

DISKRIMINACIJA Na etnični in verski osnovi

prof. dr. silvo devetak (ured.)

ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

AKCIJSKI PROGRAM EVROPSKE UNIJE ZA BORBO PROTI DISKRIMINACIJI
(2001-2006)

kazalo

Prof. dr. Silvo Devetak, direktor ISCOMET-a in koordinator mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji« namesto uvoda — ali je diskriminacija v sloveniji ne le pravnomoralni, ampak tudi politični in varnostni problem?	5
Mag. Franc Mlinar, ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor PRIPOMBE IN SUGESTIJE PRIPADNIKOV USTAVNO »NEPRIZANANIH« IN »PRIZNANIH« ETNIČNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI	13
Mag. Tomaž Klenovšek, zunanji sodelavec ISCOMET-a - Inštituta za etnične in regionalne študije, Maribor IZKUŠNJE, KI POTRDUJEJO OBSTOJ DISKRIMINACIJE V SLOVENSKE DRUŽBI	23
Boštjan Vernik, Urad varuha človekovih pravic pojavi suma rasne, etnične in verske diskriminacije pri delu varuha človekovih pravic	34
Darja Škodnik, častnica Slovenske vojske in zunanja sodelavka ISCOMET-a - Inštituta za etnične in regionalne študije, Maribor MNENJA IN PRIPOROČILA ODBOROV OZN ZA ČLOVEKOVE PRAVICE IN RASNO DISKRIMINACIJO	46
Ferenc Hajós, zunanji sodelavec ISCOMET-a in član Svetovalnega odbora za izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope stališča sveta evrope o uresničevanju okvirne konvencije o pravicah narodnih manjšin	53
relevantni deli evalvacijskega poročila komisarja za človekove pravice pri svetu evrope o sloveniji (2003–2005)	58
kratka informacija o mednarodnem projektu »vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v sloveniji« (2005–2006)	70
predstavitve iscomet-a – koordinatorja projekta	73
konzorcij in vodenje projekta	75
izbor koristnih naslovov	76

NAMESTO UVODA ALI JE DISKRIMINACIJA V SLOVENIJI NE LE PRAVNOMO- RALNI, AMPAK TUDI POLITIČNI IN VARNOSTNI PROBLEM?

1. Da, diskriminacija na etnični in verski podlagi predstavlja za Republiko Slovenijo, tako kot za druge države Evropske unije, ne le pravnomoralni ampak tudi latentni politični in varnostni problem. V slovenski družbi obstajajo »tempirane politične in socialne bombe«, ki so neposredno ali posredno povezane s problemom diskriminacije, med katerimi so v ospredju:

- zavlačevanje z vračanjem pravic »izbrisanim« (več kot 18.000 osebam, državljanom bivših jugoslovanskih republik, ki so jih februarja 1992 s kolektivnim administrativnim ukrepom vlade, ne da bi jih o tem obvestili, »izbrisali« s seznama prebivalcev nove države, ker si do tedaj iz različnih vzrokov niso uredili slovenskega državljanstva),
- neurejen pravni status in iz tega izhajajoče človekove in manjšinske pravice ustavno nepriznanih etničnih skupnosti (pripadnikov narodov in narodnosti nekdanje Jugoslavije, Nemcev) in negativen odnos prebivalstva do urejanja pravic teh skupnosti, ki sestavljajo nekaj manj kot 10-odstotkov vsega prebivalstva,
- nenaklonjen odnos dela prebivalstva in največje verske skupnosti - RKC do islama, ki se med drugim kaže v tem, da že desetletja z različnimi izgovori preprečujejo graditev mošeje v Ljubljani, ki bi bila prvo islamsko versko središče v Republiki Sloveniji,
- neurejanje statusa Romov v skladu z Ustavo, nedosledno uresničevanje njihovih človekovih in manjšinskih pravic ter primeri njihove segregacije zlasti v izobraževanju,
- nepopolno izvajanje pravic pripadnikov dveh ustavno priznanih etničnih skupnosti - madžarske in italijanske manjšine (ki se bosta z »odpravo« meja med članicami EU znašli znotraj madžarskega oz. italijanskega gospodarskega, etničnega in kulturnega prostora),
- stereotipno negativen odnos velikega dela prebivalstva do priseljencev, zlasti do tistih iz nekdanjega jugoslovanskega prostora, in ksenofobija med ljudmi, da bi brez predsodkov sprejeli demografske spremembe rasne, etnične in verske sestave prebivalstva Slovenije, in s tem povezane pravice evropskega državljana (na primer pravica voliti in biti izvoljen v lokalne organe oblasti), ki so posledica svobodnega pretoka ljudi znotraj EU,

- agorafobičen odnos (agorafobija - strah pred odprtimi prostori) posameznih skupin prebivalstva pred sosedi, ki se oplaja y dejanskimi ali namišljenimi političnimi in drugimi problemi, ki bremenijo odnose Slovenije s sosednjimi državami, zlasti s Hrvaško,

Namerna ali spontana nenadna zaostritev oz. politizacija teh problemov, v povezavi z drugimi političnimi ali socialnimi vprašanji, bi lahko v ustreznih domačih in mednarodnih okoliščinah hitro narušila stabilnost slovenske družbe, kot tudi sposobnost države, da učinkovito deluje v korist vseh prebivalcev, tako na notranjem kot tudi na mednarodnem področju. Z mednarodnega vidika so lahko takšna gibanja zelo moteča zlasti v času, ko se EU postopoma širi proti zahodnemu Balkanu, ki je za Slovenijo politično-gospodarsko in strateško zelo pomembno območje. Ranljivost Slovenije zaradi teh vprašanj se bo še toliko bolj povečala v času njenega predsedovanja EU v letu 2008.

Vrnitev pravic, ki jih je vlada z administrativnim ukrepom leta 1992 odvzela »izbrisanim«, bi po našem mnenju odpravila največji madež na demokratični podobi Slovenije in dvignila njen ugled pred prevzemom predsedovanja EU leta 2008. Vladna koalicija je napovedala sprejem ustavnega zakona (s katerim bi najbrž radi obšli znani sklep Ustavnega sodišča Republike Slovenije iz leta 2003, da je treba vsem izbrisanim osebam brez izjeme vrniti status, ki so jim ga z administrativnim ukrepom odvzeli februarja 1992). Za takšen zakon je potrebna kvalificirana večina poslancev, ki jo vladne stranke brez sodelovanja opozicije ne morejo doseči. Menimo, da bi bilo vsakršno barantanje s človekovimi pravicami tako velikega števila ljudi, da bi dosegli potrebno parlamentarno večino, v nasprotju s temeljnimi moralnimi in pravnimi normami, ki vladajo v neki demokratični evropski družbi. Vsak poskus spreobračanja sklepa Ustavnega sodišča Republike Slovenije o tem vprašanju bi problem še bolj zavozlalo. Še več, s tem bi (še enkrat) okrnili demokratično podobo Slovenije in njen mednarodni ugled ter razrahljali njeno notranjo stabilnost v času, ko jo bo država najbolj potrebovala. In ne nazadnje, prepoved diskriminacije ljudi na etnični in verski osnovi (v tem primeru pripadnikov »drugih« narodov in narodnosti nekdanje Jugoslavije) je *ius cogens*, absolutno zavezujoča norma mednarodnega prava. Vsak akt države, ki bi bil v nasprotju s to normo, bi lahko razglasili, če bi prišlo do ustreznega domačega ali mednarodnega pravnega postopka, za ničnega »od začetka«, se pravi da ne bi mogel imeti nobenih pravnih posledic. Zavaljo vsega tega bi od parlamentarnih političnih strank oz. od njihovih voditeljev pričakovali, da izkažejo državniško modrost in čut za pravičnost pri dokončni ureditvi tega problema, ki že 14 let bremeni Slovenijo.

Dosedanja opozorila in nasveti nevladnih organizacij in drugih osebkov civilne družbe niso bistveno vplivali na urejanje zgoraj omenjenih problemov povezanih z diskriminacijo. Škarje in platno so tudi na tem področju v

rokah političnih strank oz. posameznikov in skupin, ki v njihovem imenu nastopajo. Stvari se bodo še bolj zavozlale, če bodo odločujoče politične elite v Sloveniji tudi v prihodnje nezainteresirane za globlje spoznavanje in urejanje zapletenega družbenega problema, kot je diskriminacija, in za identificiranje njenih socialnih, ekonomskih in drugih vzrokov in končno, za začetek koordiniranega boja za njeno odpravo, v smislu implementacije Direktiv EU iz leta 2000.

2. Za »vladavino prava« v neki družbi so najbolj nevarni primeri, ko neko očitno dejanje diskriminacije, ki se v javnosti nevirano oz. nekaznovano ponavlja, »javno mnenje« sprejme kot »pravo« in se s tem samovoljno, populistično spremeni prag med »pravom« in »nepravom«, v korist slednjega, seveda. Razlikovanje med »pravom« in »nepravom« se nevarno poruši zlasti takrat, ko se takšni vzorci pojavijo v govorih politikov. Največkrat so del njihovih prizadevanj, da se dokopljejo do oblasti z izkoriščanjem in spodbujanjem nacionalističnih oz. rasističnih čustev ljudi do posameznih manjšinskih skupnosti ali do skupin ljudi, ki se razlikujejo od povprečja ali do sosednjih držav, in sicer s širjenjem neargumentiranih »dejstev«, ki spodbujajo diskriminacijsko obravnavanje prizadetih. Kljub temu, da se takšni politiki sklicujejo na to, da branijo »nacionalne interese« s svojim ravnanjem, ravno obratno, škodujejo interesom slovenskega naroda in Slovenije.

Izkušnje v zgodovini so pokazale, da je mogoče brez velikega truda širiti nacionalistične, ksenofobične ali podobne ideje med neizobraženimi in socialno ogroženimi ali idejno in politično manipuliranimi deli prebivalstva. Problemi pa nastanejo takrat, ko se le-te v ugodnih socialnih in političnih okoliščinah razbohotijo do takšnih razsežnosti, da jih ni mogoče več obvladovati, in brez nadzora nadaljujejo svoje rušilno družbenopolitično »poslanstvo«. Politične stranke, zlasti tiste, ki nimajo neke globlje, načelne politične filozofije, bodo v boju za pridobitev naklonjenosti volivcev zelo rade prisluhnille takšni »volji ljudstva«. Začaran krog, ki označuje nacionalizem, ksenofobijo do drugačnih in podobne negativne družbene pojave, je tako sklenjen. Takšne okoliščine so lahko plodna podlaga za razvijanje nedemokratičnih, absolutističnih oblik vladanja v neki družbi.

»Tolažba«, ki jo večkrat slišimo, da imajo druge evropske države enake ali pa še hujše probleme v zvezi z diskriminacijo, je le delno utemeljena. Republika Slovenija je tako glede na svojo majhnost in politično nezkušenost na tem področju kakor tudi glede na svoj geopolitični položaj in zgodovinsko tradicijo veliko bolj ranljiva za konfliktno situacijo, ki izhajajo iz diskriminacije ljudi, kot velike države »množičnih migracij«, kot so Francija, Velika Britanija, Nemčija in podobne, čeprav se le-te srečujejo z mnogo bolj obsežnimi in zapletenimi problemi v večrasnih in večverskih odnosih. Vendar tudi te evropske države le za silo nadzorujejo vrh ledene gore, medtem ko se njena ogromna gmota pod vodo stalno povečuje,

ne pa manjša. Zavaljo tega so problemi povezani z diskriminacijo, za EU kot celoto, eno od temeljnih etičnih, političnih, socialnih in varnostnih vprašanj, ki jih je treba najbolj resno in odgovorno obravnavati in za njih iskati dolgoročne rešitve.

Problematika diskriminacije prikriva mnoge vitalne pasti, ki jih ni mogoče odstraniti brez poznavanja podrobnosti o njihovem ustroju in o načinih njihovega delovanja. Pred (državno) prisilo se potuhnejo in pridejo v določenih političnih in socialnoekonomskih okoliščinah na dan s silovitostjo, ki je s klasičnimi orodji države ni mogoče obvladati. Nedavni dogodki v Franciji so pokazali, kakšen rušilni naboj nosijo v sebi ogromne socialne in ekonomske razlike, ki obstajajo v evropskih družbah, če se prepletajo z rasnimi, verskimi in etničnimi razlikami med njimi.

S pravnimi predpisi je mogoče le ublažiti, ne pa tudi odstraniti socialnih in ekonomskih vzrokov diskriminacije, ki so največkrat povezani s psihološkimi travmami ali verskimi in etničnimi predsodki, tako med »diskriminatorji« kot tudi med »diskriminiranci«. Dejansko jih lahko začnemo odstranjevati iz družbenega tkiva le s pomočjo ustreznih, dobro zastavljenih politik na kulturnem, ekonomskem, socialnem in drugih področjih, z ustreznimi programi vzgoje in izobraževanja prebivalstva ter s primernimi ureditvami lokalne samouprave, upravnega delovanja in političnega sistema. Oblikovanje in dejansko uresničevanje takega programa dejavnosti je zelo odgovorno in zahtevno delo, ki se mora izvajati na različnih področjih družbene dejavnosti od vzgoje in izobraževanja, do represivnih ukrepov - tam kjer so nujno potrebni - državnih organov.

3. Odprava diskriminacije je mednarodnopravna obveznost Republike Slovenije - članice EU. Svet ministrov EU je, kot je znano, sprejel pred petimi leti v obliki »direktiv« in na podlagi člena 13 Pogodbe o Evropskih skupnostih za države članice obvezujoče pravne norme o odpravi diskriminacije v Skupnosti, in sicer na podlagi spola, rasnega ali etničnega porekla, vere in verovanja, zmanjšanih fizičnih in psihičnih sposobnosti, starosti in spolne izbire. Diskriminacija na etnični oz. rasni in verski podlagi je zaradi demografske sestave prebivalstva in družbenih prepadov, ki so nastali na tej podlagi, med najbolj občutljivimi področji medčloveških odnosov v EU in s tem tudi prvovrstno politično, socialno in varnostno vprašanje.

Predlagatelji oz. nosilci mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Republiki Sloveniji« so se omejili prav na etnični in verski vidik diskriminacije. V sedanjih okoliščinah v Sloveniji in v njenem sosedstvu, kot tudi glede na zgodovinske tradicije, ki so danes še vedno prisotne v našem življenju, je lahko obvladovanje in reševanje problemov v zvezi s temi vidiki diskriminacije dejavnik utrjevanja njene »enotnosti v različnem«, v smislu oblikovanja harmonične večkulturne družbe. Neurejanje teh problemov pa je na drugi strani lahko, kot je bilo

že zapisano, vzrok politične in socialnoekonomske nestabilnosti Slovenije, s čimer bi se bistveno zmanjšale njene možnosti, tako za nemoten gospodarski in socialni razvoj kot tudi za njeno nadaljnje uveljavljanje v mednarodni skupnosti.

Direktive EU so ustvarile široko pojmovanje, kaj je diskriminacija, saj so inkriminirale tako »neposredno« kot »posredno« diskriminacijo, kot dejanje diskriminacije pa so razglasile tudi razne oblike »vznemirjanja oziroma oviranja«, zaradi katerih bi neka oseba prišla v neenak položaj v primerjavi z drugimi. Urejajo najširši krog situacij, ki so kakor koli povezane s problemom diskriminacije. Nanašajo se na »vse osebe«, kar vključuje tudi pravne osebe in državljane tretjih držav; pred diskriminacijo, torej, ščitijo vsakogar, ki dela in prebiva na območju EU (člen 3).

Direktive prepovedujejo diskriminacijo na področjih, ki so pomembna za enakost ljudi, ne glede na njihovo rasno in etnično poreklo oz. versko prepričanje (med drugim: zaposlovanje, samozaposlovanje, delovni pogoji, odpuščanje, plačilo za delo, napredovanje na delovnem mestu, poklicno usmerjanje, izobraževanje na vseh ravneh, pridobivanje delovnih izkušenj, zdravstveno in socialno varstvo, upravičenost do socialnih ugodnosti, dostop do blaga in storitev javnega značaja, stanovanje).

Države so dolžne urediti tako ustrezne sodne in upravne postopke kot tudi postopke za pobotanje, ki bi bili na voljo osebam, ki utemeljeno menijo, da so bile žrtve diskriminacije na katerem koli od prej omenjenih področjih. Poleg tega so države zavezane, da ustanovijo neodvisno telo, katerega naloge so: 1) proučevanje diskriminacije, 2) objavljanje poročil o pojavih diskriminacije, 3) osveščanje javnosti in 4) pomoč posameznikom. Države so, končno, dolžne, da Evropski komisiji posredujejo v obliki poročil vse relevantne informacije v zvezi z implementacijo direktiv v svoj pravni sistem in v ustrezne politike ter ureditve, ki naj bi preprečevale diskriminacijo med ljudmi, ki živijo in delajo v državi.

4. Informacije v tej publikaciji so plod dejavnosti in razmišljanj domačih in tujih strokovnjakov, ki jim je Evropska komisija zaupala izvajanje mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji«, ter tistih, ki sodelujejo pri njegovem uresničevanju. Koordinator projekta je ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije iz Maribora. Člani mednarodnega konzorcija projekta so dolgoletni sodelavci inštituta, priznani strokovnjaki z Evropske univerze Viadrina (Frankfurt na Odri, Nemčija) in univerz v Rotterdamu (Nizozemska), Salzburgu (Avstrija), Münstru (Nemčija) in Mariboru (Slovenija) ter sodelavci Avstrijskega inštituta za človekove pravice in Evropskega centra za etnične, regionalne in sociološke študije Univerze v Mariboru - ECERS.

Na seminarjih in v drugih projektih dejavnostih so sodelovali številni strokovnjaki iz tujine za posamezne vidike diskriminacije: mag. Peter Andre, koordinator izobraževanja človekovih pravic za policiste ter član

komisije za človekove pravice na avstrijskem Ministrstvu za notranje zadeve, Adebiola Bayer z Inštituta za javno pravo pri Univerzi na Dunaju, prof. dr. Jan Berting z Univerze v Rotterdamu, Judith Demeter, predsednica madžarske vladne komisije za enake možnosti (Equal treatment authority), dr. Lilian Hofmeister, sodnica avstrijskega Ustavnega sodišča in Dunajskega trgovinskega sodišča, John Horan, odvetnik znane odvetniške pisarne Cloisters iz Londona, Rita Izsak iz mednarodne nevladne organizacije »Evropski center za romske pravice« (ERRC) iz Budimpešte, Mambera Kamberi, pomočnica ministra za delo Republike Makedonije, prof. dr. Wolfram Karl, direktor Avstrijskega inštituta za človekove pravice in predstojnik katedre za mednarodno pravo Pravne fakultete Univerze v Salzburgu, prof. Gerard C. Rowe z Evropske univerze Viadrina, Frankfurt na Odri v Nemčiji, dr. Istvan Szikinger, ustavni pravnik iz Madžarske, in Katrin Wladasch iz avstrijske nevladne organizacije ZARA - Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit.

Iz Slovenije pa so poleg sodelavcev ISCOMET-a sodelovali tako številni drugi strokovnjaki: Janez Obreza, direktor Urada vlade RS za narodnosti, mag. Majda Potrata, predsednica Komisije Državnega zbora za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti, Maria Pozsonec, predsednica Komisije DZ za narodni skupnosti, mag. Tanja Salecl, direktorica Urada vlade RS za enake možnosti, Tatjana Strojjan, zagovornica enakih možnosti, Ivan Šelih in Boštjan Vernik, Urad varuha človekovih pravic, Bojan Avbar, okrožni državni tožilec svetnik iz Novega mesta, prof. dr. Zlatko Dežman, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru in sodnik Okrožnega sodišča v Mariboru, prof. Branko Novak in prof. Marija Pavasovič, Policijska akademija, Igor Stošič, policijska uprava Ljubljana, Peter Zakrajšek, podpolkovnik Slovenske vojske, Ferenc Hajós, nekdanji veleposlanik Republike Slovenije na Madžarskem in član Svetovalnega odbora za izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin pri Svetu Evrope, Meira Hot, Odvetniška pisarna Maja Katarina Tratar, dr. Vera Klopčič, dr. Vera Kržišnik Bukič in dr. Mojca Medvešek, Inštitut za narodnostna vprašanja in mag. Matevž Krivic, nekdanji ustavni sodnik.

5. Za izvajalce mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji« so bili v letu 2005 svojevrstna izkušnja seminarji, ki smo jih organizirali za predstavnike ustavno »nepriznanih« in »priznanih« etničnih manjšin v Sloveniji, za sodnike, tožilce in odvetnike ter za pripadnike Slovenske vojske, policije, paznike v zaporih in carinike. Predstavniki manjšin so zelo argumentirano govorili o problemih, s katerimi se vsak dan srečujejo v naši družbi (glej prispevka Mlinarja in Klenovška). Njihova mnenja in predloge smo oprli tudi na izkušnje Urada varuha za človekove pravice Republike Slovenije (glej prispevek Vernika) ter na stališča in mnenja, ki so jih o tem sprejela t. i. pogodbeni telesa OZN (Odbor za človekove pravice in Odbor za odpravo vseh oblik rasne

diskriminacije) in Sveta Evrope (Posvetovalni odbor za nadzorovanje izvajanja okvirne konvencije o pravicah narodnih manjšin), ki sta jih v tej publikaciji predstavila zunanja sodelavca ISCOMET-a, Škodnikova in Hajós.

Izbrani strokovnjaki za različna vprašanja diskriminacije iz tujine in Slovenije, ki so predavali na seminarjih, so pozitivno ocenili prispevke pripadnikov slovenske policije in vojske, v katerih so predstavili projekte za boj proti diskriminaciji v lastnih vrstah (policija, pazniki v zaporih) oz. svoje izkušnje v mirovnih misijah v etnično in versko mešanih okoljih v Afganistanu, Libanonu, Makedoniji, na Kosovu in v Bosni in Hercegovini (pripadniki slovenske vojske). Glede mednarodnih misij slovenske vojske je treba zapisati, da se slovenska javnost sploh ne zaveda pomena tega, da pripadniki številčno majhne Slovenske vojske sodelujejo v mednarodnih prizadevanjih (v okviru OZN, NATO in EU) za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, s čimer se Slovenija vključuje v urejanje globalnih odnosov v svetu. Ob tej priliki smo obravnavali predvsem t. i. zunanje vidike diskriminacije, se pravi prizadevanja obeh državnih struktur za spoštovanje enakosti oz. odpravo diskriminacije pri njihovem delovanju doma (policija) ali na tujem (vojska), ne pa t. i. notranjih vidikov diskriminacije, se pravi morebitne pojave diskriminacije znotraj teh struktur.

6. S pričujočo publikacijo in drugimi dejavnostmi v okviru projekta, ki smo jih že uresničili v letu 2005, kot tudi s tistimi, ki jih bomo v naslednjem letu (podatke o projektu glej v zapisu na koncu te publikacije), želimo sodelavci mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji« doseči predvsem:

Prvič, spodbuditi konstruktivne akcije za nadaljnje urejanje in reševanje problemov, povezanih z diskriminacijo prebivalcev Slovenije na etnični ali/ in verski podlagi. S tem bi radi prispevali svoj delež k politični in socialni stabilnosti Republike Slovenije, kar je *conditio sine qua non* za snovanje in udejanjenje gospodarskih in drugih reform in razvojnih načrtov ter za utrjevanje spoštovanja vrednega in vplivnega položaja Slovenije v mednarodni skupnosti in še posebej znotraj EU.

Posebej naj opozorimo na to, da so se tako strokovnjaki kot tudi predstavniki manjšin strinjali, da je nujno potrebno, da Slovenija čim prej ratificira 12. Protokol k Evropski konvenciji za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki je v veljavi od 1. aprila 2005 (Slovenija ga je podpisala 7. marca 2001, a ga še ni ratificirala - glej <http://conventions.coe.int>). Protokol bi oz. (prepričani smo) bo v kratkem odprl novo poglavje v boju proti diskriminaciji v Sloveniji. Gre za obvezujoče mednarodne norme, ki so jih države dolžne izvajati. V primeru, da žrtve diskriminacije ne bi mogle doseči pravice doma, bodo imele po Protokolu na voljo tudi postopek na Evropskem sodišču za človekove pravice v Strasbourgu.

Drugič, hoteli bi - poleg tega, kar so že naredili naši kolegi iz drugih nevladnih

organizacij in institucij - seznaniti slovensko (in mednarodno) javnost s problemi, s katerimi se srečujejo pripadniki »manjšinskih«, »marginalnih« etničnih in verskih skupin ljudi v Republiki Sloveniji. Problemi so največkrat posledica njihove diskriminacije na delovnem mestu, v bivalnem okolju ali glede njihovega položaja v družbi. Morda je v tem pogledu indikativna naslednja izpoved udeleženca našega seminarja za »ustavno nepriznane« etnične skupnosti: »Ključni problemi moje etnične skupnosti so, da ne moremo ohraniti svoje kulture, svoje nacionalne identitete; nimamo dopolnilnega pouka v bosanskem jeziku, nimamo možnosti izražati svojo vero oz. nimamo možnosti izpovedi svoje vere v verskih objektih, zaradi tega, ker nimamo ničesar. Nimamo TV oddaje v bosanskem jeziku, nimamo osnovne infrastrukture, skratka ničesar.“

Tretjič, naš trud bi bil poplačan, če bi nam uspelo širiti vedenje slovenske javnosti o tem, kaj je diskriminacija, kot tudi o tem, kakšne moralnopolitične vrednote predstavlja in kakšne prednosti daje Sloveniji večkulturna družba, ki temelji na načelu enakosti ljudi, ne glede na njihove etnične, verske ali druge razlike, oz. na spoštovanju in sprejemanju različnosti.

In končno, upamo, da bomo s svojimi prizadevanji in delom spodbudili člane političnih struktur, da v sodelovanju z organizacijami in institucijami civilne družbe ter ob sodelovanju in podpori vseh ljudi dobre volje oblikujemo temeljito pripravljen in dolgoročno zastavljen program odpravljanja diskriminacije v naši družbi. Treba je zgraditi »slovenski« dom, v katerem se bodo ljudje, ki bodo v njem prebivali (državljeni in tujci), počutili varne in bodo v njem našli možnosti, da si s svojim delom zagotovijo mirno življenje ter blagostanje zase in za svojo družino. Ogromno bi lahko k temu prispevale cerkve in verske skupnosti v Sloveniji, zlasti Rimskokatoliška cerkev, ki po številu vernikov in vplivu v družbi daleč prekaša. Priložnost za začetek izvajanja takega programa bi bilo leto 2007, ki je razglašeno kot leto boja proti diskriminaciji v EU.

Urejanje in odpravljanje teh problemov bo odstranilo madeže, ki še obstajajo na demokratičnem liku Slovenije, in prispevalo k njeni stabilnosti in mednarodnemu ugledu. Politična in socialna stabilnost sta tudi eden izmed nujno potrebnih pogojev za udejanjanje programa gospodarskih in drugih reform v Sloveniji. Zaradi tega bi morale biti odpravljanje diskriminacije na etnični in verski (in drugih) osnovi v Sloveniji, v smislu udejanjenja naslovnih direktiv Sveta ministrov EU iz leta 2000, ena od prednostnih nalog programa reform, ki jih je napovedala sedanja vladna koalicija.

PRIPOMBE IN SUGESTIJE PRIPADNIKOV USTAVNO »NEPRIZNANIH« IN »PRIZNANIH« ETNIČNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Namen seminarjev za ustavno "priznane" in "nepriznane" etnične skupnosti v Sloveniji ni bilo zgolj informiranje udeležencev o obstoječi pravni ureditvi preprečevanja diskriminacije, temveč tudi ugotoviti, s kakšnimi konkretnimi težavami se srečujejo pripadniki omenjenih manjšin v Sloveniji. V diskusijah med udeleženci se je pokazalo, da je problematika večplastna in da so nekatere težave skupne vsem manjšinskim etničnim skupnostim, druge so spet specifične in se z njimi soočajo le posamezne etnične skupine. V nadaljevanju je predstavljena najbolj pereča problematika, s katero se srečujejo udeleženci obeh seminarjev osebno ali kot pripadniki posamezne etnične skupnosti oziroma manjšinske organizacije v Sloveniji.

POLOŽAJ IN PROBLEMI USTAVNO NEPRIZNANIH ETNIČNIH SKUPNOSTI
V skupino t. i. nepriznanih etničnih skupnosti v Sloveniji se štejejo državljani RS, ki so narodno opredeljeni kot Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci, Nemci, Srbi idr. Ta skupina prebivalstva predstavlja nekaj manj kot 10% prebivalstva RS (podrobnosti glej v tabeli o popisih prebivalstva).

Pripadniki teh manjšin se ne želijo preprosto asimilirati, temveč želijo ohraniti svojo identiteto in uresničevati svoje narodnostne potrebe na področju kulture, šolstva in drugje ter tako prispevati k večkulturnosti slovenskega in evropskega prostora. Ustava RS jim v svojem 61. členu (1) zagotavlja individualne pravice, vendar si želijo, da bi se jim omogočilo uresničevanje tudi t. i. kolektivnih pravic. Da bi dosegli ta in druge cilje, so društva in združenja (2), v katere se ti pripadniki združujejo, leta 2003 oblikovali Koordinacijo zvez in kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti razpadle SFRJ v Republiki Sloveniji (3). Oktobra 2003 je Koordinacija podala javno pobudo, da Državni zbor RS sproži in izpelje postopek za spremembo Ustave RS, tako da bodo tudi Albanci, Bošnjaki, Hrvati, Makedonci, Srbi v RS nominalno uvrščeni v besedilo Ustave RS in ustavno opredeljeni kot narodne skupnosti oziroma narodne manjšine v RS.

Svojo pobudo utemeljujejo s številnimi okoliščinami in razlogi, od katerih so bili izpostavljeni samo najpomembnejši. Pripadniki teh manjšin so zaradi

razpada Jugoslavije, brez možnosti vplivanja, ostali zunaj svoje matične države, ne pristajajo na zniževanje že doseženega družbenega statusa v času Jugoslavije, imajo temeljne narodno-manjšinske značilnosti, ki jih razlikujejo od večinskega prebivalstva, predstavljajo tudi t. i. znatno število (4), ki ga kot enega izmed kriterijev določa Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, sedaj že tradicionalno prebivajo v RS in želijo ohranjati svojo lastno identiteto ter se ne želijo asimilirati. Predstavniki so menili, da bi priznanje omenjenih manjšin kot ustavno priznanih narodnih skupnosti rešilo marsikatero težavo, ki je zaradi trenutnega stanja skorajda nerešljiva.

Bistveno si želijo izboljšanje financiranja kulturnih programov, ki jih pripravljajo v okviru aktivnosti posameznih društev. Sedaj so kulturni programi sofinancirani s strani Ministrstva za kulturo, glede na število in obseg prijavljenih projektov pa bi bilo potrebno precej povečati obseg finančnih sredstev, ki se namenjajo pripadnikom drugih manjšinskih etničnih skupin, priseljencem oz. pripadnikom narodov nekdanje Jugoslavije, oziroma poiskati dodatne vire financiranja. Po podatkih društev je bilo za italijansko, madžarsko narodno manjšino in romsko etnično skupnost v letu 2005 namenjenih okoli 160 milijonov tolarjev proračunskih sredstev, medtem ko je bilo za ustavno nepriznane manjšine namenjeno le okoli 20 milijonov tolarjev. To je velika razlika, ki pa ob upoštevanju števila pripadnikov postane še mnogo večja.

Predstavniki društev si želijo, da bi imela društva in zveze stalen vir financiranja, ki bi jim na dolgi rok omogočil oblikovanje ustrezne infrastrukture za njihovo delovanje, predvsem ustanavljanje informativnih centrov posameznih zvez.

Udeleženci so v diskusiji ugotavljali, da pravne in sodne poti ne prinašajo vedno najboljših rezultatov, zato predlagajo oblikovanje nekega novega telesa, na katerega bi se lahko žrtve diskriminacije obrnile in naslavljale peticije. Urad Vlade RS za enake možnosti jim ne nudi dovolj širokega okvira, saj je njihova prioriteta odpravljanje diskriminacije na podlagi spola. Na drugi strani pa je Urad Vlade RS za narodnosti namenjen samo ustavno priznanim manjšinam in jim Urad tako v okviru svojih pristojnosti ne more pomagati. Komisiji Državnega zbora (Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti in Komisija Državnega zbora za narodni skupnosti) pa imata zaradi svoje politične narave omejene možnosti. Sedaj se pripadniki omenjenih manjšin počutijo kot ribe na suhem, saj kamor koli se obrnejo, so sicer deležni razumevanja, s čimer pa ne morejo biti zadovoljni.

Pomemben element ohranjanja identitete posamezne manjšinske skupnosti je tudi sistem dopolnilnega pouka maternega jezika in kulture. Od RS pričakujejo, da bo na tem področju naredila mnogo več, kot je sedaj, ko je bilo v dopolnilni pouk vključenih le malo otrok. Na podlagi meddržavnih

dogovorov se je začel dopolnilni pouk v makedonskem, srbskem in hrvaškem jeziku. Vanj je bilo po posameznih letih vključenih nekaj čez 100 učencev, kar pa je glede na število v Sloveniji živečih pripadnikov novodobnih manjšin zelo majhna številka. Zato predstavniki upravičeno pričakujejo aktivnejšo vlogo RS pri reševanju te tematike. RS naj bi jim zagotovila infrastrukturo za poučevanje ter priskočila tudi na pomoč pri financiranju pouka.

Ob tem je bosanska skupnost izrazila potrebo, da bi na oddelku za južnoslovanske jezike na Filozofski fakulteti v Ljubljani odprli katedro za bosanski jezik ter da se odpre oddelek z bošnjaško literaturo v eni izmed ljubljanskih knjižnic.

Udeleženci so bili enotnega mnenja tudi v pobudi, da bi javna RTV v svojem programu predvidela tudi oddajo za novodobne manjšine v RS, ki bi bila v jezikih novodobnih manjšin in bi zajemala dejavnost novodobnih manjšin v RS.

Poleg omenjene problematike, s katero se soočajo pripadniki t. i. novodobnih manjšin, so predstavniki opozorili na še nekaj drugih zelo perečih problemov, katerim ni videti primerne rešitve.

Eden izmed najočitnejših je prav gotovo problem t. i. izbrisanih. Ob osamosvojitvi Slovenije je državljanstvo RS lahko pridobil vsakdo, ki je zanj zaprosil in če je imel na dan plebiscita (23. 12. 1990) stalno prebivališče v Sloveniji (5). Leta 1992 je RS vse tiste (več kot 18000 oseb), ki niso zaprosili in pridobili državljanstva v predvidenem roku (6), izbrisala iz registra stalnih prebivalcev, ne da bi o tem kogar koli obvestila.

O izbrisanih je Ustavno sodišče že večkrat odločalo, v zadnji odločbi leta 2003 (7) je zopet ugotovilo, da je bil izbris leta 1992 v nasprotju z Ustavo, in da je potrebno izbrisanim vrniti njihov status. Kljub nedvoumnosti odločbe Ustavnega sodišča do sedaj ni bilo dovolj politične volje za oblikovanje ustrezne rešitve in povrnitve izgubljenega človeškega dostojanstva prizadetim posameznikom. Vsekakor je trenutno stanje protiustavno in nesprejemljivo z vidika varovanja človekovih pravic ter škodljivo za ugled RS.

S podobnim tempom nereševanja njihove tematike se soočajo tudi muslimanski verniki v Sloveniji. Že dolgo si prizadevajo za izgradnjo islamskega centra, za katerega pa ni in ni ustrezne lokacije, zato od države pričakujejo, da jim bo aktivneje priskočila na pomoč, da bi s skupnimi močmi našli ustrezno lokacijo za izgradnjo islamskega centra v Sloveniji.

Predstavniki albanske skupnosti so opozorili na specifičen problem. Državna uprava RS ne priznava določenih dokumentov, ki jih izdaja uprava Združenih narodov na Kosovem. Državni organi v teh primerih napotijo občane Kosova na Veleposlaništvo Srbije in Črne gore, kar je velik absurd, saj je Kosovo pod upravo Združenih narodov.

Pripadniki novodobnih manjšin so pogosto žrtve t. i. sovražnega govora, ki

se pojavlja v medijih, še posebej pogosto na medmrežju. Na enega izmed njih je nemška skupnost reagirala tudi s tožbo zoper novinarko, ki naj bi s svojim prispevkom na radiu Slovenija (8) zbudila narodnostno sovraštvo in nestrpnost. Višje sodišče v Ljubljani je tožbo zavrnilo, s čimer nemška skupnost seveda ni zadovoljna.

PROBLEMI ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Ob popisu leta 2002 je bilo ugotovljeno, v primerjavi z letom 1991, precejšnje zmanjšanje števila prebivalstva, ki se je opredelilo za italijansko (23,7%) ali madžarsko (22%) narodnost. Nekoliko manj se je zmanjšalo število oseb, ki je navedlo kot materni jezik italijanščino ali madžarščino (podrobnosti glej tabelo).

Ustavnopravni položaj obeh narodnih skupnosti v Sloveniji je opredeljen v Temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti RS (9), v Ustavi RS (10) in v številnih zakonih (11), od katerih je najpomembnejši Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih (12). Za zaščito ustavno priznanih narodnih skupin v RS je najpomembnejši 64. člen (13) Ustave RS, ki govori o posebnih pravicah avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti, dodatno pa se na narodni skupnosti nanašajo še 5. člen (14), ki govori o varovanju človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, 11. člen (15), ki govori o uradnem jeziku v RS, 61. člen (16), ki govori o izražanju narodne pripadnosti, in 62. člen (17) Ustave RS, ki se nanaša na pravico do uporabe svojega jezika in pisave.

Na podlagi prej omenjene zakonodaje bi lahko rekli, da je zaščita obeh narodnih skupnosti zadovoljiva. Takšnega mnenja je Urad Vlade RS za narodnosti, ki v svojih poročilih (18) navaja, da je položaj obeh narodnih skupnosti dober, in da imajo zagotovljeno pravno varstvo in uresničevanje pravic nad evropskimi standardi, ter da ni posebnih odprtih vprašanj.

V razpravi predstavniki madžarske skupnosti niso v celoti delili mnenj z direktorjem Urada za narodnosti. Kot še posebej pereč problem so izpostavili drastično zmanjševanje števila pripadnikov obeh narodnih skupnosti v Sloveniji. V zgolj desetih letih se je število zmanjšalo skoraj za četrtno, kar je zelo velik upad, in si ga ni mogoče razložiti samo s staranjem prebivalstva. Predstavniki manjšin so sicer zadovoljni z zakonodajo, ki ureja posebne pravice obeh narodnih skupnosti, vendar zakonodaja ni ustavila procesa asimilacije, ki nezadržno teče dalje, nad čimer so še posebej zaskrbljeni. Institucije v RS, ki so po Ustavi dolžne skrbeti za zaščito manjšin, so na tem področju naredile premalo, in kot kaže, tudi tako drastično zmanjševanje števila pripadnikov narodnih skupnosti ni vzpodbudilo k novim projektom za zaščito.

Asimilacija je še posebej močna med madžarsko narodno skupnostjo in je v tesni povezavi s slabim ekonomskim položajem celotnega Prekmurja in

ne samo madžarske narodne skupnosti. Slab ekonomski položaj regije sili mlade k odseljevanju v ekonomsko močnejše regije, tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Selitev pripadnikov manjšine izven lokalno narodnostno mešanega okolja ima za manjšino dvojno izgubo, po eni strani se hitro zmanjšuje število pripadnikov manjšine v Prekmurju, po drugi strani pa pripadniki manjšine v teh novih okoljih nimajo posebnih pravic, kar še pospešuje njihovo asimilacijo. Tako je danes manjšina soočena s stvarnostjo, ki je v preteklosti ni posebej skrbela. Mladi odhajajo in se po končanem izobraževanju ne vrnejo več v svoje prvotno okolje, manjšina kot skupnost tako izgublja svoje bodoče vitalne člane skupnosti in je razorožena v boju proti pospešeni asimilaciji. Šibek ekonomski položaj prekmurske regije je težko izboljšati čez noč, je pa mogoče odpraviti nekaj drugih konkretnih težav, s katerimi se manjšina še sooča.

Izpostavljen je bil problem rabe manjšinskega jezika v lokalnem narodnostno mešanem okolju. V javnih službah večina uslužbencev ne govori madžarskega jezika, bilo pa bi prav, da bi vsi poznali vsaj osnove madžarskega jezika. Opozorili so še na eno hitro rešljivo težavo. Spletne strani Urada Vlade RS za narodnosti so samo v slovenskem in angleškem jeziku. Glede na to, da Urad skrbi za manjšini, bi bilo več kot primerno, da bi bile spletne strani Urada tudi v jezikih narodnih manjšin. V diskusiji se je tudi izkazalo, da je sodelovanje med obema narodnima manjšinama zelo slabo. Madžarska narodna skupnost poskuša vzpostaviti z italijansko skupnostjo konstruktiven dialog, da bi skupaj lažje in učinkoviteje ščitili svoje interese, vendar italijanska skupnost ne kaže interesa za sodelovanje. Podoben neinteres je italijanska skupnost pokazala tudi za udeležbo na seminarju, saj se seminarja ni udeležil noben predstavnik italijanske narodne skupnosti.

ODPRTA VPRAŠANJA ROMSKE ETNIČNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Število pripadnikov romske skupnosti je težko določiti. Po popisu 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo nekaj čez 3000 prebivalcev. Po ocenah romskih društev, centrov za socialno delo, občin in policije pa je število pripadnikov precej višje in je ocenjeno na 7000 do 12000 (podrobneje glej tabelo). Največ Romov živi v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju.

Za razliko od italijanske in madžarske narodne skupnosti romska skupnost ne dosega tako visoke pravne zaščite. Romska skupnost v Sloveniji nima položaja narodne manjšine, gre torej za posebno etnično skupnost s posebnimi etničnimi značilnostmi. Njihov ustavnopravni položaj je določen s 65. členom (19) Ustave RS, ki pooblašča zakonodajalca, da romski skupnosti, ki živi v RS, zagotovi poleg splošnih pravic tudi še posebne pravice. Vlada RS je leta 1995 sprejela program ukrepov za pomoč Romom, kjer je zavzela stališče, da bo urejala zaščito romske skupnosti s področno zakonodajo. Tako je trenutno posebna zaščita romske skupnosti vključena

v devet (20) področnih zakonov. V letu 2005 pa je Vlada sprejela sklep, da bo posebne pravice romske etnične skupnosti v RS uredila s temeljnim zakonom o romski skupnosti.

Problematika, s katero se sooča romska etnična skupnost v Sloveniji, je večplastna in zajema skoraj vsa področja njihovega vsakdanjega življenja. Še posebej velike težave so na področju bivanjskih razmer, izobraževanja in zaposlovanja.

BIVANJSKE RAZMERE

Večina Romov živi v naseljih, ki so izolirana od ostalega prebivalstva ali na robu naseljenih območij v razmerah pod minimalnimi standardi bivanja. Prav tako več kot polovica Romov živi v zasilnih bivališčih (barake, kontejnerji, prikolice ipd.), preostali pa živijo v zidanih objektih oziroma le manjše število Romov živi v stanovanjih. Taka izoliranost naselij in nezadostni bivanjski standardi vodijo v getizacijo romskih naselij, kar še dodatno povečuje in spodbuja predsodke večinske populacije. Dostojno urejene bivanjske razmere so osnovni pogoj za uspešno vključevanje romske skupnosti v širše družbeno življenje, zato so predstavniki romske skupnosti pozvali državne strukture, da jim pomagajo kratkoročno, predvsem pa dolgoročno urediti bivanjske razmere. Še posebej si želijo pomoči pri ureditvi odkupa zemljišč za gradnjo, legalizacijo parcel brez gradbenih dovoljenj, ureditev električnega, vodovodnega in kanalizacijskega omrežja ipd.

IZOBRAŽEVANJE

Slaba izobrazbena struktura romske skupnosti na vseh starostnih nivojih predstavlja še posebej veliko težavo. Večina otrok je sicer vključenih v osnovnošolsko izobraževanje in predšolsko vzgojo, vendar v šolo hodijo neredno in zaključujejo osnovnošolsko izobraževanje na nižjih stopnjah oziroma ga ne dokončajo, zaradi tega jim je onemogočeno nadaljnje poklicno izobraževanje. Razlog za takšno stanje sta predvsem pomanjkljiva socializacija romskih otrok in slabo znanje slovenskega jezika, ki jim otežujeta spremljanje pouka in druženje z drugimi vrstniki.

Ob tem pa se pogosto dogaja, da romski otroci napredujejo v višji razred, čeprav niso dosegli standardov znanja za določen razred. To postane velik problem kasneje, ko se ti posamezniki odločijo za dokončanje osnovne šole. Za dokončanje osnovne šole prejmejo kandidati denarno pomoč, ki pa je vezana na uspešen zaključek določenega razreda. Ker pa pogosto kandidati nimajo znanja, ki ga izkazuje osnovnošolsko spričevalo, morajo kandidati pričeti na nižjih stopnjah izobraževanja ter posledično ne morejo končati tiste stopnje, za katero prejema denarno pomoč, zato jo izgubijo, in zopet predčasno zapustijo izobraževanje in začaran krog se nadaljuje.

Predstavniki romske skupnosti so opozorili tudi na aktualne dogodke na OŠ Bršljin, kjer je prišlo do ločevanja med romskimi in drugimi učenci pri pouku večine predmetov, kar po njihovem mnenju dolgoročno vodi v segregacijo romskih otrok.

zaposlovanje

Osnovni pogoj za izboljšanje ekonomskega in družbenega položaja romske skupnosti je primerna zaposlitev, ki pa je v tesni povezavi z ustrezno izobrazbo. Ker ni ustrezne izobrazbe, poleg pa še obilica predsodkov, so delodajalci zaposlovanju Romov še posebej nenaklonjeni. Njihova brezposelnost je izrazito nadpovprečna, tako da je romska skupnost v večini primerov odvisna od socialne pomoči države ali sive ekonomije. Udeleženci so opozorili tudi na pogosto diskriminatoren odnos pri zaposlovanju Romov, saj zelo težko dobijo zaposlitev, so najslabše plačani delavci in v primeru težav podjetja prvi na seznamu presežnih delavcev. Državne strukture tako pozivajo k oblikovanju takšnih programov, ki bi stimulirali delodajalce za zaposlovanje Romov.

Romska skupnost podpira odločitev Vlade RS, da oblikuje temeljni zakon o romski skupnosti. Zveza Romov Slovenije predlaga, da bi se zakon imenoval "Zakon o posebnih pravicah romske skupnosti v Republiki Sloveniji" in naj bi vključeval naslednje pravice za pripadnike romske skupnosti:

- pravica do izražanja etnične pripadnosti in ohranjanja identitete,
- pravica do uporabe romskega jezika in pisave,
- pravica do vzgoje in izobraževanja,
- pravica do lastne kulturne ustvarjalnosti in informiranja,
- pravica do ustanavljanja organizacij in društev za kulturne, informativne, izobraževalne in športne dejavnosti,
- pravica do politične participacije in neposredne zastopanosti v predstavniških organih lokalne samouprave (romski svetniki v občinskih svetih) in na državni ravni v Državnem svetu (po spremembi Ustave RS v Državnem zboru).

Posebne pravice za Rome bi morale biti zagotovljene v zakonu, ne glede na število pripadnikov romske skupnosti, vezane na vsa območja in občine, kjer Romi živijo, in zakon naj bi zajel tudi obveznost, da država materialno in moralno podpira uveljavljanje pravic romske skupnosti in za te namene zagotavlja občinam proračunska sredstva.

Kot posebej problematično so predstavniki izpostavili delitev na avtohtone in neavtohtone Rome in s tem tudi pravice, ki izhajajo iz avtohtonosti, obenem pa pojem avtohtonosti ni definiran v ustavi ali v drugem zakonskem in podzakonskem aktu. To razlikovanje je vpeljal Zakon o lokalni samoupravi (21). Bojijo se, da bi takšno razlikovanje prineslo zmedo in zlorabo, samovoljno izključevanje in diskriminacijo. T. i. neavtohtoni Romi, za razliko od avtohtonih, ne morejo imeti svojega predstavnika v

občinskem svetu, občine, v katerih bivajo te skupnosti, ne dobijo sredstev za reševanje najrazličnejše problematike Romov. Posledica tega ločevanja je velik upad zanimanja občin, v katerih živijo t. i. neavtohtoni, za reševanje romske tematike.

Predstavniki nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z romsko tematiko, so opozorili na pomanjkanje sredstev, zaradi česar ni mogoče zagotoviti kontinuiranega reševanja romske tematike. Delo teh organizacij je tako obsojeno na projektno delo, ki žal ne prinaša vedno celostnih in dolgoročnih rešitev. Pogosto se zgodi, da se delo na projektu komaj dobro začne in že primanjkuje sredstev za izvedbo vseh predvidenih aktivnosti. Prav tako so te organizacije zaradi pomanjkanja finančnih sredstev tudi kadrovske podhranjene.

Pri pripravi na seminar se je pokazala slaba organiziranost romske skupnosti predvsem na lokalnem nivoju. Medtem ko je komunikacija na nacionalni ravni z Zvezo Romov Slovenije tekla dokaj nemoteno, smo na lokalnem nivoju naleteli na skoraj nepremostljive ovire, saj se pogosto ni vedelo, kdo je predstavnik določene romske skupnosti.

sklepne ugotovitve

Na obeh seminarjih so se tako strokovnjaki kakor tudi predstavniki manjšin strinjali, da je nujno potrebno, da RS čim prej ratificira 12. Protokol k Evropski konvenciji za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin (22). Protokol je za preprečevanje diskriminacije zelo pomemben, saj ščiti pred diskriminacijo vse posameznike, ki se nahajajo na ozemlju katere koli države članice Protokola, ter postavlja pod nadzor vsa dejanja javnih oblasti. Za presojo in kaznovanje rasne in etnične diskriminacije pa je pristojno Evropsko sodišče za človekove pravice. Sama ratifikacija ne bo prinesla bistvenih sprememb pri obravnavi tako ustavno priznanih kot ustavno nepriznanih narodnih in etničnih manjšin v RS, bo pa to zagotovo nov instrument, h kateremu se bodo posamezniki, ki so bili žrtve diskriminacije, zatekli.

Udeleženci seminarjev niso ob naštevanju težav, s katerimi se pripadniki narodnih in etničnih manjšin v RS soočajo v vsakdanjemu življenju, pozabili tudi na tiste pozitivne stvari, s katerimi skuša RS prispevati k njihovi želji po ohranjanju njihove narodne, kulturne, jezikovne in verske identitete. Na tem področju pa bo morala RS, glede na prej navedeno, vložiti še mnogo truda, da se pripadniki narodnih in etničnih manjšin v RS ne bodo počutili asimilirane in bodo lahko polno živeli kot državljani RS z različnim narodnim, kulturnim, jezikovnim in verskim izvorom in na katerega bodo lahko brez zadržkov izražali tako v zasebnem kot tudi javnem življenju. Ob tem pa je potrebno poudariti, da je RS dolžna zaščititi narodne in etnične manjšine v Sloveniji, vendar to samo po sebi ni dovolj. Prebivalci

večinskega naroda morajo skupaj z manjšinami v konkretnih situacijah najti tak način sobivanja, ki bo onemogočil občutek odrinjenosti posameznika ali skupine na rob družbenega življenja. Zgolj sprejeta zakonodaja, četudi po najvišjih mednarodnih standardih za zaščito narodnih in etničnih manjšin, še ni garancija dejanske enakopravnosti. Vsi vpleteni v družbeno življenje, od državnih institucij do konkretnega posameznika, morajo sprejete standarde v vsakdanjem življenju tudi živeti, kajti ni dovolj, da različnost toleriramo, ampak jo moramo tudi sprejemati.

1 61. člen Ustave RS pravi: "Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo."

2 V RS deluje več kot 60 kulturnih društev narodnih manjšin narodov nekdanje Jugoslavije.

3 Sporazum je bil sklenjen med Kulturnim društvom Albancev "MIGIENI", Bošnjaško kulturno zvezo Slovenije, Zvezo hrvaških društev v Sloveniji, Zvezo makedonskih kulturnih društev v Sloveniji, Zvezo srbskih društev v Sloveniji in Društvom rojakov Plava in Gusinja "IZVOR" dne 19. 9. 2003 v Ljubljani.

4 Glej 10., 11. in 14. člen Okvirne konvencije SE za varstvo narodnih manjšin.

5 40. člen Zakona o državljanstvu RS.

6 Za državljanstvo po 40. členu Zakona o državljanstvu RS je bilo potrebno zaprositi do 25. 12. 1991.

7 Odločba o ugotovitvi, da je zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v RS v neskladju z Ustavo, Uradni list RS št. 36/03.

8 Zunanjepolitičen feljton na Radju Slovenija, dne 18. 12. 2000.

9 Uradni list RS, št. 1-4/91-l.

10 Uradni list RS, št. 33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04.

11 Število zakonov presega število 50.

12 Uradni list RS, št. 65/94.

13 64. člen Ustave RS narodnima skupnostima zagotavlja naslednje pravice: 1. pravica do svobodne uporabe narodnih simbolov, 2. pravica ustanavljati organizacije in opravljati dejavnosti za ohranjanje svoje narodne identitete, 3. pravica do vzgoje in izobraževanja v jeziku manjšine, 4. pravica do gojitve odnosov s svojim matičnim narodom, 5. pravica do ustanovitve samoupravnih skupnosti za uresničevanje svojih pravic, 6. pravica do neposredne zastopanosti v predstavnih organih lokalne samouprave in v Državnem zboru in 7. pravice so zagotovljene ne glede na število pripadnikov.

14 5. člen Ustave RS posebej govori o varstvu in zagotavljanju pravic avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti v RS.

15 11. člen Ustave RS pravi: "Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina."

16 61. člen Ustave RS pravi: "Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo."

17 62. člen Ustave RS pravi: "Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon."

18 <http://www.gov.si/uvn/>

19 65. člen Ustave RS pravi: "Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon."

20 Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o vrtcih, Zakon o osnovni šoli, Zakon o medijih, Zakon o knjižničarstvu, Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo.

21 Uradni list RS št. 100/05 (Uradno prečiščeno besedilo).

22 Protokol je bil sprejet 4. 11. 2000 in je stopil v veljavo 1. 4. 2005. RS je Protokol podpisala 7. 3. 2001, ni pa ga še ratificirala. <http://conventions.coe.int>

tabela: PREBIVALSTVO PO NARODNOSTNI PRIPADNOSTI, SLOVENIJA, POPISI 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 IN 2002 (a).

	1953	1961	1971 (b)	1981 (b)	1991 (b)	2002
Narodna pripadnost						
	Število					
SKUPAJ	1466425	1591523	1679051	1838381	1913355	1964036
Narodno opredeljeni						
Slovenci	1415448	1522248	1578963	1668623	1689657	1631363
Italijani	854	3072	2987	2138	2959	2258
Madžari	11019	10498	8943	8777	8000	6243
Romi	1663	158	951	1393	2259	3246
Albanci	169	282	1266	1933	3534	6186
Avstrijci	289	254	266	146	126	181
Bolgari	49	180	138	103	168	138
Bošnjaki (c)	21542
Čehi	807	584	442	423	315	273
Črnogorci	1356	1384	1950	3175	4339	2667
Grki	24	50	24	15	21	54
Hrvatje	17978	31429	41556	53882	52876	35642
Judje	15	21	72	9	37	28
Makedonci	640	1009	1572	3227	4371	3972
Muslimani (d)	1617	465	3197	13339	26577	10467
Nemci	1617	732	400	309	298	499
Poljaki	275	222	191	200	196	140
Romuni	41	48	41	93	115	122
Rusi	593	295	297	189	167	451
Rusini (e)	46	384	66	54	57	40
Slovaki	60	71	75	139	139	216
Srbi	11225	13609	20209	41695	47401	38964
Turki	68	135	52	86	142	259
Ukrajinci (e)	138	190	210	470
Vlahi	9	6	4	16	37	13
Drugi	352	449	293	526	1021	1548
Narodno neopredeljeni						
Opredelili so se kot Jugoslovani	-	2784	6616	25615	12075	527
Opredelili so se kot Bosanci (f)	8062
Regionalno opredeljeni	-	-	2652	3932	5187	1467
Drugi (g)	-	-	3012	2853	8716	12085
Niso želeli odgovoriti	48588
Neznano	211	1154	2678	5301	42355	126325

a) Ozemlje ob popisu.

b) Podatki so preračunani po metodologiji Popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. "zdomci". Ob popisih 1953 in 1961 kategorija oseb "zdomci" ni obstajala.

c) Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana leta 1994.

d) Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

e) V popisih leta 1953 in 1961 so Rusini in Ukrajinci prikazani skupaj.

f) V rezultatih preteklih popisov so bili tisti, ki so se opredelili za Bosance, uvrščeni med regionalno opredeljene.

g) Vključene so tiste osebe, ki so izjavile/oznabile, da so narodno neopredeljene.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 2002.

IZKUŠNJE, KI POTRJUJEJO OBSTOJ DISKRIMINACIJE V SLOVENSKI DRUŽBI

Ta prispevek predstavlja poglede in mnenja predstavnikov etničnih skupnosti, ki so sodelovali v intervjujih, ki so potekali v sklopu dveh seminarjev v okviru mednarodnega projekta Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji, natančneje 13. in 14. maja (za ustavno nepriznane manjšine) ter 1. in 2. julija (za ustavno priznane manjšine) v Rogaški Slatini.

Glavni namen intervjujev je bil pridobitev povratnih informacij s strani udeležencev delavnic, oziroma da se jim ponudi možnost predstavitve tako svojih pogledov in mnenj kot tudi lastnih izkušenj glede obravnavane problematike.

Vprašalnik, na podlagi katerega so bili intervjuji opravljeni, je poskušal zajeti vsa ključna področja življenja naših sogovornikov (družina, lokalno okolje, delovno okolje), pri čemer je bil poudarek na njihovem razumevanju ter izkušnjah o diskriminaciji na temelju etničnega porekla in vere. V ta namen je bil vprašalnik sestavljen iz vprašanj, ki so zajemala različna tematska področja, predvsem pa:

- izkušnje udeležencev glede diskriminacije,
- družinsko življenje in jezikovne spretnosti,
- spremljanje medijev,
- organiziranost na etnični osnovi ter odnosi z matično kulturo,
- odnosi med manjšinami,
- pogledi na slovensko državo in izkušnje s postopki pred državnimi organi in mednarodnimi institucijami,
- področje politike,
- zaposlovanje in delo,
- negovanje veroizpovedi,
- osebna identiteta.

metodoLOGIJA

Podatki so bili pridobljeni s pomočjo strukturiranih intervjujev, ki so potekali v manj formalnem, sproščenem vzdušju, hkrati pa so bili anonimni.

Pri intervjujih je na omenjenih dveh seminarjih sodelovalo 27 oseb oz. predstavnikov različnih manjšin, ki so se odzvali povabilu na seminar (5 predstavnikov srbske narodnosti, 1 predstavnik črnogorske narodnosti, 4

predstavniki bošnjaške narodnosti, 2 predstavnika hrvaške narodnosti, 2 predstavnika makedonske narodnosti, 1 predstavnik albanske narodnosti, 2 predstavnika nemške narodnosti, 6 predstavnikov madžarske narodnosti in 4 predstavniki romske skupnosti). Na žalost se drugega seminarja, ki je bil namenjen predstavnikom ustavno priznanih manjšin, ni udeležil niti eden predstavnik italijanske skupnosti.

Dve stvari je potrebno glede predstavljene raziskave posebej poudariti. Prvo dejstvo je, da je število sodelujočih v tej kvalitativni študiji izjemno majhno. Sodelujoči seveda niso reprezentativni za celotno skupnost, iz katere izhajajo. Kljub vsemu pa velja izpostaviti, da gre za osebe, ki se zavoljo nalog, ki jih v različnih društvih in zvezah svoje skupnosti opravljajo, v pozitivnem smislu razlikujejo od povprečnega člana katere od proučevanih narodnosti in zavoljo tega razpolagajo z globljim vpogledom v manjšinsko problematiko kot pa ostala večina.

Kot drugo pa velja poudariti, da so sogovorniki pretežno predstavljali svoje lastne poglede in izkušnje, čeprav je bilo zavoljo njihovih zgoraj omenjenih funkcij včasih težko ločiti njihova lastna mnenja od pogledov, ki so jih posredovali (tudi) kot predstavniki svoje skupnosti.

Upoštevajoč zgornja poudarka, pa smo vendarle mnenja, da omogočajo ilustrativni odgovori, kot so predstavljeni v nadaljevanju, precej dober vpogled v vsakdanje težave obravnavanih skupnosti.

Odgovore, ki smo jih dobili na podlagi opravljenih intervjujev, lahko glede na izbrana tematska področja strnemo v sledeče glavne ugotovitve.

V intervjujih sodelujoči predstavniki etničnih manjšin so se strinjali, da diskriminacija pri nas obstaja in da se pojavlja na različnih področjih (največkrat pri zaposlovanju, v stikih z državnimi institucijami, v medijih ...). Pojmovanja o tem, kaj lahko pojmemo pod diskriminacijo, pa so zelo različna, kot to ponazarjajo sledeči odgovori:

“Gre za neenako obravnavanje v enaki situaciji, npr. ob prijavi na delovno mesto ...”

ali pa *“.../”recimo zapostavljanje pri zaposlitvi, zmerjanje”*

kot tudi *“Ko človek ne more uveljaviti svojih etničnih načel, svoje kulture, svoje duhovne identitete, svoje nacionalne pripadnosti.”*

Bilo je tudi nekaj humorno obarvanih pogledov:

“.../”menim, da je diskriminacija čisto normalna. Če prideš v neko drugo državo, se seveda moraš prilagoditi njenim navadam, običajem, jeziku in kulturi. S seboj prineseš neko drugo kulturo, jezik in navade. In če želiš svoje uveljaviti, je jasno, da bo to domačin sprejel drugače, in po mojem je to čisto normalno, npr. diskriminacija v službi, ali da te imajo za manjvrednega. Jaz razumem to kot nekaj normalnega, malo smo si tudi sami krivi ...

Zavedam se, da gre za kršenje določenih pravic, vendar pa ne moremo

zanikati, da kršenje pravic ne obstaja. Na primer otrok pride iz šole domov in včasih reče "ati, danes so mi rekli, da sem Bosanec," pa je zaradi tega užaljen, ker ve, da je Makedonec. Diskriminacija ne obstaja samo v Sloveniji, vidna je po vsej Evropi, da ne rečem, da je drugje še večja."

Verjetno pa je občutenje obravnavanih skupin najboljše povzel sledeč pogled: "Pod diskriminacijo na etnični osnovi si predstavljam to, da te nove, kot jim rečejo, nove manjšinske skupnosti, to so skupnosti kot so Hrvati, Bošnjaki, Srbi, torej nastale po razpadu bivše Jugoslavije, da niso ustavno priznane. Zakaj? Zato ker če bi bile ustavno priznane, potem bi bile enakopravne Italijanom, Romom in Madžarom, skratka, lahko bi uveljavili svoje kolektivne pravice ... To pomeni, da narod dobi svoje ime, ne pa da si neki priseljenc, ampak se ve, da če je to z Ustavo opredeljeno, potem to predstavlja kolektivno pravico, pomeni lažje uveljaviti svoje kulturno identiteto, kar je povezano tudi z določenimi sredstvi, ker če bi bili ustavno priznani, bi nam iz proračuna sledila tudi višja sredstva. Za primerjavo, da vam povem, te tri skupnosti, ki so ustavno priznane, Italijani, Madžari in Romi, so za letos dobile približno 160 milijonov tolarjev za svoje kulturne projekte. Vse druge manjšinske skupnosti, torej ustavno nepriznane, ki skupaj štejejo približno 170.000 prebivalcev, torej skoraj za 10 % slovenskega prebivalstva, pa so dobile okoli 20 milijonov tolarjev. Oni, ki jih je manj kot 10.000, so dobili 160 milijonov, mi pa 20. In seveda potem ne moremo uresničiti svoje kulturne projekte ..."

Bistveno različno doživljajo svoj položaj ustavno nepriznane manjšine glede na ustavno priznane manjšine. Predstavniki slednjih so zlasti poudarjali razkorak med pravicami, ki jih zagotavlja pravna ureditev, ter njihovim uresničevanjem v praksi.

Ali kot ponazarja sledeča izjava:

"Marsikaj kar človek v vsakdanjem življenju doživlja, in to dostikrat. Čeprav nam ustava in zakoni na papirju zagotavljajo, da naj bi bili vsi enakopravni, ampak na žalost tega ni. Največkrat takrat, ko želi človek v svojem maternem jeziku doseči svoje pravice. Ampak to nam ni zagotovljeno."

Na področju družine in zasebne sfere se je pri naših sogovornikih pokazalo, da pripisujejo velik pomen negovanju lastne kulturne identitete. Tu velja omeniti zlasti ohranjanje rednih odnosov s sorodniki v matični državi njihovega etničnega izvora, nadalje so vsi predstavniki manjšin izrazili željo, da bi njihovi otroci obiskovali dopolnili pouk v maternem jeziku. Pomembno vlogo pri tem pogledu ima tudi dejstvo, da doma pretežno govorijo v svojem maternem jeziku. Da pa tudi na tem področju prihaja do nekaterih tipičnih težav, s katerimi so se soočili naši sogovornik, ilustrira sledeča izjava:

"V družinskem krogu uporabljamo makedonski jezik. Kar se jezika tiče, kako doma govorimo, lahko rečem, da če ne bi bil jaz bolj siguren vase, bi najverjetneje doma govorili slovensko in bi nas hčerka danes obsojala

zakaj smo to počeli. Namreč, že v vrtcu je žena dobila od ravnateljice vrtca v Šiški opozorilo, da naj se doma, če želimo otroku dobro, pogovarjamo slovensko, ker drugače bi otroka na nek način v življenju oškodovali. No, ko je prišla žena domov, mi je rekla, da se bo od danes naprej govorilo slovensko zaradi otrok. No, jaz sam s tem nisem bil diskriminiran ali bil hud, ampak sem bil tiho. Naslednji dan pa sem jaz peljal otroka v vrtec in sem poiskal ravnateljico, jo pozval na samo, da ne bi bilo kakšnih konfliktov, ter ji dejal, da to kar je moji ženi rekla, da naj bo to zadnjič življenju, da je kaj takega rekla, ker ona svojo dušo greši in napačne stvari zahteva, ker naj dopusti, da bomo mi za svojega otroka odgovarjali, ali bo pravilno govoril slovensko ali ne.“

To ponazarja, da je lahko drugačen jezik prav tako vzrok za diskriminacijo. Naši sogovorniki so v tem sklopu izpostavili, med drugim, tudi dvoličen odnos Slovencev do tujih jezikov (nekateri jezike, zlasti zahodnoevropske, slišijo raje kot druge).

„...“veliko ljudi moti, da z nekim Albancem ali pa z bratom govorim albanski jezik. To jih precej moti, pa ne vem zakaj. Če bi recimo govoril angleško, tega ne bi nikogar motilo. Če pa govorim albansko, pa vsakega moti. Pride do ignoriranja, takoj me gledajo na ignorantski način.“

V zvezi s tem pa predstavlja poseben problem dopolnilni pouk maternega jezika (stroški, razpoložljivost učiteljskega kadra ipd.), kajti še posebej na tem področju so razlike med manjšinami precejšnje. Vsi naši sogovorniki so brez izjeme pritrldilno odgovorili na vprašanje, ali bi pošiljali svoje otroke k dopolnilnemu pouku v maternem jeziku. Ta pouk ponekod obstaja, vendar se tudi v teh primerih zmeraj pojavi vprašanje financiranja, saj ti stroški velikokrat presegajo plačilne zmožnosti staršev, zaradi česar je tudi že prihajalo do ukinitve tovrstnega pouka.

Vsekakor pa na tem mestu velja ugotoviti, da so vsi sogovorniki smatrali negovanje maternega jezika kot enega od bistvenih elementov pri ohranjanju narodnostne identitete in obstoja.

Dostopnost medijev v maternem jeziku se od skupnosti do skupnosti prav tako precej razlikuje. Nekaterim manjšinam je dostopno tako dnevno časopisje, spremljanje tujih televizijskih programov ipd., vendar naši sogovorniki pogrešajo posebne oddaje na RTV Slovenija, ki bi bile namenjene prav njim. Takole je dejal naš sogovornik:

„...“ni vsebin v našem jeziku (na slovenski RTV). Še vedno ni bosanske oddaje, ki bi se ukvarjala z Bošnjaki v Sloveniji, tega ni. Lahko spremljaš dogajanje v Bosni (preko satelita, opomba T. K.), ne moreš pa spremljati dogajanja tukaj. Na Hrvaški televiziji je oddaja, ki se ukvarja z manjšinskimi skupnostmi na Hrvaškem, tam lahko redno, vsak teden spremljaš, kaj se dogaja z Bošnjaki na Hrvaškem. Takšna oddaja bi lahko bila nek model za kakšno oddajo na RTV Slovenija.“

Pri mlajših generacijah bo k zmanjšanju te medijske prikrajšanosti

zagotovo pripomogel internet, vendar ta zaenkrat še ni medij, ki bi se tako množično uporabljal (zlasti pri starejših), da bi lahko ublažil nekatere od teh pomanjkljivosti.

Bistveno drugačna slika se na tem področju kaže pri ustavno priznanih manjšinah. Vsi predstavniki madžarske skupnosti so bili zadovoljni s tem področjem. Na njihovem področju je dostopno tako dnevno časopisje, kot tudi knjige in RTV-oddaje. Vsi naši sogovorniki so zatrdili, da se teh možnosti tudi poslužujejo, glede na osebne preference pa uporabljajo tudi druge medije, pretežno v slovenskem kot tudi hrvaškem jeziku.

Romski skupnosti se na področju medijev zagotovo najslabše godi. Nimajo svojih časopisov (razen glasila Zveze Romov Slovenije), tako da pretežno prebirajo časopise v slovenskem in hrvaškem jeziku. Prav tako niso dostopne knjige, slaba pa je situacija glede televizijskih oddaj v romskem jeziku. Svetla izjema je le primer, ki ga je izpostavil naš sogovornik iz Velenja, kjer lokalna televizija približno enkrat na mesec predvaja 60-minutno oddajo v romskem jeziku.

V sklopu organiziranost na etnični osnovi ter odnosi z matično kulturo nas je predvsem zanimalo, s kakšnimi problemi se posamezne etnične skupnosti v osnovi srečujejo, katere so glavne dejavnosti društev, v katera so povezani, kakšni so odnosi matičnih držav do njihovega društva, kakšen je odnos slovenske države oz. lokalne skupnosti do njihovega društva, nato, kakšni so po njihovem mnenju odnosi med Slovenijo in državo njihovega etničnega izvora, ter nazadnje, kaj bi morala slovenska država storiti za izboljšanje položaja njihove skupnosti.

Predstavniki albanske skupnosti je na zelo nazoren način predstavil glavno težavo nepriznanih manjšin:

“Ključni problem je, da albanska manjšina ni priznana kot ustavna manjšina. To je prvi izvir, vsi ostali pa so odvisni od prvega. Vse ostalo je odvisno od tega.”

Čeprav so po njegovem mnenju odnosi med državama dobri, kot tudi odnos slovenske države do njihovega društva (mesečno prejema določen znesek denarne podpore, ki je sicer majhen, vendar po njegovih besedah dobronameren), pa ostaja glavni problem na plečih slovenske države, da uredi položaj albanske skupnosti drugače kot doslej.

Predstavniki hrvaške skupnosti sta delila poglede predhodnikov - ključna problema sta denar in prostor. Glede na obremenjenost političnih odnosov med Slovenijo in Hrvaško v preteklosti pa je prav tako zanimivo mnenje, ki sta ga podala oba, in sicer, da je politika eno, odnosi med ljudmi pa drugo, oziroma da politika ni odraz dejanskega stanja, saj so odnosi med ljudmi (se pravi, v tem primeru pripadniki njihovega društva/etnične skupnosti s slovensko večino) dobri.

Predstavniki bošnjaške skupnosti so bili prav tako zanimivi s svojimi pogledi glede omenjene problematike. Dva predstavnika sta glede ključnih

problemov njihove skupnosti podala spodnji izjavi.

Prvi: *“Trenutno mislim, da je ključni problem ta, da se v Sloveniji soočaš z nekimi osnovnimi stereotipi... da je Bosanec slabo izobražen, lahko je zidar, lahko je nek fizični delavec, lahko je Bošnjakinja kakšna čistilka, ni pa te predstave, da bi lahko bil kaj več. Iz te stereotipne predstave izhajajo vse ostale, npr. da so Bošnjaki avtomatično nekulturni ljudje, neizobraženi, ruralni, kmetje, in na tej osnovi te potem ljudje ocenjujejo.”*

Drugi: *“Ključni problemi moje etnične skupnosti so da ne moremo ohraniti svojo kulturo, svojo nacionalni identiteto, nimamo dopolnilnega pouka v bosanskem jeziku, nimamo možnosti izražati svoje vere oz. nimamo možnosti izpovedi svoje vere v verskih objektih, zaradi tega ker nimamo ničesar. Nimamo TV oddaje v bosanskem jeziku, nimamo osnovne infrastrukture, skratka ničesar.”*

Predstavniki srbske skupnosti so imeli podobna stališča kot predhodniki. Medtem ko so nekateri citati izpostavljali dobre odnose med državama, pa je eden od srbskih sogovornikov pri istem vprašanju povedal na zelo jasen način nekaj, kar so sicer tudi drugi omenjali:

“Protislovni (odnosi). Slovenija je zelo zainteresirana in nastopa kot močen ekonomski partner in subjekt. Z ozirom na to, da pripadam etnični skupnosti, ki si je zaslužila ali so ji naprtili večji del odgovornosti za minula dogajanja in da smo zaradi tega pogosto bili v manj privilegiranem položaju oz. celo nasprotno, bolj stigmatizirani, čutimo svojevrstno neskladje med načeli in dejanskim stanjem.”

Težave in izkušnje ustavno priznanih manjšin se tudi pri tem sklopu razhajajo s pogledi ustavno nepriznanih manjšin.

Zelo zgovorna je izjava prve sogovornice, ki je glede osnovnih težav svoje skupnosti povedala takole:

“V zakonu imamo mi naše pravice čudovito postavljene, samo v vsakdanjem življenju a je to malo drugače. Eni s temi pravicami niti ne znajo in ne upajo živeti, posebej starejši, ki niso bili tako vzgojeni in so doživljali marsikatero nevšečnost in ti starejši imajo potem problem, ker več ne obvladajo jezika večinskega naroda.”

Specifični so pa bili pogledi predstavnikov romske skupnosti. Glavne probleme skupnosti so namreč opredelili širše:

“Naša etnična skupnost se srečuje z velikimi problemi, od legalizacije romskih naselij do infrastrukturnih storitev ...” ali pa /.../“največji problem naših Romov je, da nimajo službe, da nimajo stanovanja. Pa tudi izobraževanje.”

Po besedah predstavnika romske skupnosti iz Novega mesta, ki je hkrati tudi svetnik v njihovem mestnem svetu, pa je tudi odnos slovenske države oz. lokalne skupnosti do njihovega društva vse prej kot dober:

“Vsepovsod slabo. Lokalna skupnost, iz lastnih izkušenj vam povem, zelo slabo. Kot svetnik v mestnem svetu poznam nekega človeka že vrsto let.

Ta človek je zadolžen za reševanje romske problematike in ko ga kot predstavnik Romov pokličem, se mi sploh ne oglasi na telefon. Katastrofa. Na državni ravni niso vsi enaki, odvisno od tega, s kom bi se pogovarjal. Pogovarjal sem se z Varuhom človekovih pravic. Niso vsi enaki. Eni so katastrofalni in jih poimensko ne bom imenoval.”

Odnosi med manjšinami so po besedah naših sogovornikov vsaj na deklarativni ravni pretežno dobri, vendar se breme bližnje preteklosti in razkoli v matičnih državah odražajo tudi v Sloveniji. Da rane iz preteklosti še niso zaceljene, potrjuje tudi izjava predstavnika srbske skupnosti:

“Z vsemi imamo dobre odnose. Ko pripravimo literarne večere, se jih veliko udeleži tudi iz drugih skupnosti. Ko pa prirejamo zabave, se pa ne vabimo. Saj veste kako je, kakšen kozarček pa kakšna pesem z nacionalno vsebino in je lahko hitro kaj narobe.”

Možno je bilo zaznati, da že sam status ustavno nepriznanih manjšin med njimi prispeva k oblikovanju nekakšne političnointeresne zveze za izboljšanje njihovega skupnega zakonskega položaja, medtem ko je možno po besedah predstavnikov madžarske manjšine sklepati, da so njihovi odnosi z italijansko manjšino precej šibkejši, pa četudi gre za uveljavljanje kakšnih skupnih interesov.

Predstavniki madžarske skupnosti glede sodelovanja posebej niso izpostavljali težav. Tako naj bi dobro sodelovali s Slovenci, pa tudi Rome so omenjali, zanimiva pa je bila naslednja izjava glede italijanske manjšine:

“Ustavno priznane pravice imajo še pripadniki italijanske narodne skupnosti, vendar z njimi zelo težko pridemo v stik. Poskušali smo organizirati delovno srečanje ali pri nas ali pri njih. Enostavno niso dovzetni, so bolj zaprtega tipa ljudi. Mi smo odprti. Ko se je pripravljala predlog novega zakona o RTV, sem kot predsednica programskega sveta za madžarsko narodno skupnost poklicala gospoda X., ker imamo iste probleme pri pripravi zakona. Tudi njim ta zakon ne zagotavlja pravice, katere so jim bile zagotovljene v zdajšnjem zakonu. Vendar niso bili dovzetni. Gospod je rekel, da jim je gospod Janša, ko je bil v Kopru obljubil, da se bodo srečali meseca aprila. V smislu, da se oni ne rabijo z nami povezovati. To sem sklepala po tem.”

Državne institucije v očeh sogovornikov ne uživajo posebnega zaupanja, kot pozitivna institucija je še najbolj prepoznaven varuh za človekove pravice. Možni postopki v primerih diskriminacije so med etničnimi skupinami pretežno slabo znani oziroma se jih ljudje iz različnih razlogov ne poslužujejo, kar je v veliki meri povezano z osveščенostjo glede teh specifičnih vprašanj in postopkov, pri tem ima zelo pomembno vlogo izobrazbena struktura.

Vsi predstavniki manjšin so bili po vrsti enotnega mnenja, in sicer, da so slabo zastopani v organih države na vseh nivojih, edino izjemo na tem mestu predstavlja madžarska manjšina. Pa tudi tu ni vse tako brezhibno,

kot je kritično pripomnila naša sogovornica:

“Nikakor ne. Tudi na Uradu za narodnosti bi lahko bil zaposlen vsaj en pripadnik madžarske narodnosti in en pripadnik italijanske narodnosti kakor tudi romske etnične skupnosti. Pa ni.”

V posameznih etničnih društvih politika in politično udejstvovanje nista v ospredju. Vprašanja iz tega sklopa so vodila v tri različne smeri. Najprej nas je zanimalo, katera politična stranka v Sloveniji ima najboljši oz. najslabši odnos do posamezne skupnosti. Nadalje smo naše sogovornike spraševali po njihovem političnem naboju, in sicer v smislu, kaj oni bolj podpirajo, ali priključitev njihovega društva h kateri od političnih strank ali pa ustanovitev lastne politične stranke. Nazadnje pa nas je še zanimalo, ali so predstavniki njihove etnične skupnosti v zadostni meri zastopani v javnih institucijah v Sloveniji.

Na splošno lahko pri tem sklopu na temelju izjav naših sogovornikov trdimo sledeče: skoraj brez izjeme so predstavniki vseh skupnosti izpostavili Slovensko nacionalno stranko kot tisto, ki ima najslabši odnos do njih, sledita Nova Slovenija in Slovenska demokratka stranka, med najbolj priljubljene pa nekako sodijo Socialni demokrati in Liberalna demokracija Slovenije.

Tudi glede političnega udejstvovanja je situacija bolj ali manj podobna. Večina društev se deklarira kot kulturna društva in jim je politično udejstvovanje nekoliko tuje, vsekakor pa ne na prvem mestu. Tu so še najbolj s svojimi mnenji odstopali predstavniki bošnjaške skupnosti. Tako sta dva sogovornika v zvezi s tem dejala.

Prvi:

“Po mojem bi lastna politična stranka znala veliko bolj artikulirati naše zahteve ...”

Drugi: *“Ustanovitev lastne stranke.”*

Od slovenskih političnih strank ima po besedah predstavnikov skupnosti do vseh etničnih manjšin najslabši odnos Slovenska nacionalna stranka.

Na področju dela so se z različnimi oblikami diskriminacije srečali največkrat tisti predstavniki manjšin, ki opravljajo slabše plačana dela, oziroma, kjer je izobrazbena struktura nizka. Po odgovorih naših sogovornikov bi se glede na ilustrativne primere dalo sklepati, da so v najslabšem položaju zlasti tisti, ki imajo slabšo izobrazbo, slabše obvladajo slovenski jezik ter se jim že po zunanosti vidi, da niso Slovenci.

V zvezi z diskriminacijo na področju dela nas je predvsem zanimalo, ali so imeli naši sogovorniki kdaj kakšne težave pri zaposlitvi zaradi dejstva, da niso Slovenci, ter ali so bili na delovnem mestu kdaj drugače obravnavani s strani sodelavcev oz. nadrejenih zato, ker niso Slovenci?

Čeprav se večina naših sogovornikov ni srečala s pojavi diskriminacije na področju dela, je morda upravičena ocena, da so tovrstni problemi v

precejšnji meri povezani s stopnjo izobrazbe ter posledično delovnega okolja, kajti tovrstni pojavi nedvomno obstajajo.

“Ja, to pa sem občutil. Primer: zdaj razmišljajo že tako, da smo mi tisti, ki smo jim vzeli službo. Danes, če tudi napredujete na določeno delovno mesto, ima pred mano, ne glede na to, da si sposoben, še zmeraj prednost Slovenec.”

Dva predstavnika romske skupnosti pa sta bila v svojih pogledih bolj določna. *“Pred dvema mesecema sem se prijavil na razpis za delovno mesto. Povabili so me na razgovor. In ko so videli tako lepo barvo kože, ker se sončim celo leto, so takoj začele švigati oči in so se med seboj spogledovali. Potem so odšli, da se pogovorijo, ko so prišli nazaj pa so se mi opravičili, da me ne morejo zaposliti, ker nimajo prostega delovnega mesta. Sem jim verjel. Čez pol ure pa naslednji kandidat dobi službo. Nato sem šel nazaj v pisarno in sem se zahvalil gospe in jo vprašal zakaj so to naredili. Vsa rdeča je iskala izgovore, jaz pa sem šel na Zavod za zaposlovanje in sem prijavil dogodek.”*

“To se pojavlja tako, da delodajalec najde izgovor, da te ne sprejme v službo. Vendar smo v Velenju Romi s svojim načinom življenja dosegli, da so nas nekako sprejeli ...”

Vera predstavlja pri večini sogovornikov pomemben element osebnostne identitete. Področja vere oz. veroizpovedi smo se lotili s pomočjo naslednjih vprašanj: najprej smo naše sogovornike vprašali, ali po njihovem mnenju v Sloveniji obstajajo ustrezni pogoji za negovanje njihove veroizpovedi, nato če praznujejo verske praznike, in če jih, katere, nato nas je še zanimalo, ali je vera pomemben dejavnik njihove identitete, ter nazadnje, kakšen je po njihovem mnenju odnos njihove verske skupnosti z večinsko veroizpovedjo v Sloveniji.

Glede razpoložljive infrastrukture za verske aktivnosti še naprej ostaja za slovensko državo problematično dejstvo, da muslimanska skupnost, v primerjavi z drugimi verskimi skupnostmi, nima ustreznih pogojev za udejstvovanje na tem področju.

Predstavniki muslimanske skupnosti na tem področju niso edini. Tudi predstavnika makedonske skupnosti sta bila prav tako kritična. Tako je eden od njiju dejal:

“.../“tukaj nas je več kot 5.000 Makedoncev, ki tukaj bivamo s stalnim bivališčem oziroma državljanstvom, je pa tu tudi nekaj čez 8.000 do 9.000 Makedoncev, ki tukaj delajo začasno in to je tudi narod, to ni živina, in ko pride praznik, si tudi ti ljudje nekaj želijo. Normalno, če bi imeli vsak en prostor, npr. eno cerkveno v Sloveniji ali kulturni prostor, bi se sigurno drugače organizirali in bi ti ljudje tudi drugače delali in bili na delovnem mestu bolj zadovoljni. Potem pa pride en velik praznik in oni čepijo doma in potem od njega drugi dan ni za pričakovati, da bi bil zadovoljen, ampak je obratno zamorjen, hudo mu je, da je v Sloveniji, da ni v kakšni drugi državi.”

Razen predstavnikov bošnjaške skupnosti, predstavnikov makedonske skupnosti in dveh predstavnikov romske skupnosti ter ene predstavnice madžarske manjšine so vsi ostali dejali, da imajo v Sloveniji ustrezne pogoje za negovanje svoje vere.

Glavni očitek Bošnjakov in Roma muslimanske veroizpovedi je bil ta, da nimajo primerne infrastrukture za svoje verske obrede, predstavnica madžarske skupnosti (ki je bila tudi pri ostalih odgovorih bistveno bolj kritična od ostalih) pa je v zvezi s tem dejala:

/.../ Ne. Moja nečakinja se je morala učiti iz slovenskih učbenikov za verouk. V madžarskem jeziku jih nimamo. Ko smo jih želeli kot narodna skupnost pripeljati iz Madžarske, je bil župnik proti, ni nam dovolil. Mi smo mnenja, da molitev oče naš isto pomeni v madžarskem jeziku kot v slovenščini. Vsaj prevedli bi lahko, če nam že niso dovolili pripeljati madžarske. Lahko bi jih prevedli v madžarski jezik. Mi smo bili pripravljene to tudi finančno podpreti, to smo povedali tudi župniku, pa se ni nič premaknilo."

Velika večina naših sogovornikov je menila, da je vera pomemben dejavnik njihove identitete, pri čemer je zanimivo, da verske praznike (npr. božič) praznujejo tudi tisti, ki so se izrekli za ateiste. Glede tega se še najbolje godi pripadnikom pravoslavne cerkve, kajti ti velikokrat praznujejo dvojno (praznike pravoslavne in rimskokatoliške cerkve).

Vsi naši sogovorniki pa so dejali, da so odnosi njihove verske skupnosti (v kolikor se ta razlikuje) z večinsko veroizpovedjo dobri.

Identiteta naših sogovornikov je pod vplivom (vsaj) dveh svetov. Fenomen dvojne identitete je bil prisoten bolj ali manj pri vseh sogovornikih. Smo pa zaznali precejšnje razlike pri odzivih v smislu ohranjanja stare identitete oz. sprejemanja nove. Eden od najbolj skrajnih korakov pri spreminjanju identitete tudi našim sogovornikom ni bil neznan. Predstavnica romske skupnosti se je odločil za pravo spremembo priimka:

"Sem ga že spremenil, in sicer priimek. Moja žena je vzela drug priimek zaradi tega, da bi dobila zaposlitev (žena je prav tako pripadnica romske skupnosti - opomba T. K.). Iskala je službo, tedaj so bili v Novem mestu takšni časi, da je Rom pač težko dobil zaposlitev, v kolikor se je pisal tako kot se pač Romi pišejo. Zato se je moja žena tedaj prepisala, ko sva se poročila, pa sem jaz prevzel njen priimek."

In četudi so nekateri naši sogovorniki zase dejali, da kaj takšnega ne bi nikoli naredili, pa so vsi bolj ali manj poznali kakšen tak primer.

sklep

Tovrstna kvalitativna raziskava je bila opravljena z namenom pridobitve povratnih informacij s strani predstavnikov v Sloveniji navzočih manjšin ter tako na ilustrativen način omogočiti vpogled v obravnavano problematiko diskriminacije.

Čeprav tako majhen vzorec seveda ne dopušča bolj temeljitih zaključkov glede različnih težav, s katerimi se srečujejo posamezne etnične skupnosti, pa tako podobne izkušnje kot tudi izjave pripadnikov posameznih skupnosti kljub temu do neke mere odražajo njihovo videnje lastnega položaja v današnji slovenski družbi.

Ker so naši sogovorniki predstavljali svojevrstno intelektualno elito svojih skupnosti, je njihovo poznavanje etnične problematike precej poglobljeno in nadpovprečno reprezentativno. Odgovori na izbrane sklope vprašanj potrjujejo, da se posamezne v Sloveniji prisotne etnične skupine v svojem vsakdanjem življenju na različnih področjih srečujejo s povsem specifičnimi problemi.

Naša opažanja nas napeljujejo k sklepu, da so se vsi naši sogovorniki že srečali v takšni ali drugačni obliki s pojavi diskriminacije. Posamezni primeri in citati tovrsten zaključek pravzaprav narekujejo.

Ne glede na množico tovrstnih pojavov v vsakdanjem življenju posameznikov, ki nekatere pripeljejo celo do najbolj skrajnih korakov v obliki spremembe priimka in do neke mere zavestnega zanikanja in opustitve lastne identitete, pa je pravzaprav presenetljivo, kako malo članov obravnavanih skupnosti se tovrstnim pojavom upre ter poišče pomoč in varstvo pri državnih in drugih institucijah.

Izjave naših sogovornikov so pokazale, da se pripadniki etničnih skupnosti iz različnih razlogov ne podajo na te institucionalne poti, ker nimajo zaupanja v državne organe, drugi menijo, da tisti organi, ki jim zaupajo, kot npr. varuh človekovih pravic, nimajo prave moči, tretji navajajo pomanjkanje finančnih sredstev za sprožitev tovrstnih postopkov, največja pa je skupina tistih, ki zavoljo pomanjkljivih informacij, znanj ali pa izobrazbe niso zmožni narediti koraka za boljši jutri.

Prav zato so tovrstni seminarji, delavnice in druge oblike izobraževanja še kako potrebne, kajti tudi pri naših sogovornikih se je pokazalo, da so se za svoje pravice potegovali ter jih poskušali uveljavljati le tisti, ki so razpolagali s potrebnimi znanji.

POJAVI SUMA RASNE, ETNIČNE IN VERSKE DISKRIMINACIJE PRI DELU VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Varuhova osnovna naloga je obravnava pobud oz. pritožb prizadetih posameznikov zaradi spornih ravnanj državnih organov, organov lokalne samouprave ter nosilcev javnih pooblastil. V soglasju s prizadetim lahko varuh problem obravnava tudi na lastno pobudo, poleg tega pa ima skladno z Zakonom o varuhu človekovih pravic (v nadaljevanju ZVarCP) možnost obravnavati tudi širša vprašanja, pomembna za pravno varnost oseb v RS. Vsebina varuhovih ukrepov je predvsem v dajanju mnenj, priporočil ter opozoril pristojnim organom, ki jih nadzoruje z vidika spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načel pravičnosti in dobrega upravljanja. Svoja mnenja varuh daje zlasti v konkretnih primerih, ob obravnavi posameznih pobud, opredeljuje pa se tudi do načelnih vprašanj. Varuh svoje najpomembnejše ugotovitve in primere strnjeno povzema v svojem vsakoletnem poročilu, ki ga je dolžan posredovati v obravnavo Državnemu zboru. V njem varuh poda tudi svojo oceno o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti v državi. Varuhova dejavnost je ob tem usmerjena tudi v nekatere preventivne dejavnosti, za katere nima izrecne zakonske podlage. Sem sodita predvsem promocija in ozaveščanje o pomenu spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem senzibiliziranje javnosti, ob tem pa pogosto sodeluje tudi v različnih izobraževalnih projektih tako vladnih ustanov kot nevladnih organizacij. Iz položaja varuha tako po eni strani izhaja možnost širokega vpogleda v družbena dogajanja, po drugi strani pa so iz njega razvidne tudi omejitve doseganja varuhovih ukrepov. Varuh namreč nudi zgolj dodatno, neformalno pot za varstvo pravic, ne pa nadomestila za uporabo pravnih sredstev.

Varuh posebno skrb posveča vprašanjem, povezanim z nedopustnimi oblikami diskriminacije, saj je preprečevanje teh pojavov sestavni in neločljivi del prava človekovih pravic. Pri obravnavi pobud se varuh pogosto srečuje z očitki o domnevni neupravičeni diskriminaciji. Večinoma gre v teh zadevah za subjektivno dojetje položaja pobudnika, ki ponavadi ni podprto s konkretnimi podatki ali dokazili o okoliščinah, ki bi tak sklep upravičevale (1). Poudariti velja, da skladno z določbami ZVarCP ter zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja (v nadaljevanju ZUNEO) pobudniki za svoje trditve o diskriminaciji nosijo tudi določeno dokazno

breme. Ob tem pa niti vsakršne različne obravnave, tudi kadar ta objektivno obstoji, ni mogoče šteti za primer nedopustne diskriminacije.

Diskriminacija je opredeljena kot posebno delovno področje varuha, ki vsebuje podpodročji nacionalne in etnične manjšine ter enake možnosti (po spolu) (2). Praviloma v to področje uvrščamo zadeve, kjer gre za resen sum diskriminacije na podlagi osebnih (t. i. suspektnih) okoliščin, kršitev načela enakosti pa se obravnava po t. i. strogem testu sorazmernosti. Ker pa imajo tudi nedopustne oblike diskriminacije nešteto obrazov, je mogoče del pobud s takšno tematiko izluščiti tudi iz obravnavanih primerov na drugih področjih, zlasti v okviru področja ustavne pravice, npr. v podpodročjih etika javne besede (denimo primeri t. i. sovražnega govora v medijih, v izjavah politikov), ali svobode vesti (npr. razlikovanje med verskimi skupnostmi). Kadar gre za sum kršitve kakšnega posebnega vidika načela enakosti, se takšna pobuda uvrsti v ustrezno področje oz. podpodročje (npr. pri enakosti volilne pravice v podpodročje volilna pravica ipd.).

PROBLEMATIKA OBRAVNAVE MANJŠIN

Diskriminaciji so po naravi najbolj izpostavljene ranljive družbene skupine, med katerimi so tudi manjšine. Na že omenjenem podpodročju nacionalnih in etničnih manjšin pa ne obravnavamo le primerov nedopustnih oblik diskriminacije, ampak tudi primere nespoštovanja posebnih pravic manjšin, ki so odraz t. i. pozitivne diskriminacije. Namen dodelitve posebnih pravic (ki so običajno t. i. kolektivne pravice) je predvsem, da bi pripadniki manjšine in sama manjšina lahko bolj učinkovito ohranili svoje etnične in druge značilnosti (npr. jezik, kulturo, zgodovinsko identiteto). Z njimi se jim običajno priznava tudi poseben političen položaj (npr. samouprava, zagotovljena udeležba v organih oblasti). V primeru posebnega varstva pravic romske skupnosti pa se poleg klasičnega namena manjšinske zaščite skuša odpraviti tudi posledice dolgotrajne zgodovinske diskriminacije, zaradi katere so številni pripadniki te etnične skupnosti v posebno težavnem socialnem položaju.

Večina posameznih pobud varuhu s področja manjšin se nanaša prav na t. i. romsko problematiko. Tu se očitki o domnevno pristranski obravnavi pred organi oblasti izmenjavajo s strani neromskega prebivalstva (ki šteje, da se Rome neupravičeno privilegira), v manjši meri pa tudi s strani prizadetih Romov (ki štejejo, da so zapostavljeni). Varuhu so pobudniki pogosto predlagali, naj enako pozornost, kot jo je namenil reševanju problematike Romov, nameni tudi državljanom, ki so v nenehnem strahu pred nasiljem Romov. Pobudniki nas v tem smislu pogosto opozarjajo na domnevno neenako varstvo pravic. Ob predstavitvi varnostnih problemov niso neobičajni predlogi pobudnikov za odvzem socialne pomoči, izselitev

ali preselitev, kazensko represijo itd. Pogosto so se ti predlogi pavšalno nanašali na celotno skupnost. Z namenom umirjanja napetosti med Romi in lokalnim prebivalstvom se na takšne razmere policija ponavadi odzove s povečanim nadzorom policijskih patrolj, zadeve se obravnavajo tudi na varnostnih sosvetih ipd. Reševanje romske problematike seveda ne pomeni, da si je treba zatiskati oči pred deviantnimi izpadi posameznih pripadnikov te skupnosti. Še manj gre šteti, da varuh slednje ščiti in brani, ravno nasprotno. Načelno stališče varuha je, da je treba zakonodajo dosledno in enako uveljavljati za vse. Vse posamezne kršitve pravnega reda morajo biti enako obravnavane. Splošna pravila oz. njihove morebitne kršitve pa načeloma ne vplivajo na možnost uživanja posebnih pravic ali drugih ugodnosti. Primeri kršitev pravnih pravil in pravil dobrososedskega sožitja pa ne relativizirajo dejstva, da je znaten del romske skupnosti potreben posebne pomoči, zato reševanja romske problematike ni mogoče enačiti z varnostnimi vprašanji. Varuh si v vseh konkretnih primerih običajno prizadeva pridobiti čim bolj celovito sliko, zato ne glede na vsebino konkretnega problema praviloma hkrati opravimo poizvedbe v lokalni skupnosti, na krajevno pristojnem centru za socialno delo, pri policiji itd. V okviru obravnave širših vprašanj varuh že vrsto let opozarja na problem urejanja posebnih pravic romske skupnosti. Ustava zakonodajalcu nalaga, naj Romom zagotovi posebne pravice, kar izhaja iz spoznanja o njihovem posebnem dejanskem položaju. Varuh ocenjuje, da je obstoječa normativna neurejenost oziroma partikularna urejenost posameznih pravic razlog za nejasnost položaja pripadnikov romske skupnosti. V tem smislu varuh ocenjuje, da je to eden ključnih sistemskih razlogov za nesporazume, spore ali celo odkrito izražanje nestrpnosti do Romov, ki vedno znova nastajajo v družbi (3). Obstoječa delna ureditev nalaga breme zagotavljanja posebnih pravic pripadnikom Romov, predvsem občinam. Ker država za ta bremena ne prispeva dovolj sredstev, to v lokalnih okoljih upravičeno povzroča nezadovoljstvo, saj je zagotavljanje posebnih pravic Romom dojeto predvsem kot dodatno finančno breme, ki gre v škodo drugih lokalnih projektov. Takšen položaj je ugoden za zbujanje odpora do posebnih pravic romske skupnosti in do same skupnosti. Varuh hkrati tudi ocenjuje, da nimamo enotne oz. usklajene politike za reševanje romske problematike na vseh najbolj perečih področjih - izobraževanje, bivanjski problemi, zaposlitev in socialna varnost. Vztrajno opozarja tudi na dolgoletni primer nespoštovanja že zajamčenih posebnih pravic romske skupnosti do posebne politične participacije v občinskih svetih (na tako nedoslednost smo prvič opozorili že v letu 1998). V tem primeru gre tudi za zavestno nespoštovanje odločbe ustavnega sodišča. V Občini Grosuplje še vedno niso zagotovili spremembe občinskega statuta in volitev romskega svetnika, k čemur jih zavezuje zakon o lokalni samoupravi, v občini Trebnje pa so izvolitev romskega svetnika sicer zagotovili, niso pa

spremenili statuta občine, kar bi omogočilo pravno varnost.

Predstavniki obeh avtohtonih narodnih skupnosti ob stikih posebej poudarjajo, da ne želijo videti, da bi njihov jezik postal le »gospodinjiski jezik«. Tako smo bili opozorjeni, da na območjih, kjer živijo pripadniki obeh manjšin, ni vedno dejansko zagotovljena možnost poslovanja državnih organov, tudi sodišč, v italijanskem oz. madžarskem uradnem jeziku. Po njihovi oceni je tak položaj praviloma povezan z zaposlovanjem javnih uslužbencev oziroma oseb, ki ne znajo tega jezika, čeprav bi ga morali znati. Raba jezika narodnih skupnosti je v upravnih, sodnih in drugih postopkih formalno sicer zagotovljena, dejansko pa je pogosto povezana vsaj z različnimi dodatnimi težavami, čeprav pripadniki skupnosti želijo v postopku uporabljati le jezik narodne skupnosti in niti ne vztrajajo, da organi v tem jeziku tudi poslušajo. Tako smo bili opozorjeni, da so pripadniki manjšine pri uporabi svojega jezika pogosto v dejanski dilemi, saj v primeru odločitev za uporabo jezika narodne skupnosti skoraj po pravilu prihaja do očitnega podaljševanja sodnih postopkov zaradi postavitve tolmačev in prevajanja odločb. Varuh poudarja, da ni dovolj, da država posebne pravice obeh ustavno priznanih narodnostnih manjšin zagotavlja le formalno, temveč je njena dolžnost omogočiti tudi njihovo učinkovito izvrševanje v vsakdanjem življenju.

Varuh zaznava očitke, da sta italijanska in madžarska narodna skupnost v privilegiranem položaju nasproti drugim manjšinam. Menimo, da je eden od ključnih razlogov za to nedefiniran pojem avtohtonosti, na katerega Ustava RS veže te posebne položaje. Zakonodajalec se podrobnejši definiciji pojma vztrajno izmika, čeprav je bil k temu pozvan celo z nekaterimi sodbami Ustavnega sodišča RS. Tako je pri določanju področij, kjer živita italijanska in madžarska narodna manjšina, namesto opredelitve kriterijev za določitev občin, kjer je zagotovljena udeležba romskih svetnikov, uporabil taksativen pristop. Pri urejanju evidence posebne volilne pravice pripadnikov madžarske in italijanske narodne skupnosti pa se sklicuje na samoupravno naravo tega vprašanja. Tak zadržan pristop je zaradi nejasnosti pojma avtohtonosti morda razumljiv, vendar se prav zaradi takšnega načina urejanja vztrajno postavljajo sumi o arbitrarnosti ureditve. S tem se daje podlaga za vedno nove očitke, da država ne omogoča manjšinam uživanja njihovih pravic na enaki podlagi.

Predstavniki Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, predstavniki Sintov ter Kočevarjev staroselcev izpostavljajo, da nimajo priznanega posebnega položaja in zato ne uživajo posebnih pravic. Vendar so nekatere od navedenih etničnih skupnosti oz. t. i. novih manjšin že izpostavile zahteve po priznanju posebnega statusa v obliki peticij. Predstavniki teh manjšin so nas opozorili, da nekateri najvišji ustavni organi na takšne peticije ne odgovarjajo. V kolikor peticije

pošiljajo državljani, gre za kršitev pravice do peticije iz 45. člena Ustave, sicer pa za primer nespoštovanja načela dobrega upravljanja. Varuh je v preteklosti že opozoril na pomanjkljivo opredeljene pristojnosti Urada za narodnosti, ki so preozke, zato navedene manjšine v njem ne najdejo pravega sogovornika. Država trenutno zagotavlja financiranje nekaterih kulturnih dejavnosti teh manjšin, v zelo omejenem obsegu pa se izvajajo tudi fakultativni izobraževalni programi učenja jezikov za šolarje, kar je običajno izraz prevzetih dvostranskih mednarodnih obveznosti. Po mnenju predstavnikov navedenih skupnosti je takšna pomoč sicer dobrodošla, vendar pomeni premalo za zagotavljanje ustreznih razmer za nadaljnji kulturni in narodnostni razvoj teh skupnosti. Priznanje posebnih pravic t. i. novim manjšinam je legitimno, vendar po svoji naravi v prvi vrsti politično vprašanje. Varuh podpira prizadevanja, da postanejo predmet resne demokratične politične razprave, saj meni, da je to z vidika varstva človekovih pravic pomembno. Omeniti velja tudi nerazumljive zadržke vlade glede javne predstavitve izsledkov raziskave Inštituta za narodnosti o položaju skupnosti, ki po poreklu izvirajo iz drugih držav, nastalih na območju nekdanje SFRJ. Ta raziskava je postala javna tudi po zaslugi varuhove intervencije. Menimo, da pomeni pomembno stvarno osnovo za razpravo o nadaljnjem urejanju položaja teh manjšin.

Poudariti velja, da opazamo tudi pojave sumov kršitev tistih individualnih pravic, preko katerih Ustava RS jamči (vsaj posredno) varstvo identitete nekaterih ustavno nepriznanih manjšinskih skupnosti. Zlasti v lokalnih okoljih je zaslediti mnenja, da raba tujega jezika žali čustva večinskega prebivalstva ipd. (obravnavali smo nekaj primerov uporabe nemškega jezika). Pravica rabe lastnega jezika je temeljna človekova pravica, ki gre vsakomur, in je civilizacijski temelj za sožitje med ljudmi različnih narodnih skupnosti. Ustavna obveznost uporabe uradnega jezika se nanaša le na javne zadeve oziroma pri uradovanju organov oblasti. Celo v tem primeru pa že po Ustavi velja, da lahko vsakdo v postopkih pred organi oblasti uporablja svoj jezik na način, ki ga določi zakon. Zakon o javni rabi slovenščine (v nadaljevanju ZJRS) podrobneje konkretizira dolžnost rabe uradnega jezika, ki je bila doslej mimo ustavnih določb urejena le v določilih posameznih postopkovnih predpisov. ZJRS določa obveznost govornega in pisnega sporazumevanja v uradnem jeziku na vseh področjih javnega življenja. Zastavlja se vprašanje, ali ni morda novi zakon razširil dolžnosti rabe uradnega jezika prek meja javnih zadev. Ocenjujemo, da utegne ZJRS, ker je njegov učinek za zdaj še nejasen, povzročiti določene napetosti, saj v vsakdanjem življenju pogosto ni lahko razločiti do kod seže javno in kje se začne zasebno. Primeroma naj tako opozorimo na rabo jezika v okviru delovanja društva, ki je po zakonu o društvih javno, ali v primeru verskega obreda, ki se izvaja ob pogrebu.

Nekateri obravnavani primeri

NESTRPNOST DO DRŽAVLJANOV NEMŠKEGA POREKLA

Na nas se je obrnilo kulturno društvo, ki skuša oživiti spomin na nemško manjšino. Zaradi organizacije prireditve ob otvoritvi obnovljenih prostorov društva so med nekaterimi krajanji naleteli na nerazumevanje zlasti, ker je bil na prireditvi v uporabi tudi nemški jezik. Prisoten je bil župan sosednje avstrijske občine. Dogodek je posnela in predvajala lokalna TV-postaja. Na dogodek se je s svojimi stališči odzval svet tamkajšnje KS in najostreje obsodil »nestrokovno izvedbo« prireditve: uporabo tujega jezika, ki da je »globoko prizadela čustva drugih krajanov« in vzbudila boleče spomine; verski nagovor, ki naj bi zaradi omembe pobitih in po vojni pregnanih pomenil poskus žaljivega in enostranskega prikazovanja zgodovine; ter izvedeno obnovo objekta, ki naj ne bi spadal v njihov kraj. Sprejeta stališča Sveta KS nimajo pravne podlage v Statutu občine. Tudi izbrani izrazi, uporabljeni v besedilu stališč, so precej nedoločni. Ocena Sveta KS, da naj bi uporaba tujega jezika ob otvoritvi prostorov društva prizadela krajane, ne vzdrži. Vsakdo ima pravico do uporabe svojega jezika, celo v postopkih pred organi oblasti. Toliko bolj je varovana ta pravica v zasebnopravnih odnosih, kjer ima vsakdo pravico uporabljati kateri koli jezik. Uporaba tujega jezika bi le težko pomenila prizadetost v pravicah drugih krajanov. Tudi ocena vsebine verskega obreda ali nagovora ob otvoritvi ni stvar, ki bi sodila v pristojnost Sveta KS. Vrednostna ocena zgodovine, pa naj bo takšna ali drugačna, je enako stvar svobode mišljenja in izražanja, ki sama po sebi ne more biti žaljiva. Žaljiva je v pravnem smislu lahko le do konkretnih oseb. V stališčih Sveta KS izražene oznake so kvalitativno povsem enake. Gre za negativne in pavšalne vrednostne sodbe, s katerimi Svet KS izraža svojo oceno oziroma mnenje glede izvedbe prireditve. Najostrejša obsodba teh dejanj (na zasebni prireditvi društva) ne sme biti predmet odločitev sveta KS. Pobudo varuhu smo zaradi povedanega šteli za utemeljeno. Ni povsem jasno, ali ni šlo v danem primeru le za pretiran odziv zaradi osebnih sporov med predstavniki društva ter Svetom KS, ki so npr. izpostavili, da niso bili vabljeni na prireditev. Varuh je zadevo obravnaval pred uveljavitvijo ZUNEO.

V zadnjem obdobju smo obravnavali dva medijsko močno odmevna problema domnevne etnične segregacije otrok v šolah. Obravnavamo ju v okviru področja otrokove pravice oz. podpodročja otroci manjšin in ogroženih skupin ter področja upravne zadeve oz. podpodročja družbene dejavnosti - šolstvo. Gre za primer OŠ Bršljin v Novem mestu (4), kjer naj bi uvedli poskusni model izobraževanja učno manj uspešnih otrok v nižjih razredih in ki naj bi imel za posledico ločeno izobraževanje romskih učencev. Drug je primer OŠ Livada v Ljubljani, kjer je prišlo z vidika

dejanskega stanja v šolskem okolišu do nesorazmerne sestave učencev, ki so pretežno neslovenskega porekla. V obeh primerih smo ugotovili nespoštovanje predpisov. Zavestnega prizadevanja organov oblasti po segregaciji na podlagi etnične pripadnosti otrok pa doslej nismo mogli ugotoviti. Zadevi še nista zaključeni, razvoj dogodkov pa spremljamo.

PRAVICA DO LASTNEGA IMENA NA JAVNI LISTINI

Pripadnik madžarske narodne manjšine je zahteval, da mu Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) omogoči uporabo osebnega imena v madžarski obliki oziroma pisavi (izpis imena z ostrivcem) tudi na kartici zdravstvenega zavarovanja. Skliceval se je na Zakon o osebnem imenu (Uradni list SRS št. 16/74 in 28/81). Dobil je pojasnilo, da ZZZS tega ne more zagotoviti, ker računalniški sistem, ki ga uporabljajo, tega ne omogoča. Zavodu za zdravstveno zavarovanje smo posredovali mnenje, da take tehnične ovire ne morejo predstavljati dovolj utemeljenih razlogov za neuporabo polnega uradnega imena na kartici zdravstvenega zavarovanja, saj ta predstavlja javno listino. Osebno ime je pomemben vidik osebnostne identitete, v danem primeru pa se izpostavlja tudi varstvo identitete pripadnikov madžarske narodne manjšine. Osebno ime je osebnostna pravica, Ustava pa posebej varuje tudi spoštovanje človekovega osebnega dostojanstva. ZZZS se je odzval s pojasnilom, da kartica ZZZS ni le elektronski dokument, temveč je tudi medij, ki omogoča povezavo med bazami podatkov, in da je posledično za učinkovito delovanje sistema potrebno nabor znakov v podatkovnih bazah postaviti enovito pri vseh njegovih uporabnikih, kar pa zaenkrat še ni zagotovljeno. Navajajo, da si sami prizadevajo čim hitreje vključiti ves potreben nabor znakov v svojo bazo podatkov, in da si bodo prizadevali tudi za ustrezne rešitve v širšem okolju. Navedli so še, da glede pravilnega zapisa imena vsaj na vizualnem delu kartice ni videti večjih ovir. Pobudo smo šteli za utemeljeno, odziv ZZZS pa ocenjujemo kot ustrezen.

POBUDE S PODROČJA VERSKIH SKUPNOSTI

V prejšnjih letih so bili sumi diskriminatorne obravnave verskih skupnosti s strani vladnega Urada za verske skupnosti precej pogosti. Večkrat smo bili opozorjeni na molk Urada za verske skupnosti pri obravnavi zahtev za izdajo potrdila o vpisu v register verskih skupnosti. Opozarjali smo tudi na vprašljivo dajanje državnih pomoči verskim skupnostim. Ugotovili smo, da se sredstva dodeljujejo brez vnaprej sprejetih meril in brez javnih razpisov, torej nepregledno. Ker pa nekatere verske skupnosti niso prejele

željenih pomoči, se je izpostavilo tudi vprašanje neenake obravnave. Oba problema sta zadevala tudi ob problem pomanjkljive normativne ureditve celotnega področja delovanja verskih skupnosti. V zadnjem letu smo prejeli le eno pobudo, ki zatrjuje diskriminacijo ene od manjših verskih skupnosti. Problem je predvsem na simbolični ravni, saj naj bi prihajalo do razlikovanja pri razporejanju po pomembnosti na diplomatskih oz. protokolarnih sprejemih. Ker pobuda na naš poziv ni bila dopolnjena oz. konkretizirana, smo postopek ustavili.

Varuh se je odločno odzval tudi ob primerih nasprotovanja gradnji nekaterih verskih objektov. V nekaterih primerih smo opozorili na poskuse vzburjanja verske nestrpnosti, zlasti v primeru zbiranja podpore za razpis referenduma o prostorskem aktu za gradnjo mošeje v Ljubljani. Takšno naravo so imeli po naši oceni tudi sporni volilni plakati enega od kandidatov za volitve poslancev v DZ, na katerih je bil jasen in vsakomur prepoznaven slogan »obranimo Slovenijo« ter shematski logo s prečrtano silhueto mošeje. Varuh je ob dogodkih, povezanih s kampanjo za referendum o navedenem prostorskem aktu oziroma ob volilni kampanji, večkrat javno zavzel jasno stališče, da se v tem primeru kaže izrazit sum vzburjanja verske nestrpnosti, kot nesprejemljive pa je označil tudi izjave nekaterih politikov. Obravnavali smo tudi primer nasprotovanja gradnji centra Jehovovih prič v Kamniku.

DRUGE OBLIKE DISKRIMINACIJE

Največ drugih zadev, povezanih z diskriminacijo, smo obravnavali v okviru področja ustavne pravice, in sicer podpodročja etika javne besede.

Zaznali smo povečano število primerov t. i. sovražnega govora oz. poskusov vzburjanja nestrpnosti. Sovražni govor gre šteti za kršitev prepovedi vzpodbujanja vsakršne neenakopravnosti ter razpihovanja sovraštva in nestrpnosti (63. člen Ustave). Pretežno smo v teh primerih zaradi nepristojnosti varuha pobudnikom dajali le pojasnila o možnih oblikah pravnega varstva, saj je šlo največkrat za sporne objave v medijih v zasebni lasti. Teža spornih ravnanj je bila različna, od odkritega sovražnega govora in homofobije, do neupravičenega etiketiranja in ponavljanja stereotipov o posamezni družbeni skupini. Dolej smo obravnavali pobude v zvezi s sumom verske nestrpnosti ter v zvezi z nacionalnimi oz. etničnimi manjšinami (5). Ob obravnavi večine tovrstnih pobud na srečo ni šlo za zelo resne probleme.

Več zaskrbljenosti smo tudi javno izrazili ob dveh zelo odmevnih opozorilih, s katerimi se je varuh odzval na nesprejemljive pozive k nasilju, usmerjenemu proti t. i. izbrisanim osebam, ki imajo prepoznavno nacionalno oz. etnično poreklo (pripadniki narodov iz držav naslednic SFRJ, čeprav je

verjetno v jedru problem političen oz. gre za diskriminacijo oseb, ki naj bi bile državi v letu 1991 nelojalne). Sporne pojave je varuh obravnaval v okviru svoje pristojnosti za obravnavo širših vprašanj, pomembnih za pravno varnost. Varuh je sicer v javnosti ob različnih priložnostih že pred tem večkrat opozoril na nesprijemljive izraze nestrpnosti. Ti so še posebej zaskrbljujoči, kadar jih v zvezi z opravljanjem svoje funkcije izrečejo politiki ali druge javne osebnosti na uglednih položajih v organih oblasti. Prav od njih je namreč upravičeno mogoče in potrebno pričakovati ter tudi terjati še posebno skrbnost za etiko javne besede in odgovornost za razvoj strpnosti in demokratične politične kulture. Ni pa mogoče prezreti niti vpliva, ki ga imajo na ta razvoj odzivi javnosti ob takšnih in podobnih dogodkih (tako smo tudi v vsebini različnih pobud občasno zaznali odmev na nekatere sporne dogodke in varuhova opozorila). Poudarjamo, da so takšni odzivi varuha predvsem eksemplarični, namenjeni predvsem kot opozorila pristojnim organom, da so take pojave dolžni spremljati in nanje reagirati. Tako je varuh ob televizijskem razkritju vsebine razvpitega razglasa, obešenega v DZ na vratih poslanske skupine SNS, takšno dejanje označil za očitno kršitev 63. člena Ustave, ki med drugim prepoveduje pozivanje k nasilju ter zbujanje sovraštva na podlagi nacionalne pripadnosti. Javno je izrekel oceno, da gre v navedenem primeru za sum storitve kaznivega dejanja po 300. členu Kazenskega zakonika, ter pristojne organe pregona pozval naj ukrepajo. Kot nam je znano, je zaradi spornega plakata v teku predkazenski postopek. Varuh v ta postopek ne more vsebinsko posegati. Varuhu ni znano, kdo naj bil domnevni storilec (6).

V drugem primeru smo javno opozorili na problem širjenja nestrpnosti po svetovnem spletu. Na takšne probleme smo bili v zvezi z različnimi ranljivimi skupinami opozorjeni v različnih pobudah. Na tiskovni konferenci v septembru smo primeroma opozorili na naš odziv na anonimno pobudo, ki nas je opozorila na vsebino nekaterih mnenj na spletnem forumu (www.nemejebat.com, tema društvo izbrisanih). Pošiljatelj(ica) je v njej izrazil(a) mnenje, da je takšno ravnanje kaznivo, ter predlagal(a) kazenski pregon zoper pisce izjav. Varuh seveda nima pristojnosti za kazenski pregon. Zato smo zadevo skladno z določili 145. člena ZKP odstopili tožilstvu. Ob tem pa smo vendarle izrazili mnenje, da že bežen pogled na vsebino spletne strani dopušča zaključek, da gre v mnogih primerih za izzivanje, razpihovanje in širjenje idej v nasprotju z ustavno prepovedjo spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti po 63. členu Ustave. Izrazili smo tudi mnenje, da gre za sum storitve kaznivega dejanja po 300. členu Kazenskega zakonika. Poudarili smo, da so naše informacije nepopolne, da ne poznamo storilcev, in predlagali naj tožilstvo razišče okoliščine nastajanja vsebin na navedenem forumu. Tudi tožilstvo se je s takšno pravno kvalifikacijo strinjalo ter zadevo odstopilo policiji z navodilom, naj izsledi storilce (7). Varuh se je na eni od tiskovnih konferenc odzval tudi na skrunjenje

nagrobnih spomenikov v Trnovem nad Novo Gorico s fašističnimi simboli. Odgovornost za to početje so v medijih pripisovali neznanim storilcem z italijanske strani. Ocenil je, da razpihovanje sovraštva in nestrpnosti vodi le k večjemu sovraštvu in nestrpnosti, ki ju je težko ustaviti, ter da razraščanje sovražnih izjav tako v Sloveniji kot v tujini sprejemamo s preveliko lahkoto, namesto da bi vsako tako dejanje ostro obsodili. Ob tem je pozval vso slovensko javnost, predvsem pa najodgovornejše politike, da se vsi skupaj vzdržimo širjenja nestrpnosti in ksenofobije, kadar pa do takih ekscesov pride, jih obsodimo in ne sprejemajmo kot nekaj samoumevnega (8).

DRUGE DEJAVNOSTI VARUHA

Pri varuhu že deluje posebna delovna skupina za celostno obravnavo pojavov diskriminacije. To delo je poleg klasične naloge, obravnave pobud, povezano z obravnavo širših vprašanj. Kaže se tudi potreba po povečani vlogi varuha pri izobraževanju in promociji oziroma ozaveščanju ljudi, seveda tudi na drugih področjih varstva človekovih pravic, saj lahko da rezultate le celosten pristop. Pri tem je nujno povezovanje z nevladnimi organizacijami, univerzami, raziskovalnimi institucijami in javnimi zavodi. Varuh tu nastopa predvsem v vlogi vzpodbujevalca in promotorja posameznih projektov.

Na predlog varuha je Evropska komisija finančno podprla predlog izobraževalnega projekta, ki bo v sodelovanju z evropskimi partnerji zagotovil prenos potrebnih znanj, izkušenj in metod dela na tem področju. Projekt je tik pred pričetkom izvajanja, v teku je izbira partnerja. Projekt ni namenjen le varuhu, temveč tudi usposabljanju drugih strokovnjakov iz vseh ključnih položajev v nacionalni institucionalni strukturi (UEM, uprava, inšpektorati, CSD-ji, pravosodje, nevladne organizacije). Varuh tako skuša prispevati k vzpostavitvi operativnega in uspešno delujočega sistema na področju boja proti diskriminaciji in drugim pojavom nestrpnosti.

V teku so tudi nekatere druge promocijske aktivnosti. To vlogo varuhu omogoča visoka stopnja ugleda, kredibilnost in zaupanje ljudi v institucijo varuha, ki si jo je pridobil v času svojega desetletnega delovanja, aktivnega posvečanja odnosom z javnostmi in pospešenega delovanja na področju promocije in izobraževanja za človekove pravice. Varuhova usmerjenost navzven mu je z leti prinesla vlogo ustvarjalca javnega mnenja, ki ima zavidljivo odmerjen medijski prostor, kar mu omogoča tudi uporabo množičnih medijev za promocijo in izobraževanje o človekovih pravicah. Aktivno sodelovanje z različnimi javnostmi in povezovanje med državnimi institucijami in nevladnim sektorjem, univerzami, zasebnimi inštituti in ostalo širšo strokovno in nestrokovno javnostjo mu je z leti ustvarilo tudi

bogato socialno mrežo in s tem dostop do pomembnih informacij. Varuh je tematiki diskriminacije že v lanskem letu namenil eno od številnih svojega biltena, ki je na voljo v številnih javnih in šolskih knjižnicah, na različnih javnih ustanovah ter seveda na naši spletni strani (9).

V luči opozarjanja na naraščajoče oblike nestrpnosti in diskriminacije, ki smo jim v zadnjih letih priča v Sloveniji, smo s pomočjo zunanjih sodelavcev - univerzitetnih profesorjev, novinarjev, slikarjev, fotografov - pripravili projekt z naslovom Oblike nestrpnosti v Sloveniji. Projekt je nastal kot odziv na čedalje hujše oblike nestrpnosti do manjšinskih skupin ljudi, ki zaradi tega živijo vedno težje in slabše. Namen projekta je bil zbrati gradivo o odrazih nestrpnosti in diskriminacije, ki jih je bilo zaznati v Sloveniji od osamosvojitve naprej, obdelati in prezentirati zbrano gradivo, opozoriti na povezavo med sovražnim javnim govorom politikov in med posameznimi sovražnimi napadi ter s predstavitvijo gradiva tematiko približati ljudem. Na podlagi zbranega gradiva se je oblikovala razstava Jara kača nestrpnosti, ki pokaže, kako so se gostila sovražna dejanja in kakšen učinek so imela na skupine, proti katerim so bila naperjena. Kot del razstave je nastal tudi dokumentarni film BRČV 2004, ki prinaša pričevanja ljudi, ki so bili tarča nasilja v javnosti. Razstava je bila in bo še predstavljena po različnih krajih v Sloveniji, kjer je le mogoče, pa razstavo spremlja tudi okrogla miza, ki omogoča razpravo o pojavnih oblikah nestrpnosti in preseganju le-teh. Ker zbrano gradivo nudi tudi odlično osnovo za teoretsko obdelavo, smo se odločili za objavo zbornika, k pripravi katerega smo povabili ugledne slovenske publicistke in publiciste, ki se bodo obdelave materialov lotili analitično in na različne teme pripravili strokovne članke. Zbornik bo izšel predvidoma konec letošnjega leta.

sklep

Varuh v tekočem letu zaenkrat nobene pobude (glede dela organov, ki jih nadzoruje) ni štel za utemeljene, oziroma se pri njeni obravnavi izrecno ni potrdil sum rasne, verske ali etnične diskriminacije. Razlogov za to je več. Varuh ima specifična pooblastila (nepristojnost v zasebni sferi, načelo subsidiarnosti pa praviloma omogoča ukrepanje le, če so predhodno izčrpana razpoložljiva pravna sredstva). Ugotavljamo tudi, da so pritožbe, ki se nanašajo na obravnavano problematiko, relativno slabo utemeljene. Pravi problemi ob tem pogosto tičijo v drugih pravno opredeljivih ali dejanskih vzrokih.

Povedano pa seveda ne pomeni, da varuh ni zaznal negativnih pojavov v družbi, nasprotno. Ocenjujemo, da so bila naša opozorila na širšo problematiko boja proti diskriminaciji, ki so imela povod v dovolj konkretnih dogodkih, med najbolj odmevnimi. Naletela so sicer na različne, deloma

tudi odklonilne odzive, vendar pa so nedvomno močno prispevala k povečanju občutljivosti ljudi in njihovemu splošnemu zavedanju o obstoju potrebe po boju proti nezaželenim pojavom vseh oblik diskriminacije in nestrpnosti.

1 Natančne statistične analize o številu takih vlog varuh sicer nima, gre pa za relativno pogoste očitke, ki jih pobudniki navadno navržejo ob zatirjanju drugih nepravilnosti. Kadar so te bistvo problema, se pobude obravnavajo na drugih področjih iz pristojnosti varuha.

2 Delitev področij dela varuha je skladno z 51. členom ZVarCP opredeljena v 11. členu Poslovnika varuha človekovih pravic.

3 O tem glej npr. letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1997. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=54>.

4 O tem glej podrobnejšo predstavitev ugotovitev varuha na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=879#gradiva>.

5 Varuh je sicer precej takšnih opozoril prejel zlasti s strani nevladnih združenj, ki si prizadevajo za odpravo diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti.

6 Stališče varuha je dostopno na [http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews\[cat\]=0%2C4%2C5%2C16%2C17%2C18%2C19%2C21%2C22%2C23%2C24&tx_ttnews\[pS\]=1104534000&tx_ttnews\[pL\]=31535999&tx_ttnews\[arc\]=1&tx_ttnews\[tt_news\]=395&tx_ttnews\[backPid\]=857&cHash=f21ccaa26e](http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews[cat]=0%2C4%2C5%2C16%2C17%2C18%2C19%2C21%2C22%2C23%2C24&tx_ttnews[pS]=1104534000&tx_ttnews[pL]=31535999&tx_ttnews[arc]=1&tx_ttnews[tt_news]=395&tx_ttnews[backPid]=857&cHash=f21ccaa26e).

7 Primer je predstavljen na spletni strani varuha na [http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews\[tt_news\]=1664&tx_ttnews\[backPid\]=48&cHash=bcb3d3edb8](http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews[tt_news]=1664&tx_ttnews[backPid]=48&cHash=bcb3d3edb8).

8 Tiskovno sporočilo o stališčih varuha je dostopno na [http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews\[pointer\]=2&tx_ttnews\[tt_news\]=1621&tx_ttnews\[backPid\]=48&cHash=5b3926808a](http://www.varuh-rs.si/index.php?id=106&tx_ttnews[pointer]=2&tx_ttnews[tt_news]=1621&tx_ttnews[backPid]=48&cHash=5b3926808a)

9 Glej na http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/bitten/bitten2004_3.pdf.

MNENJA IN PRIPOROČILA ODBOROV OZN ZA ČLOVEKOVE PRAVICE IN RASNO DISKRIMINACIJO

V zadnjih nekaj letih so se v mednarodni skupnosti začeli številni procesi, ki so bistveno preuredili politično in varnostno podobo Evrope in povzročili pomembne premike v mednarodnih odnosih v svetu. V naraščajoči kulturni raznolikosti moderne družbe so nastajali novi konflikti na osnovi etničnih in narodnostnih zahtev po priznanju in podpori ohranjanja kulturne identitete. Tovrstna gibanja predstavljajo klic h globljemu vpogledu v pravice manjšin in varovanja univerzalnih človekovih pravic. Demokratizacija političnih sistemov in zagotavljanje neizpodbitnih državljanskih pravic ter vzpostavitev ustreznih demokratičnih mehanizmov, ki varujejo doseženo, je postopen in dolgotrajen proces, njegova hitrost pa je odvisna predvsem od stabilnosti posameznih držav. Številni regionalni konflikti na ozemlju Evrope so dejavniki nestabilnosti gospodarskega in družbenega razvoja. Mnoge manjšine so se znašle pri izvoru sporov in manipulacij, njihove posledice ogrožajo mir in varnost. V večini primerov temeljijo tovrstni konflikti na napačnem dojemanju zahtev manjšin, ki izhajajo iz tradicionalnih stereotipov, vpliva medijev ter nezmožnostjo manjšin izražanja legitimnih zahtev po spoštovanju človekovih pravic izven nacionalističnega okvira in brez agresivnosti. Rezultat takega stanja je nujnost iskanja ustreznega načina reagiranja na izražene želje po iskanju lastne identitete. Zato je pomembno ohraniti objektivnost, kakor tudi institucije, ki prispevajo in dajejo ustrezno podporo tovrstnemu procesu.

Veliko število mednarodnih pogodb o človekovih pravicah in drugih instrumentov Organizacije združenih narodov (OZN) je nastajalo po letu 1945. Vsi ostali instrumenti, ki so se nanašali na regionalno problematiko, so nastajali na regionalnih nivojih s posebnimi poudarki na posameznih človekovih pravicah v regionalni skrbi. Ustava vsake države in drugi zakoni formalno ščitijo osnovne človekove pravice. V mnogih državah jezik, uporabljen za objavo človekovih pravic, odseva mednarodne instrumente, kar izhaja iz njihove zavezanosti k uresničevanju podpisanih mednarodnih pogodb. Pogodbe in deklaracije podrejajo države k ravnanju z lastnimi državljani v skladu z mednarodnim pravom. Varstvo manjšin pa je bistven element tako demokratične preobrazbe kot tudi stabilnosti in varnosti v Evropi in svetu.

V veliki večini držav ustave in notranje pravo uzakonjajo enakost

državljanov v njihovih pravicah in dolžnostih ter enakost zaščite pred državo in drugimi organi, ne glede na njihovo narodnost, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje oz. glede na osebne značilnosti. Individualne pravice in svoboščine so zagotovljene vsem državljanom države, članom narodnih manjšin in etničnim skupinam, njihove kolektivne pravice so mednarodno priznane. Pravice, ki jih zagotavlja država, omogočajo ohranjanje njihove narodnostne identitete. V naraščajoči različnosti družb je bistvenega pomena zagotavljanje enakovredne komunikacije med skupinami s pluralno, raznoliko in dinamično kulturno identiteto. Politika vključevanja vseh državljanov je pogoj družbene kohezije, vitalnosti civilne družbe in miru.

Trajni mir, politična in gospodarska stabilnost so za Slovenijo ključnega pomena. Slovenija se je zavezala k spodbujanju demokratizacije, spoštovanju človekovih pravic, izboljšanju odnosov med etničnimi skupinami, varstvu manjšin in k tesnejšemu sodelovanju verskih skupnosti ne samo na lastnem teritoriju, temveč tudi na teritoriju JV Evrope. Prednostne naloge demokratizacije in zagotavljanja človekovih pravic so stabilnost, večetičnost in večkulturnost na tem območju, izvajanje demokratičnih reform in svoboda tiska ter mišljenja. Zagotavljanje človekovih pravic je temeljni kamen slovenske države in samostojnosti. V temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je 25. junija 1991 med drugim določeno, da Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z Ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami. Vse državne (in nedržavne) institucije so dolžne spoštovati človekove pravice in temeljne svoboščine posameznikov in skupin, kot to izhaja iz Ustave Republike Slovenije in mednarodnih dokumentov, katerih pogodbenica je Slovenija.

MEHANIZMI ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV IN SKLEPNA ZAKLJUČNA ZAPAZANJA RELEVANTNIH ODBOROV

Sistem OZN na področju uveljavljanja in zaščite človekovih pravic je sestavljen iz dveh vrst organov: organi, ustanovljeni z Ustanovno listino OZN, Komisija za človekove pravice, in organi, ustanovljeni z mednarodnimi pogodbami o človekovih pravicah. Večina teh organov ima podporo pri delovanju Visokega komisarja OZN za človekove pravice.

Deluje sedem pogodbenih organov za človekove pravice, ki nadzorujejo implementacijo mednarodnih pogodb o človekovih pravicah, in sicer Odbor za človekove pravice, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Odbor za odpravo diskriminacije proti ženskam, Odbor proti mučenju, Odbor za pravice otrok in Odbor za priseljene delavce. V nadaljevanju bosta obravnavana dva relevantna

odbora s področja obravnavane tematike diskriminacije, to sta Odbor za človekove pravice in Odbor za odpravo rasne diskriminacije.

1. ODBOR ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Človekove pravice so na splošno razumljene kot tiste pravice, ki so neločljivo povezane z dejstvom biti človeško bitje. Koncept človekovih pravic temelji na prepričanju, da ima vsako človeško bitje pravico uživati te pravice brez nerazumnega razlikovanja glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično prepričanje, nacionalni ali socialni izvor, lastništvo, rojstvo ali drug status. Človekove pravice so pravno varovane z mednarodnim pravom o človekovih pravicah, ki obvezuje države, da zagotavljajo te pravice skladno z mednarodnimi pogodbami, ki so jih sprejele, ali v skladu z normami običajnega prava, ki se nanašajo na vse države.

Odbor sestavljajo neodvisni strokovnjaki, ki nadzorujejo izvajanje mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah v državah pogodbenicah. Države članice so obvezane posredovati poročilo takoj ob pristopu, kadar tako zahteva Odbor, oz. vsaka 4 leta. Na podlagi poročila Odbor poda svoje mnenje in priporočila državi pogodbenici v obliki zaključnih opažanj. Obravnava tako meddržavne kot individualne pritožbe o morebitnih kršitvah Pakta o državljanskih in političnih pravicah. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah je bil sprejet v Generalni skupščini OZN (Resolucija 2200A (XXI), 16. december 1966) in stopil v veljavo 23. marca 1976. Ustanovna listina OZN opredeljuje človekove pravice kot pravice posameznika in se ne nanaša na pravice skupnosti ali manjšin. Tako je nastal v letu 1966 Pakt OZN o državljanskih in političnih pravicah, ki eksplicitno, čeprav previdno, omenja pravice manjšin. V 27. členu lahko beremo: »V tistih državah, v katerih so etnične ali verske manjšine, osebam, ki pripadajo takim manjšinam, ne bo zanikana pravica v skupnosti z drugimi skupnostmi do lastne kulture, veroizpovedi ali do uporabe lastnega jezika«.

Skladno z ustanovno listino OZN Pakt o državljanskih in političnih pravicah priznava enake in neodtujljive pravice vsem članom človeškega rodu, kar je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu. Te pravice izhajajo iz naravne pravice do človeškega dostojanstva. Skladno z Univerzalno deklaracijo o človekovih pravicah določa ideal človekove svobode, državljanske in politične pravice, skupaj z ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi, ki so lahko izpolnjene le v pogojih enakih za vse.

Odbor za človekove pravice je podal naslednja zaključna opažanja o spoštovanju Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah v Sloveniji (1):

1. Odbor je zaskrbljen nad visoko stopnjo nasilja v družini kot rezultat pomanjkanja preventivnih vladnih programov. Slovenija naj bi sprejela in implementirala ustrezne zakone in politiko preventive in boja proti

nasilju nad ženskami, predvsem v družini, in programe za pomoč žrtvam. Potrebno je izobraževanje in medijske kampanje za dvig osveščenosti javnosti. Nujni so ukrepi za preprečevanje in boj proti izrabljanju in zlorabljanju otrok in krepitev zavesti javnosti o pravicah otrok. Potrebni so nadaljnji ukrepi za preprečevanje in boj proti trgovini z ženskami in otroki in preganjanjem storilcev. Zagotoviti se mora zaščito žrtvam, zagotoviti zatočišča ter pridobiti podatke o storilcih. Nujni so preventivni in rehabilitacijski programi za žrtve.

2. Odbor je izrazil skrb o stopnji vključenosti žensk v javnem življenju. Neproporcionalna zastopanost žensk v političnem in ekonomskem življenju države, predvsem na višjih položajih javne uprave. Država naj bi sprejela posebna pravna in praktična merila za povečanje učinkovite vključenosti žensk v javnih zadevah in v političnem ter ekonomskem sektorju.

3. Odbor opozarja na neustrezno ravnanje organov pregona, netemeljite preiskave in neustrezno kaznovanje odgovornih uradnikov ter pomanjkanje kompenzacije žrtvam, pomanjkanje pravne pomoči ob priporu oseb, ki je ne morejo plačati. Država naj bi sprejela ustrezne ukrepe za preprečevanje in kaznovanje vseh oblik slabega ravnanja organov pregona, zagotovila pravno pomoč vsem v času pripora, zagotovila nepristransko preiskavo prijav o kršitvah človekovih pravic. Potrebno je zagotoviti kazenski pregon storilcev tovrstnih dejanj in ustrezne kazni za storjena dejanja ter učinkovita nadomestila žrtvam. Nujna je odprava sodnih zaostankov in zagotavljanje pravice vsem ter izvajanje pospešenih postopkov sojenja osebam, ki jim je odvzeta prostost.

4. Odbor priznava trud glede ureditve bivanjskega statusa osebam drugih republik nekdanje Jugoslavije, ki trenutno živijo v Sloveniji. Slovenija mora poiskati pravne rešitve statusa in omogočiti pridobitev državljanstva osebam, ki za to prosijo.

5. Prepovedati je potrebno spodbujanje nestrpnosti, netolerance in sovraštva v javnem sektorju, ki občasno odmeva v medijih.

6. Država naj bi razvila posebne postopke za obravnavo otrok brez spremstva, ki se znajdejo na ozemlju države. Odločanje mora biti v njihovem interesu in v procesu kakršne koli imigracije zagotoviti pravico do državljanstva vsakega otroka.

7. Država naj bi eliminirala diskriminacijo v statusu romske manjšine in zagotovila njihovo sodelovanje v javnem življenju ter izboljšala njihove življenjske pogoje in zaskrbljujoč ekonomski in socialni položaj na temelju in z upoštevanjem določil pakta. Obstaja potreba po politiki, ki bo pospeševala socialno-ekonomsko integracijo Romov, posebno na področju zaposlovanja, zdravja in izobraževanja. Potrebno je sprejeti ustrezen zakon, ki bo urejal položaj in posebne pravice romske skupnosti ter spodbujal vključevanje predstavnikov Romov v občinske svete v občinah, kjer živijo.

Vse bolj je očitno, da je za izboljšanje položaja Romov potrebna skupna aktivnost državnih organov, občin ter Romov samih, saj se bo le-tako romska skupnost otresla tradicionalne zaostalosti in odmaknjenosti na rob družbe. Veliko bo potrebno še storiti pri osveščeni celotnega prebivalstva, da bi sprejemalo Rome z njihovo različnostjo.

2. ODBOR ZA ODPRAVO RASNE DISKRIMINACIJE

V obstoječih standardih so manjšinske pravice del človekovih pravic. Temelj vseh človekovih pravic je pravica do svobodnega razvoja človekove osebnosti v pogojih enakosti. Civilna družba mora biti odprta in prilagodljiva in mora združevati vse osebe, skupaj z njihovimi individualnimi in manjšinskimi pravicami, ki temeljijo na isti osnovi univerzalnih človekovih pravic.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije sestavljajo neodvisni strokovnjaki, ki nadzirajo izvajanje Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije v državah pogodbenicah. Države članice so obvezane posredovati poročilo eno leto po pristopu, kadar tako zahteva Odbor, oz. vsaki 2 leti. Na poročilo Odbor poda svoje mnenje in priporočila državi pogodbenici v obliki zaključnih opažanj. Odbor lahko uporabi tudi dodatne mehanizme, kot so sistem zgodnjega opozarjanja, preiskava meddržavnih in individualnih pritožb.

Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije je bila sprejeta v Generalni skupščini OZN (Rezolucija 2106 (XX), 21. december 1965) in je stopila v veljavo 4. januarja 1969. Skladno z Ustanovno listino OZN in Univerzalno deklaracijo o človekovih pravicah priznava enake in neodtujljive človekove pravice in temeljne svoboščine vsem, ne glede na raso, spol, jezik ali religijo, barvo kože, narodnost. Zagotavlja enakost pred zakonom, pravico do enake zaščite pred vsemi oblikami diskriminacije. Diskriminacija med ljudmi na osnovi rase, barve kože ali narodnosti je ovira prijateljskim in mirnim odnosom med narodi in vpliva na mir in varnost. Prvi člen Konvencije opredeljuje rasno diskriminacijo, ki pomeni kakršnokoli razlikovanje, izključitev ali prednosti na osnovi rase, barve, rodu, narodnostne oz. etnične pripadnosti, in vpliva na priznanje, uživanje ali izvajanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, ekonomskem, kulturnem ali drugem področju javnega življenja.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je podal naslednja zaključna opažanja o spoštovanju Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije v Sloveniji (2):

1. Slovenija uporablja različne definicije za etnične in narodnostne manjšine ter »avtohtone« in »neavtohtone« skupnosti, kar predstavlja potencialno diskriminatorni učinek. Odbor je naložil državi izdelavo detajlne informacije o pravni definiciji, uporabljeni za opis različnih manjšin in njihovega statusa.

2. Slovenija ni zagotovila zadostnih podatkov o implementaciji Konvencije.

Zagotoviti je potrebno dodatne informacije, vključno s statističnimi, o obsegu integracije manjšin v družbo ter o demografski sestavi prebivalstva Republike Slovenije.

3. Ustava RS zagotavlja zastopanost italijanske in madžarske manjšine v parlamentu, vendar vprašanje zastopstva drugih manjšin ni bilo obravnavano. Odbor je priporočil nadaljnje korake za zagotovitev zastopanosti v parlamentu vsem manjšinskim skupinam.

4. Slovenija vzpodbuja kulturno mnogovrstnost, enake možnosti za romsko populacijo in njihovo vključevanje v proces odločanja. Odbor pa je zaskrbljen zaradi diskriminatornega odnosa in prakse ter razlikovanja »avtohtonih« in »neavtohtonih« Romov, ki zlahka vodi v diskriminacijo. Potrebno je preprečevanje diskriminatorne prakse, predvsem na področju nastanitve, zaposlitve in odnosa policije z uvedbo aktivne strategije.

5. Slovenija ima fleksibilen pristop pri izobraževanju romskih otrok. Odbor je zaskrbljen nad prakso izobraževanja nekaterih romskih otrok v poklicnih centrih za odrasle in drugih v posebnih razredih. Država vzpodbuja k integraciji romskih otrok v glavni tok šolskega sistema.

6. Odbor je podal prošnjo za pridobitev informacij o postopkih glede raso motiviranih prekrškov in kaznivih dejanj, o njihovi raziskanosti in rezultatih administrativnih ali sodnih postopkov.

7. Odbor je vzpodbudil reševanje dolgotrajnega problema v Sloveniji živečih oseb, ki niso uspele pridobiti državljanstva. Osebe brez državljanstva se srečujejo z administrativnimi težavami in pomanjkanjem zmožnosti zadostitve zakonskim zahtevam. Priporočilo Odbora je, da naj bi bila nova državljanska zakonodaja nediskriminatorne narave.

8. Odbor je zaskrbljen nad velikim številom oseb, ki živijo v Sloveniji od neodvisnosti dalje brez državljanstva ter s tem njihovo prikrajšanostjo za npr. pokojnino, stanovanje, zdravstveno varstvo in druge pravice. Slovenija naj bi podala informacijo o reševanju tega vprašanja in nadomestilih v naslednjem periodičnem poročilu.

9. Slovenija naj bi pri implementaciji Konvencije v svojem pravnem sistemu upoštevala tudi pomembne dele deklaracije, sprejete v Durbanu, (The World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance 2001) in akcijski program konference.

10. Odbor je predlagal javno objavo državnega poročila in priporočil Odbora, vključno z relevantnim delom teksta Konvencije.

Skoraj vse države imajo eno ali več manjšinskih skupnosti na svojem državnem ozemlju, ki se razlikujejo po njihovi etnični, jezikovni ali verski identiteti od večinske populacije. Čeprav ne obstajajo statistični podatki o tem, se predvideva, da od 10- do 20-odstotkov svetovne populacije pripada manjšinam. To predstavlja med 600 milijonov in 1,2 milijarde ljudi, ki potrebujejo posebna merila za zaščito svojih pravic. Dejstvo je, da so manjšine med najbolj zapostavljenimi sloji družbe, njeni člani so

največkrat predmet diskriminacije in krivic ter so izločeni iz javnega in političnega življenja.

Do nedavnega je bila zaščita manjšin pravica, ki ni imela enake pozornosti OZN kot druge pravice. Interesi in dileme, ki se dotikajo vprašanja manjšin, so se krepili skupaj z etničnimi, verskimi in rasnimi eskalacijami konfliktov ter so mnogokrat končali v kršenju manjšinskih pravic. Danes so pravice manjšin kršene v mnogih delih sveta. Manjšine iščejo priznanje lastnega obstoja pri vladah, želijo zaščititi svojo identiteto, govoriti svoj jezik, želijo pravico do veroizpovedi, uživati lastno kulturo in ustanavljati lastne institucije. Želijo postati del javnega in političnega življenja in imeti svoj vpliv na delovanje njihove skupnosti.

Narodne manjšine še vedno predstavljajo eno najbolj nasprotujočih si vprašanj v mednarodnih odnosih, saj se vprašanje nanaša na narodno enotnost, suverenost in teritorialno integriteto države. Mednarodna skupnost, vsaj evropska, je končno razvila relativno koherentno strategijo ravnanja s tem problemom. Spoštovanje identitete skupnosti in harmonični odnosi med manjšino in večinsko skupnostjo predstavljajo vrednoto za vsako družbo. Uresničevanje teženj manjšin in zagotavljanje njihovih pravic ter priznanje njihovega dostojanstva in enakosti vseh posameznikov krepi razvoj in prispeva k zmanjševanju napetosti tako znotraj države kot med državami.

Slovenija velja v svetu za demokratično, pravno državo, v kateri je uveljavljen večstrankarski parlamentarni sistem in v kateri so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Prav na podlagi polnega soglasja vsega slovenskega naroda, pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti in vseh drugih prebivalcev Slovenije, ne glede na idejne, politične, nazorske, verske in druge razlike, je bilo mogoče brez hujših pretresov in brez večjih žrtev doseči osamosvojitve slovenske države. Upravičeno štejejo vsi ti ljudje Republiko Slovenijo za svojo državo in v njej pričakujejo varstvo svojih pravic, enakopravnost, mir, blaginjo in spoštovanje.

Odločitev o tem, kaj si zasluži največ pozornosti, in kateri ukrepi bodo najučinkoviteje zaščitili osebe, ki so jim kršene njihove pravice, ni enostavna. Lahko je reči, nekaj moramo storiti, toda natančno reči, kaj, kdaj in kako to storiti, je veliko težje.

¹ CCPR/CO/84/SVN/ 25 July 2005 (Considered the second periodic report of Slovenia: CCPR/C/SVN/2004/2/ 13 September 2004 at its meeting CCPR/C/SR.2288 and 2289/14 and 15 July 2005).

² CERD/C/62/CO/9/2 June 2003 (Considered periodic report of Slovenia: CERD/C/398/Add.1/6 July 2001).

stališča sveta evrope O URESNIČEVANJU OKVIRNE KONVENCIJE O PRAVICAH NARODNIH MANJŠIN

Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin je edini in prvi pravno zavezujoč multilateralni mednarodnopravni dokument, ki ureja položaj in pravice narodnih manjšin. Pomena te ugotovitve ne zmanjšuje niti dejstvo, da Konvencija ne vsebuje definicije manjšine ter je veliko njenih določil programskega značaja, kar v bistvu pomeni, da določil Okvirne konvencije nacionalni upravni in oblastni organi neposredno ne morejo uporabljati, ne glede na določilo 8. člena Ustave RS, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno. Citirani ustavni člen vsebuje tudi določilo, da morajo zakoni in drugi predpisi biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Okvirna konvencija pa v 3. členu določa, da se določbe Konvencije uporabljajo v dobri veri, v duhu razumevanja in strpnosti ter v skladu z načeli dobrega sosedstva, prijateljskih odnosov in sodelovanja med državami. Sklep, na podlagi vsega povedanega, je, da so države podpisnice Konvencije v svoji notranji zakonodaji dolžne poskrbeti za zagotovitev pravic in položaja narodnih manjšin.

Republika Slovenija je Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin podpisala 1. februarja 1995, ratificirala jo je 25. marca 1998, v veljavo pa je Konvencija stopila 1. julija 1998. Prvo poročilo Svetu Evrope o zakonskih in drugih ukrepih, ki so jih države pogodbenice sprejele za uveljavitev načel Konvencije, so bile dolžne predložiti v roku enega leta od uveljavitve Konvencije. Slovenija je prvo poročilo predložila 29. novembra 2000, nakar je Svetovalni odbor v skladu z ustaljeno prakso opravil obisk delegacije v Sloveniji (country visit) med 10. in 14. januarjem 2002. Mnenje Svetovalnega odbora o prvem poročilu Slovenije je bilo sprejeto 12. septembra 2002, Slovenija je to mnenje objavila šele 14. marca 2005. Zatem ko Svetovalni odbor sprejme mnenje o poročilu države pogodbenice, imajo vlade držav podpisnic možnost podati svoje komentarje in pripombe, nakar sledi sprejem resolucije Odbora ministrov Sveta Evrope. Odbor ministrov je resolucijo o prvem poročilu Slovenije sprejel šele 28. septembra 2005, kar je glede na ustaljeno prakso v Svetu Evrope izjemno pozno. Razloge je iskati v blokadi sprejetja resolucije, najprej s strani Grčije zaradi omenjanja makedonske manjšine v poročilu, kasneje pa iz proceduralnih razlogov s strani Italije. Ta zamuda je eden od razlogov, da

v Sloveniji ni bil pripravljen nadaljevalni seminar (»follow up seminar«), ki je ustaljena in zelo koristna praksa monitoringa uveljavljanja priporočil in predlogov v resolucijah Odbora ministrov in mnenjih Svetovalnega odbora. Za obravnavo zlasti kritičnih pripomb in odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti je izredno pomembno, da bo Slovenija tak nadaljevalni seminar, ob sodelovanju predstavnikov manjšin in zainteresirane civilne družbe, čimprej pripravila.

Drugo poročilo so države podpisnice v skladu z določilom 2. odstavka 26. člena Konvencije, v zvezi s točko 21 Resolucije Odbora ministrov SE (97) 10, dolžne predložiti v roku 5 let od roka za vložitev prejšnjega poročila. Slovenija je drugo poročilo o uresničevanju načel Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin vložila 6. julija 2004, nakar je delegacija Svetovalnega odbora Slovenijo obiskala med 4. in 8. aprilom 2005. Mnenje Svetovalnega odbora o poročilu Slovenije je bilo sprejeto na plenarni seji odbora 26. maja 2005. Tega mnenja Odbor ministrov še ni obravnaval in še ni objavljeno.

Kot je bilo že povedano, v Okvirni konvenciji ni definicije narodne manjšine. V nekaterih določitih Konvencije pa kljub temu najdemo določeno opredelitev pojma narodne manjšine. Tako npr. 2. odstavek 6. člena govori o osebah, ki so lahko izpostavljene diskriminaciji, sovraštvu ali nasilju zaradi njihove narodnostne, kulturne, jezikovne ali verske identitete. V zvezi s pomanjkanjem definicije je tudi izjava, ki jo je Vlada Republike Slovenije podala ob ratifikaciji Konvencije. Vsebina te izjave je naslednja: »Okvirna konvencija ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine in prepušča državam pogodbenicam, da določijo skupine, ki jih obravnavajo kot narodne manjšine. V skladu z ustavo in notranjo zakonodajo RS sta to avtohtoni, italijanska in madžarska, narodni manjšini. V skladu z Ustavo RS in notranjo zakonodajo RS bodo določila Okvirne konvencije uporabljena tudi za pripadnike romske skupnosti, ki živijo v Sloveniji«.

Podobne izjave je podalo več držav pogodbenic, nekatere pa so narodne manjšine, za katere bodo uporabljali določila Konvencije, naštele v svojih poročilih. Ob pričetku dela Svetovalnega odbora je tekla intenzivna strokovna razprava v zvezi s temi izjavami, v katero so bili pritegnjeni tudi mednarodno priznani zunanji strokovnjaki. Predmet teh razprav je bilo vprašanje, ali je te izjave po mednarodnem pogodbenem pravu mogoče obravnavati kot pridržke (reservation) ali le kot deklaracije. Obveljalo je pragmatično stališče, da jih je potrebno obravnavati kot deklaracije. Posledica take obravnave deklaracij je stališče Svetovalnega odbora, ki bo nekoliko podrobnejše obrazloženo spodaj, o obravnavi narodnih manjšin, za katere države pogodbenice v smislu svojih deklaracij določil Okvirne konvencije ne nameravajo uporabljati na podlagi posameznih členov (article-by-article basis) po posvetu s prizadetimi.

Obseg tega prispevka ne dopušča podrobnejše analize in razlage metod dela

Svetovalnega odbora. Omenili bomo predvsem nekatere najpomembnejše kritične ugotovitve iz mnenj Svetovalnega odbora, čeprav je v mnenjih tudi veliko pozitivnih ugotovitev. Resolucija Odbora ministrov povzema vsebino ugotovitev Svetovalnega odbora, tako da se z njeno vsebino ni potrebno podrobneje ukvarjati. Odbor ministrov Slovenijo poziva, da nadaljuje dialog s Svetovalnim odborom ter da ga redno obvešča o ukrepih v zvezi z zaključki in priporočili v resoluciji.

Glede uveljavitve Okvirne konvencije Svetovalni odbor ugotavlja, da je Slovenija dosegla hvalevreden napredek glede madžarske manjšine, posebno na področju izobraževanja in sodelovanja pri javnih zadevah, glede italijanske manjšine pa na področju sredstev javnega obveščanja in sodelovanja pri javnih zadevah, vendar istočasno ugotavlja, da bo potrebno še veliko naporov za popolno uveljavitev načel Konvencije. Pri madžarski narodnosti je tukaj izpostavljena potreba po podaljšanju radijskega in TV-programa, pri italijanski narodnosti pa usposabljanje ustreznega osebja v izobraževalnem sistemu. Glede Zakona o RTV, ki takrat še ni bil sprejet, so bili izraženi pomisleki o vplivu predvidenih sprememb na položaj obeh narodnosti. Za obe manjšini se izpostavljajo pomanjkljivosti v izvajanju zakonitih določil v praksi pri poslovanju z upravnimi organi.

Problem nedoslednega izvajanja zakonitih določil v praksi je poudarjen tudi pri obravnavi posameznih členov, še bolj pa bo izpostavljen v drugem mnenju Svetovalnega odbora.

Precej kritike je na račun položaja Romov. Posebej so omenjene težave Romov v zvezi z nastanitvijo, zaposlovanjem zaradi velikih družbenoekonomskih razlik ter zaradi pojavov diskriminacije. Poudarjena je tudi potreba po zagotavljanju enakih možnosti pri izobraževanju. Mnenje izrecno govori o segregaciji romskih otrok v šolskem sistemu.

Svetovalni odbor poziva slovenske oblasti, da nadaljujejo z naporu pri seznanjanju javnosti s Konvencijo in z njo povezanimi predpisi. Predstavniki manjšin in civilne družbe niso bili v zadostni meri seznanjeni z ugotovitvami prvega cikla monitoringa, kar je gotovo ovira za dosledno uveljavljanje določil Okvirne konvencije.

K členu 1 Okvirne konvencije (o varstvu narodnih manjšin kot sestavnega dela njenega mednarodnega varstva), členu 2 (o dobri veri pri uporabi določil Konvencije), členu 7 (o pravici narodnih manjšin do zborovanja in združevanja), členu 8 (o pravici do izražanja vere in prepričanja), členu 11 (o uporabi imen in javnih napisov v jeziku narodnih manjšin), členu 16 (o ukrepih spreminjanja razmerja prebivalstva), členu 17 (o pravici do čezmejnih stikov) ter členu 19 (o možnosti omejitve uresničevanja načel konvencije) Svetovalni odbor ni imel posebnih pripomb.

Področje in obseg uresničevanja pravic in svoboščin iz Okvirne konvencije Svetovalni odbor obravnava pod komentarji k členu 3. Tukaj je v mnenju o poročilu Slovenije obravnavana izjava, ki jo je Slovenija podala ob

ratifikaciji Konvencije. Svetovalni odbor poudarja, da imajo pogodbenice sicer možnost zaradi odsotnosti definicije narodne manjšine same opredeliti stanje v posamezni državi, vendar morajo to storiti v skladu s splošnimi načeli mednarodnega prava in temeljnimi načeli konvencije ter to ne sme biti vir samovoljnega in neupravičenega razlikovanja. Konkretno pa je pod tem členom obravnavan neenakopraven položaj Romov. Svetovalni odbor ugotavlja, da zakon o položaju in posebnih pravicah iz 65. člena Ustave RS še ni sprejet, posebej kritičen pa je do razlikovanja med avtohtonimi in neavtohtonimi Romi, za kar ni nobene ustavne podlage. Obravnavan je tudi položaj Neslovencev iz bivših jugoslovanskih republik, še posebej pa položaj tako imenovanih izbrisanih. Glede Neslovencev iz nekdanje Jugoslavije Svetovalni odbor poziva Vlado RS, da sprejme bolj vključujoč pristop in bolje poskrbi za potrebe teh oseb. Omenjena je tudi nemško govoreča manjšina, katere potrebe, še posebej na področju izobraževanja in kulture, po mnenju Svetovalnega odbora kljub dvostranskemu sporazumu z Avstrijo niso dovolj upoštevane.

Rezultat v uvodu omenjene pragmatične rešitve v zvezi z izjavami nekaterih pogodbenic je delno viden že iz zgoraj povedanega, najpomembnejše pa je gotovo že omenjeno mnenje Svetovalnega odbora o možnosti vključevanja teh skupin v izvajanje Okvirne konvencije na podlagi posameznih členov (article-by-article basis) po posvetu s prizadetimi.

K 4. členu Okvirne konvencije, ki govori o enakosti pripadnikov narodnih manjšin pred zakonom in enakem pravnem varstvu, se ugotavlja, da bi kljub številnim pravnim predpisom na tem področju, ki prepovedujejo diskriminacijo, lahko zlasti v civilni in upravni zakonodaji povečali zakonski okvir s specifičnimi določbami na področju stanovanjske politike, zaposlovanja in dostopa do storitev. Izpostavljeno je pozitivno delovanje varuha človekovih pravic, predlaga se obveščanje o njegovem delovanju v jezikih manjšin. Poudarjene so družbenoekonomske razlike med Romi in drugim prebivalstvom, razlike med Romi v Pomurju in na Dolenjskem ter druge težave, s katerimi se Romi po osamosvojitvi Slovenije soočajo.

Na področju kulture, ki jo obravnava 5. člen, je poudarjen pomen ustreznih sredstev za kulturno dejavnost manjšin ter neenakopravna obravnava Romov pri financiranju njihove kulturne dejavnosti.

V komentarjih k 6. členu, ki govori o toleranci, Svetovalni odbor ugotavlja, da pripadniki madžarske in italijanske manjšine živijo v sozvočju z večinskim prebivalstvom, položaj romske in številnih drugih narodnih skupnosti pa je manj ugoden. Posebej so izpostavljeni Romi, sovražnost in nestrpnost do nemško govoreče manjšine in odnos do Neslovencev iz nekdanje Jugoslavije. Nakazane so možne smeri rešitve problemov, poudarjena pa je zlasti vloga medijev, ki bi lahko s spodbujanjem kulturne strpnosti veliko prispevala k izboljšanju položaja. Pri zagotavljanju strpnosti je namreč eden temeljnih

pogojev poznavanje in spoštovanje življenja in kulture drugih skupnosti in zaradi tega je vloga medijev, seveda ob spoštovanju uredniške svobode v okvirih novinarske etike, izjemnega pomena. Svetovalni odbor pozdravlja dejavnost Ministrstva za kulturo, ki zagotavlja financiranje kulturnih in drugih dejavnosti različnim skupinam, in poziva k še večji podpori, kar bistveno prispeva k spodbujanju medkulturnega dialoga. Posebej izpostavlja, da je potrebno preprečiti pojave nestrpnosti in ksenofobije, med drugim tudi na politični sceni, še posebej na višjih ravneh in z novimi pristopi prispevati k spoštovanju različnosti in večkulturnosti.

V komentarjih k 9. členu o javnih občilih Svetovalni odbor pozdravlja podporo, ki jo RS zagotavlja različnim publikacijam in časopisom za madžarsko in italijansko manjšino ter izdajanju dvojezične revije za Rome. Pozdravlja tudi odličen položaj italijanske manjšine glede RTV-programa ter začetka predvajanja romskega radijskega in televizijskega programa in priporoča povečanje in izboljšanje pogojev za madžarski televizijski program.

Zakonski okviri za uporabo jezika madžarske in italijanske manjšine v zasebnem in javnem življenju, kar obravnava 10. člen Okvirne konvencije, so po mnenju Svetovalnega odbora ustrezni. Izvajanje zakonitih določil v praksi pa v mnogih primerih ni ustrezno in Svetovalni odbor priporoča reševanje obstoječih problemov v dogovoru z manjšinami.

Na področju izobraževanja je v komentarjih k 12. členu izpostavljeno pomanjkanje ustreznih učbenikov za madžarsko manjšino ter izobraževanje ustreznih kadrov za šole z italijanskim učnim jezikom. Svetovalni odbor izraža globoko zaskrbljenost zaradi položaja romskih otrok v izobraževanju, zlasti zaradi njihovega šolanja v posebnih šolah, in ugotavlja, da takšno stanje ni v skladu z Okvirno konvencijo.

14. člen Okvirne konvencije zagotavlja pravico učenja manjšinskega jezika. V zvezi s tem so pripombe Svetovalnega odbora bile zlasti glede možnosti učenja romskega jezika.

Obseg tega prispevka omogoča le obravnavo nekaterih najpomembnejših elementov iz mnenj Svetovalnega odbora in je seveda zaradi tega daleč od popolnosti. Če pa je, četudi v skromni meri, prispeval k širšemu razumevanju obravnavane problematike, je bil zastavljen cilj dosežen.

RELEVANTNI DELI EVALVACIJSKEGA POROČILA KOMISARJA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE PRI SVETU EVROPE O SLOVENIJI (2003–2005)

1. zaščita manjšin
2. položaj romov
3. nediskriminacija
4. položaj oseb, izbranih iz seznama stalnega prebivanja
5. namestitve oseb v centrih za tujce
6. položaj iskalcev azila in beguncev*

UVOD

Komisar za človekove pravice je na povabilo Vlade RS obiskal Slovenijo maja 2003. Zahvalil se je Vladi RS za sodelovanje tako med obiskom leta 2003 kot tudi za sodelovanje v času evalvacijskega obiska članov (1) Urada Komisarja od 17. do 20. maja 2005. Komisar je v prvem poročilu (2) izrazil številne pomisleke glede zakonske in praktične ureditve spoštovanja človekovih pravic v Sloveniji in predlagal priporočila, ki bodo v pomoč slovenskim oblastem pri odpravljanju pomanjkljivosti.

Namen tega evalvacijskega poročila je oceniti, v kolikšni meri so slovenske oblasti uveljavile priporočila, ki jih je podal Komisar leta 2003. Sedanje poročilo se nanaša samo na priporočila, ki so bila zapisana v poročilu iz leta 2003.

Poročilo temelji na informacijah, ki so bile zbrane v okviru evalvacijskega obiska (3), pisnih poročil slovenskih oblasti (4), poročil strokovnjakov za človekove pravice, lokalnih in mednarodnih nevladnih organizacij, medvladnih organizacij ter drugih javnih virov.

Člani Urada Komisarja so se zahvalili za pomoč in odkritost vsem, s katerimi so se v času obiska srečali.

1. Zaščita manjšin

Komisar je v poročilu predlagal okrepitev režima zaščite manjšin s ponovnim ovrednotenjem koncepta avtohtonosti ("tradicionalne") oziroma neavtohtonosti ("nove") manjšin (5) ter vključitev skupin ljudi, ki so iz drugih delov bivše Jugoslavije pod zaščito Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin.

Ker pojem avtohtonosti ni pravno definiran, je Komisar predlagal slovenski vladi odpravo razlikovanja zaščite Romov na podlagi njihove avtohtonosti oziroma neavtohtonosti. Zaskrbljeno je ugotovil, da uporaba pojma odpira pravne in praktične nejasnosti ter da obstaja možnost arbitrarnega izključevanja, saj ni nujno, da oseba, ki je državljan Republike Slovenije in ima njegova družina korenine v Sloveniji, velja za avtohtono.

Komisarja je tudi skrbelo, da osebe, ki izhajajo iz drugih delov bivše Jugoslavije, ostajajo kot nepriznane manjšine v Sloveniji in to predstavlja oviro pri ohranjanju njihovih jezikov, vere, kulture in identitete.

stanje in sprejeti ukrepi

V času evalvacijskega obiska so oblasti Urad Komisarja obvestile, da ni bilo predvidenih nobenih načrtov za izboljšanje trenutnega režima za zaščito manjšin. Takšno stališče je razvidno tudi iz poročila slovenske vlade, ki je bilo v skladu s 25. členom Okvirne konvencije za zaščito manjšin predloženo Svetu Evrope 2. 7. 2004 (6). V poročilu so natančne informacije o veljavni ustavni in pravni zaščiti manjšin v Sloveniji ter ukrepi, ki so bili sprejeti za izvrševanje Okvirne konvencije. Vendar pa v omenjenem poročilu ni dovolj informacij o resničnem položaju manjšin in o učinkih do sedaj sprejetih ukrepov za njihovo zaščito.

Ker je trenutni položaj manjšin v Sloveniji pod drobnogledom posebnega nadzornega telesa Sveta Evrope, to poročilo ne pokriva vseh vidikov zaščite manjšin. Pokriva samo nekatere vidike, kot na primer položaj Romov, na katere se je še posebej osredotočil evalvacijski obisk (podrobneje v nadaljevanju).

Pravni status Romov se od zadnjega poročila Komisarja (7) ni spremenil. Glede na Ustavo RS je romska skupnost definirana kot etnična skupnost in ne kot narodna manjšina in zato ne uživa enake stopnje manjšinske zaščite, kot jo imata madžarska in italijanska narodna skupnost. Prav tako se stopnja zaščite še vedno razlikuje glede na avtohtonost oziroma neavtohtonost Romov.

Na podlagi 65. člena Ustave RS so bili sprejeti številni zakoni, ki urejajo status in pravice Romov, vendar še vedno ni sprejetega specifičnega zakona o pravicah Romov, čeprav ga Ustava predvideva. V Sloveniji že dalj časa poteka razprava o takšnem zakonu, ki ga sedaj Vlada tudi pripravlja.

V Sloveniji prebiva veliko Romov, ki še vedno niso državljani Republike Slovenije, kljub temu da so dejansko vezani na Slovenijo, nekateri še iz časov pred osamosvojitvijo Slovenije. Ker nimajo državljanstva, nimajo pravice do številnih socialno-ekonomskih pravic. Nekateri Romi pa so tudi žrtve izbrisa leta 1992 (8).

zaključki

Komisar obžaluje nenaklonjenost Vlade Republike Slovenije okrepitvi režima zaščite manjšin in spodbuja slovenske oblasti h konstruktivnemu dialogu z vsemi manjšinskimi skupinami o potrebnih ukrepih za izboljšanje položaja vseh manjšin v Sloveniji.

Komisarja skrbi možen diskriminatoren učinek uporabe terminov avtohtonosti in neavtohtonosti glede pravic Romov in poziva Vlado Republike Slovenije k odpravi takega pojmovanja (9). Prav tako Komisar podpira oblasti pri nadaljevanju sedanjih pogovorov za sprejetje specifičnega zakona o pravicah Romov.

Komisar poziva oblasti, da v največji možni meri aktivno pomagajo tistim Romom, ki so še vedno brez državljanstva, čeprav so do njega upravičeni.

2. položaj romov

V poročilu je Komisar predlagal slovenskim oblastem ukrepe, ki bodo zagotovili učinkovito izvajanje nacionalnih programov za izboljšanje položaja Romov na lokalni ravni ter zagotovili vsem romskim otrokom izobraževanje v enaki meri kot drugim otrokom.

stanje in sprejeti ukrepi

2.1. izobraževanje

Junija 2004 je bila sprejeta nova Strategija za izobraževanje Romov v Sloveniji (strategija) (10). Eden izmed najpomembnejših ciljev Strategije je vključitev Romov v izobraževanje na vseh starostnih nivojih - od predšolskega izobraževanja do izobraževanja odraslih. Predlagani so najrazličnejši ukrepi

za dosego polne integracije, med njimi so: zgodnje vključevanje Romov v predšolsko izobraževanje z namenom učenja slovenščine, dodatna pomoč v razredih z romskimi otroki, uvajanje romskih pomočnikov v razrede, uvajanje romskega jezika kot izbirnega predmeta ter uvajanje romske zgodovine in kulture v učne načrte. Praktični ukrepi, ki jih predvideva Strategija, odsevajo priporočila Sveta ministrov o izobraževanju romskih otrok v Evropi (11).

Od šolskega leta 2003/2004 ločeni razredi za romske otroke niso več dovoljeni. Vsi romski otroci naj bi sedaj obiskovali redni pouk na vseh nivojih izobraževanja. Po podatkih, ki jih je Urad Komisarja dobil, naj bi se novo navodilo v praksi spoštovalo, čeprav se je v času obiska segregacija otrok nadaljevala na najmanj dveh šolah. Oblasti priznavajo, da polna integracija romskih otrok še ni dosežena, pri tem omenjajo primer osnovne šole Bršljin v Novem mestu kot neuspeh poskus integracije zaradi nezadostnih priprav.

Aprila 2005 so na osnovni šoli Bršljin nekateri starši neromskih otrok pričeli z bojkotom šolskega pouka. Zahtevali so, da se 86 romskih otrok osnovne šole Bršljin enakomerno razprši po osnovnih šolah v občini Novo mesto. Ker ni bilo dogovora, je Ministrstvo za šolstvo in šport predlagalo rešitev, ki pa je nadaljevala s segregacijo romskih učencev, zato so z bojkotom pouka pričeli Romi. Po podatkih Ministrstva je bilo sprejetih več ukrepov za izboljšanje stanja. Eden izmed ukrepov je bila uveljavitev nivojskega pouka za nekatere predmete že od prvega razreda. Rezultat tega ukrepa, ki je v šolskem redu predviden šele po prvi triadi, pa je de facto segregacija. Po podatkih šolskih oblasti so uvedli tudi dodatno strokovno pomoč ter uvajanje romskih pomočnikov.

Predstavniki Urada Komisarja so v času evalvacijskega obiska obiskali občino Novo mesto in osnovno šolo Bršljin, da bi ocenili situacijo. Starše neromskih otrok je skrbelo nižanje izobraževalnih standardov na šoli, kar se je po njihovem mnenju zgodilo zaradi velikega števila romskih učencev, še posebej v nižjih razredih. Po njihovem prepričanju potrebujejo tisti romski otroci, ki imajo težave s slovenskim jezikom, več časa in učiteljeve pozornosti.

Predstavniki Urada Komisarja so obiskali tudi romsko naselje v okolici osnovne šole Bršljin in se pogovarjali z nekaterimi starši in njihovimi lokalnimi romskimi predstavniki. V okviru njihovega naselja so bili izpostavljeni nizki standardi predšolskega izobraževanja.

Po obisku je Komisar pridobil dodatne informacije (12) s strani šolskih strokovnjakov, ki jih skrbi model pouka na osnovni šoli Bršljin. Strokovna javnost je pozvala Ministrstvo za šolstvo in šport, da poišče učinkovitejšo

rešitev, ki bo v skladu s profesionalnimi in pravnimi standardi, saj se po njihovih podatkih romski učenci na osnovni šoli Bršljin v nižjih razredih poučujejo v ločenih razredih pri najmanj polovici predmetov. Otroci se ločeno poučujejo pri matematiki, slovenskem jeziku in pri pouku o naravi in družbi. Čeprav je formalni kriterij za ločevanje učencev znanje, ki ga otroci imajo, in ne etnična pripadnost, se zaradi slabega znanja slovenskega jezika ločeno poučujejo predvsem romski učenci.

zaključki

Komisar pozdravlja sprejetje nove Strategije izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji in nove ukrepe, ki veljajo od začetka šolskega leta 2003/2004, katerih namen je polna integracija Romov v izobraževanje. Obenem pa obžaluje, da se novi ukrepi na vseh šolah ne izvajajo v celoti. Nova strategija, ki je sedaj samo na papirju, se mora čim prej razviti v operativen akcijski načrt, ki bo imel na voljo dovolj virov za učinkovito izvrševanje.

Komisar meni, da ločevanje romskih otrok od drugih pri pomembnih predmetih ne zadovoljuje kriterijev polne integracije. Takšno ločevanje povečuje nevarnost poučevanja romskih otrok po nižjih standardih od ostalih, kar pa ima lahko resne posledice za romske otroke in njihove možnosti v prihodnosti. Zaskrbljujoče je, da veljavni model na osnovni šoli Bršljin predstavlja korak nazaj od že doseženih standardov integracije in zaostaja za prepričljivimi ambicijami, ki jih vsebuje nacionalna strategija.

Komisar predlaga oblastem revizijo modela na osnovni šoli Bršljin in zagotovitev polne integracije romskih otrok v običajnih razredih pri vseh predmetih. Pri reviziji obstoječega modela naj se oblasti posvetujejo s šolskimi strokovnjaki in romskimi predstavniki. Prav tako je potrebno zagotoviti šolam, učiteljem, romskim otrokom in njihovim družinam dodatno podporo.

2.2. ZAPOSLOVANJE IN NASTANITEV

Slovenske oblasti so v zadnjih letih namenile posebno pozornost položaju Romov in so pripravile številne programe za izboljšanje njihovega položaja. Poleg že omenjenih težav v izobraževanju se Romi v Sloveniji, navkljub trudu, soočajo z diskriminacijo ter izključenostjo tudi na področju zaposlovanja in nastanitve.

Pogoji nastanitve večine Romov so še vedno nezadovoljivi, večina jih živi

v izoliranih in pogosto nelegalnih naseljih, oddaljenih od drugih skupnosti. Nezaposlenost v romskih naseljih krepko presega 90% (13). Takšno stanje lahko pojasnimo tako z nizko izobrazbo in pomanjkanjem potrebnih spretnosti pri Romih kakor tudi z diskriminacijo Romov v družbi kot celoti. Romi brez državljanstva zaradi pravnih in praktičnih ovir nimajo dostopa do zaposlovanja in socialnega skrbstva.

Predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so posredovali podatke o ukrepih, ki jih je Ministrstvo sprejelo za omilitev posameznih težav, ki povzročajo brezposelnost med Romi. Sprejet je bil akcijski načrt za zaposlovanje Romov 2003-2006 in obsega naslednje ukrepe: vključevanje mladih brezposelnih Romov v osnovno in poklicno izobraževanje, vključevanje odraslih Romov v programe subvencioniranih del, odpiranje delovnih mest v okviru javnih del in zaposlovanje svetovalcev za Rome na uradih za zaposlovanje. V posameznih regijah so bili zaposleni romski pomočniki, ki pomagajo pri komunikaciji z Romi in tako vzpostavljajo zaupanje Romov v javne službe. Za romske tutorje/mentorje se je zaposlilo 25 mladih Romov, ki so zaključili srednješolsko izobraževanje. V letu 2006 pa bo pripravljen nov nacionalni akcijski program za zaposlovanje in socialno vključenost Romov.

Nacionalni akcijski načrt za socialno vključenost 2004-2006 (NANSI) je bil pripravljen pod okriljem Evropske komisije (14). NANSI predvideva številne ukrepe tako za izboljšanje socialne vključenosti in zaposlovanja Romov kakor tudi finančna sredstva za uresničevanje teh ukrepov. Poleg tega NANSI predvideva tudi vključevanje Romov v izobraževanje in reševanje problema romskih naselij z legalizacijo le-teh in oskrbo z ustrežno infrastrukturo.

zaključki

Komisar pozdravlja trud zavodov za zaposlovanje in predlaga, da bi se projekti pomoči pri zaposlovanju Romov ter lažjemu dostopu Romov do javnih storitev izvajali v vseh regijah, kjer prebivajo Romi, ne glede na njihov status.

Komisar upošteva tako trud pri oblikovanju Nacionalnega akcijskega načrta za socialno vključenost 2004-2006 kot tudi dejstvo, da se pripravlja nov Nacionalni akcijski program za zaposlovanje in socialno vključenost Romov. Ti projekti izboljšujejo položaj Romov na različnih področjih (nastanitev, zaposlovanje, izobraževanje), in ker so Romi ena izmed najbolj deprivilegiranih družbenih skupin v Sloveniji, naj imajo ti projekti tudi visoko prioriteto za dodelitev potrebnih sredstev. Ob tem je zelo

pomembno, da so romske skupnosti v te projekte vključene tudi na lokalni ravni, na vseh stopnjah, od načrtovanja in izvrševanja, do nadzorovanja učinkov programa.

Komisar obžaluje, da je bil pri reševanju nastanitve Romov narejen le majhen napredek. Prav tako ni na voljo informacij o konkretnih projektih oziroma dosedanjih rezultatih. Komisar opozarja na možnost reševanja nastanitve Romov, ki so na voljo v okviru Stanovanjskega sklada Republike Slovenije (15). Zato poziva slovenske oblasti naj pri izvajanju strategije Stanovanjskega sklada Republike Slovenije posvečajo več pozornosti lokalnim nivojem ter pripravijo programe za izboljšanje nastanitve in ustrezne finančne vire. Za najbolj marginalizirane skupine pa je potrebno pripraviti specifične programe. Nedavno priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope za izboljšanje nastanitvenih pogojev Romov in t. i. potujočih (Travellers) v Evropi je dobra osnova za oblikovanje politik na tem področju (16).

3. NEDISKRIMINACIJA

Komisar je v svojem poročilu predlagal oblastem dodaten trud v boju proti diskriminaciji tako, da bi ratificirale 12. Protokol k Evropski Konvenciji o človekovih pravicah in v polnosti zagotovile prenos Direktiv EU o enakosti v domačo zakonodajo.

STANJE IN SPREJETI UKREPI

Za boj proti diskriminaciji so bili na področju zakonodaje in institucionalnega okvirja sprejeti številni ukrepi. Z Zakonom o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki je bil sprejet maja 2004 (17), sta bili v slovenski pravni red preneseni dve pomembni EU antidiskriminacijski direktivi. Zakon ureja enako obravnavo na vseh področjih socialnega življenja, tudi dostop do javnih dobrin in služb, ter prepoveduje direktno in indirektno diskriminacijo.

Na podlagi določb Direktive 2000/43/EC sta bili ustanovljeni dve novi telesi za boj proti diskriminaciji - Urad RS za enake možnosti in Zagovornik načela enakosti, katerega naloga je obravnavo individualnih pritožb. Prav tako je bila pred kratkim v okviru Urada varuha človekovi pravic ustanovljena posebna enota, ki se ukvarja s pritožbami glede diskriminacije, za katero je Državni zbor zagotovil tudi dodaten denar in kadre.

Komisar je v svojem poročilu v zvezi z diskriminacijo še posebej izpostavil dve stvari. Izgradnja mošeje v Ljubljani se ne premakne z mrtve točke, kljub

več kot 30-letnim naporom islamske skupnosti in naklonjenosti ljubljanske županje. Zaradi tega je muslimanska skupnost v Ljubljani prikrajšana za osrednji molitveni center. V času evalvacijskega obiska maja 2005 se je zadeva preselila na lokalno sodišče, saj lastniki sosednjih zemljišč, bodoče zgradbe, ne privolijo v razmejitev parcel.

Druga zadeva pa je diskriminacija na podlagi spolne usmeritve ter neenaka pravna in socialna obravnava istospolnih partnerskih zvez v primerjavi z ostalimi zvezami. V tem kontekstu pa Komisarja skrbijo homofobne izjave, ki se pogosto pojavljajo v medijih.

Državni zbor je 22. 6. 2005 sprejel Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, s katerim ureja lastništvo in dedovanje ter zagotavlja pravico in dolžnost za skrb socialno šibkejšega partnerja. Vendar zakon ne zagotavlja enakih pravic, kot jih imajo poročeni pari na področju socialnih pravic, socialnega in zdravstvenega zavarovanja ter pokojninskih pravic.

Po podatkih iz medijev so v času parlamentarnega zasedanja nekateri politiki uporabljali homofobne in netolerantne izjave. Uporabljene so bile osebne in zelo žaljive pripombe na račun tistih poslancev, ki so bili naklonjeni dodatnim zakonskim amandmajem.

zaključki

Komisar pozdravlja zakonske in institucionalne izboljšave na področju boja proti diskriminaciji in ob tem priporoča, da se Zagovorniku načela enakosti zagotovi ustrezne vire za njegovo delovanje. Prav tako pozdravlja posebno pozornost Urada varuha človekovih pravic za boj proti diskriminaciji kot tudi to, da so za to zagotovljena ustrezna sredstva.

Komisar obžaluje, da se izgradnja mošeje v Ljubljani še vedno ovira, zato poziva oblasti, da s skupnimi močmi najdejo rešitev za ta problem. Komisar upa, da se bodo različne pravne in politične prepreke, ki ovirajo izgradnjo, kmalu umaknile konsenzu in priznanju pravice muslimanski skupnosti do opravljanja svojih obredov.

Komisar pozdravlja sprejetje Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti ter obenem obžaluje, ker ta zakon ne zagotavlja polne enakosti za spolno manjšino na področju socialne varnosti. Tudi homofobne in netolerantne izjave nekaterih politikov v času parlamentarne diskusije o zakonu ne smejo ostati neopažene.

Ob koncu Komisar predlaga slovenskim oblastem, naj ratificirajo 12. Protokol Evropske konvencije o človekovih pravicah.

4. POLOŽAJ OSEB, IZBRISANIH IZ SEZNAMA STALNEGA PREBIVANJA

Komisar je v poročilu predlagal, da se položaj oseb, izbrisanih iz seznama stalnega prebivanja, uredi brez odlašanja in v skladu z odločitvijo Ustavnega sodišča RS. Ob osamosvojitvi Slovenije, 23. 12. 1990, je v Sloveniji stalno prebivalo približno 200.000 oseb, ki so izhajale iz drugih delov bivše Jugoslavije. Približno 170.000 si je pridobilo državljanstvo na podlagi zakona, ki jim je dal pravico do državljanstva v novi državi, če zanj zaprosijo v šestih mesecih. Od ostalih 30.000 jih je približno 11.000 zapustilo Slovenijo. Ostali, 18 305, ki pa niso zaprosili za državljanstvo v predpisanem roku zaradi različnih razlogov, ali so bile njihove prošnje zavrnjene, so bili (ex officio) 26. 2. 1992 izbrisani iz seznama stalnih prebivalcev. Zaradi izbrisa so te osebe, veliko jih je v Sloveniji živelo desetletja, postali tujci ter izgubili pravice, vezane na stalno prebivanje. Veliko oseb za svoj izbris ni vedelo, izgubili so pokojnine, stanovanja, pravico do zdravstvenega varstva in druge socialne pravice. V velikih primerih so bili uničeni njihovi osebni dokumenti. Namen zakona, ki je bil sprejet leta 1999, je bil, da bi vsaj nekateri od izbrisanih lahko ponovno zahtevali rezidentstvo.

STANJE IN SPREJETI UKREPI

V Sloveniji ostaja problem izbrisanih oseb predmet vročih razprav. Na žalost nekatere politične stranke zlorabljajo problem izbrisanih v politične namene. To se je še posebej jasno izkazalo v času splošnih volitev oktobra 2004, ko je veliko politikov uporabljalo ksenofobne izjave v povezavi z izbrisanimi osebami, Neslovenci in kakor koli drugačnimi (18).

Ustavno sodišče je aprila 2003 odločilo (19), da je Zakon (20), ki ureja status izbrisanih oseb iz leta 1999, neustaven. Odločilo je, da morajo osebe, ki so si že pridobile stalno prebivališče, le-tega dobiti tudi za nazaj, torej od 26. 2. 1992 do dneva formalne pridobitve. Prav tako nalaga zakonodajalcu, da v šestih mesecih dopolni zakon z možnostjo, da se vložijo nove prošnje za stalno prebivanje.

Ustavno sodišče je naložilo Ministrstvu za notranje zadeve, da izda odločbe, ki bodo za nazaj povrnilo rezidentstvo vsem tistim prebivalcem bivših jugoslovanskih republik, ki so bili 26. 2. 1992 izbrisani iz registra stalnih prebivalcev. Svojo odločitev je Ustavno sodišče še enkrat potrdilo decembra 2003 (21). Odločilo je tudi, da nudi odločba iz aprila zadostno pravno osnovo za retroaktiven učinek odločitev o vrnitvi stalnega prebivanja, ne da bi bilo potrebno za to sprejeti dodatno zakonodajo. Na podlagi te odločbe je Ministrstvo za notranje zadeve pričelo izdajati odločbe o stalnem prebivališču za nazaj. Izdano je bilo približno 4100

takšnih odločb. V času evalvacijskega obiska se je izkazalo, da je izdajanje odločb ustavljeno.

Po podatkih Društva izbranih je od 18305 izbranih oseb približno 12000 oseb pridobilo državljanstvo oziroma dovoljenje za stalno prebivanje. Vseh teh 12000 oseb naj bi imelo na podlagi odločbe Ustavnega sodišča status stalnega prebivališča priznan tudi za nazaj.

Še vedno ni rešeno vprašanje zakona, ki bi urejal status tistih izbranih oseb, ki so bili izgnani ali pa so zapustili Slovenijo. O tem vprašanju poteka vroča razprava, še posebej o kriterijih za legitimno odsotnost iz države in o položaju izgnanih. Prav tako pa se postavlja vprašanje, ali naj bo zakon sprejet po normalnem zakonodajnem postopku ali pa v obliki ustavnega zakona.

zaključki

Komisar poziva Ministrstvo za notranje zadeve naj takoj nadaljuje in dokonča izdajanje odločb o dovoljenju za stalno prebivanje za nazaj vsem tistim osebam, ki so do tega upravičene.

Glede zakona o ureditvi položaja ostalih izbranih oseb Komisar poziva slovensko vlado, da to področje uredi pošteno in v skladu z odločbami Ustavnega sodišča. Trenutno stanje meče slabo luč na spoštovanje pravne države in odločb Ustavnega sodišča v Sloveniji.

Komisar je še posebej zaskrbljen nad javnim izražanjem sovražnega govora in netolerantnostjo nekaterih politikov. Komisar poziva politike in medije k večji odgovornosti glede spoštovanja pravic in vrednosti, ki so zapisane v Evropski konvenciji o človekovih pravicah in drugih mednarodnih instrumentih.

5. Namestitvev oseb v centrih za tujce

V poročilu slovenskim oblastem je Komisar priporočal, da zagotovijo zgodnejše vključevanje sodišč v odločevanje o namestitvi oseb v centre za tujce.

stanje in sprejeti ukrepi

Po podatkih Urada varuha človekovih pravic ostaja enaka pravna procedura kot doslej. Odločitev o namestitvi sprejme policija. Oseba se na odločitev lahko pritoži na Ministrstvo za notranje zadeve in šele nato se lahko prične postopek pred Upravnim in posledično Vrhovnim sodiščem.

zaključki

Komisar predlaga slovenskim oblastem revizijo postopkov za tujce, ki čakajo na izgon iz države. Omogočijo naj vložitev pritožbe tujcem neposredno na upravno sodišče, brez poprejšnjega postopka pred Ministrstvom za notranje zadeve.

6. POLOŽAJ ISKALCEV AZILA IN BEGUNCEV

V svojem poročilu je komisar predlagal slovenskim oblastem, naj več pozornosti namenijo integraciji priznanih beguncev v družbo in priznajo ustrezne pravice iskalcem azila, še posebej na področju zdravstvenega varstva in izobraževanja.

STANJE IN SPREJETI UKREPI

Aprila 2004 je bila sprejeta uredba o pravicah in dolžnostih begunca v Sloveniji, ki zagotavlja dodatne ukrepe za priznane begunce. Eden izmed njih je poseben šestmesečni dodatek za stanovanje. Ministrstvo za notranje zadeve je zadolženo, da za integracijo begunca pripravi poseben individualen načrt.

Član nevladne organizacije, s katerim se je sestal predstavnik Komisarja, dvomi o učinkovitosti integracijskih ukrepov. Nevladne organizacije so mnenja, da na strani državnih organov ni pripravljenosti za sodelovanje z njimi, čeprav imajo strokovno znanje in so pripravljeni sodelovati pri integraciji beguncev.

Predpisi na področju pravic iskalcev azila do zdravstvene oskrbe in izobraževanja se niso spremenili. Pravica do izobraževanja je omejena samo na osnovno šolo, zdravstvena oskrba pa je zagotovljena samo v nujnih primerih, brez posebnih določb za osebe s posebnimi potrebami. Oblasti, s katerimi se je delegacija pogovarjala o teh zadevah, so mnenja, da v praksi ne prihaja do bistvenih omejitev. Pojasnili so, da zdravstvena oskrba pokriva večino zdravljenja in vključuje tudi pravico do ginekološkega zdravstvenega varstva. Glede izobraževanja oblasti priznavajo zakonske omejitve, vendar po zagotovilih Ministrstva za šolstvo in šport je nadaljevanje izobraževanja po osnovni šoli (na podlagi individualne obravnave) omogočeno vsem zainteresiranim prosilcem.

zaključki

Komisar pozdravlja sprejetje Uredbe o integraciji beguncev. Priznani begunci potrebujejo pomoč tako oblasti kot tudi nevladnega sektorja, da bi se lahko polno integrirali v družbo. Za doseg tega cilja Komisar poziva k boljšemu sodelovanju med različnimi organi ter k vključevanju v proces integracije beguncev tudi tiste nevladne organizacije, ki so za delo na tem področju kvalificirane.

Komisar poziva oblasti, naj zagotovijo vsem iskalcem azila in beguncem ustrezno zdravstveno oskrbo in izobraževanje, ne samo nujno zdravstveno oskrbo in osnovnošolsko izobraževanje. Čeprav se po poročilih oblasti to že izvaja v praksi, bi bilo potrebno to področje tudi zakonsko urediti.

* Glej Svet Evrope, Strasbourg, 29. 3. 2006, CommDH(2006)8, originalna verzija. Poročilo je bilo objavljeno na internetni strani: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=984025&BackColorInternet=99B5AD&BackColorIntranet=FABF45&BackColorLogged=FFC679> (tekst je bil pridobljen na spletu 30. 3. 2006, neuraden prevod: Franc Mlinar).

1 Ga. Sirpa Rautio in g. Ignacio Perez.

2 Poročilo g. Alvaro Gil-Robles, Komisar za človekove pravice, CommDH(2003)11, 15. 10. 2003, ob obisku v Sloveniji 11.-14. maja 2003. Poročilo so predstavili Odboru ministrov Sveta Evrope 15. 10. 2003 in je na voljo na internetni strani Komisarja www.commissioner.coe.int.

3 V okviru evalvacijskega obiska so bili vzpostavljeni kontakti z naslednjimi institucijami in posamezniki: Varuh človekovih pravic, predstavniki Državnega zbora, županja mesta Ljubljana, predstavniki Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za kulturo, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za šolstvo in šport, Urada direktorja policije, Urada Vlade RS za narodni skupnosti, predsednik Okrajnega sodišča v Ljubljani, predsednik Ustavnega sodišča RS. V Novem mestu pa je bilo pripravljeno srečanje z lokalnimi in šolskimi oblastmi, učitelji, predstavniki Romov in staršev ter s predstavniki staršev neromskih otrok.

4 Vlada Republike Slovenije je 24. 3. 2004 predložila pripombe na poročilo Komisarja za človekove pravice. Pri pripravi evalvacijskega obiska in poročila so se upoštevale tudi pripombe Vlade RS na poročilo Komisarja iz leta 2003.

5 V pripombah na poročilo je Vlada RS obrazložila pojem "avtohtonosti". Pojem temelji na 5. in 64. členu Ustave RS. Za avtohtono naselje ali skupnost se štejejo tiste skupnosti, ki živijo na določenem področju najmanj dve generaciji.

6 ACTF/SR/II(2004)008.

7 Po popisu prebivalcev leta 2002 se je 3246 prebivalcev opredelilo za Rome, 3834 pa je navedlo romski jezik kot materni jezik. Po podatkih centrov za socialno delo in lokalnih skupnosti v Sloveniji živi 6264 avtohtonih Romov. Ocenjuje se, da v Sloveniji živi med 7000 in 10000 Romov, večina v Prekmurju, na Dolenjskem, Posavju in Beli krajini. Drugo poročilo Republike Slovenije na podlagi 25. člena Okvirne konvencije o varstvu narodnih manjšin, julij 2004.

8 Za več informacij o izbranih poglavjih IV.

9 Komisija za človekove pravice OZN je v svojih zaključkih (CCPR/C/SVN/2004/2, 25. 7. 2005) zaskrbljena glede razlikovanja med statusom t. i. "avtohtonih" in "neavtohtonih" romskih skupnosti v Sloveniji ter priporoča Vladi RS, da preneha s takšnim ločevanjem med romsko manjšino.

10 Slovenija, Ministrstvo za šolstvo in šport.

11 Priporočilo No. R (2000) 4 Odbora ministrov Sveta Evrope.

12 Pismo "Izvajanje modela na osnovni šoli Bršljin, ki ga je pripravilo Ministrstvo za šolstvo in šport, je v nasprotju s strokovnostjo in zakonodajo", Ljubljana, april 2005.

13 Brezposelnost je 98% med Romi v Beli krajini in 90% med Romi v Prekmurju. Podatke so posredovali predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, saj po etnični pripadnosti ni uradnih statistik.

14 NANSI temelji na Joint Inclusion Memorandumu, podpisan je bil med Evropsko komisijo in Slovenijo decembra 2003.

15 Odbor za socialne pravice v okviru Evropske socialne listine je v svojem poročilu o Sloveniji leta 2005 zaprosil za podrobnejše informacije o predvidenih ukrepih za izboljšanje stanja (1. odstavek 31. člena, pravica do primerne nastanitve).

16 Priporočilo Rec(2005)4 Odbora ministrov Sveta Evrope državam članicam, 23. 2. 2005.

17 Direktiva o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb, ne glede na narodnost ali raso (2000/43/EC). Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (2000/78/EC) je bila v veliki meri prenesena v Zakon o delovnih razmerjih, ki velja od 1. 1. 2003.

18 Kot primer glej študijo "The use of racist, anti-Semitic and xenophobic arguments in political discourse", Jean-Yves Camus, ECRI, marec 2005. V študiji je navedeno: "The campaigns for the European elections and the October 2004 general elections in Slovenia were marked by two other instances of xenophobia." Navedba se nanaša na referendum 4. 4. 2004 o vprašanju vrnitve pravic osebam, ki so bile februarja 1992 izbrisane iz seznama stalnih prebivalcev. Študija navaja, da je bila referendumska kampanja, ki so jo vodile opozicijske stranke "smattered with xenophobic statements". Potrebno je povedati, da rezultat referenduma ni imel pravnih posledic.

19 Odločba Ustavnega sodišča U-I-246/02, 3. 4. 2003, Uradni list RS, št. 36/2003.

20 Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic SFRJ v Republiki Sloveniji iz leta 1999.

21 Odločba Ustavnega sodišča U-I-246/02-28, 22. 12. 2003.

kratka informacija o mednarodnem projektu »VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ZA BORBO PROTI DISKRIMINACIJI V SLOVENIJI« (2005–2006)

Projekt se izvaja v okviru Akcijskega programa Evropske skupnosti za borbo proti diskriminaciji (2001-2006). Ta program je bil oblikovan v podporo učinkovitemu uvajanju nove protidiskriminacijske zakonodaje EU. Program se obrača na vse tiste, ki lahko pripomorejo k oblikovanju razvoja primernih in učinkovitih protidiskriminacijskih pravnih predpisov in politik na območju 25 držav članic EU, EFTE in držav kandidatk za vstop v EU.

Akcijski program EU ima tri glavne cilje:

- izboljšati razumevanje vprašanj povezanih z diskriminacijo,
- razviti sposobnost za učinkovito soočanje z diskriminacijo,
- širiti vrednote, ki so osnova za boj proti diskriminaciji.

Za več informacij glej: http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm

mednarodni projektNI KONZORCIJ

Nosilec projekta je mednarodni konzorcij institucij, ki jih koordinira ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija.

Člani konzorcija so še:

- Evropska Univerza Viadrina, Pravna fakulteta, Frankfurt na Odri, Nemčija,
- Avstrijski inštitut za človekove pravice, Salzburg, Avstrija,
- Univerza v Münstru, Ekumenski inštitut, Fakulteta za katoliško teologijo, Nemčija,
- Erasmus Univerza Rotterdam, Pravna fakulteta, Nizozemska,
- ECERS - Evropski center za etnične, regionalne in sociološke študije Univerze v Mariboru, Slovenija.

Podroben sestav konzorcija in način vodenja projekta glej v posebnem zapisu na koncu publikacije.

namen in cilji projekta

Obstoj »vidne« ali »prikrite« diskriminacije v neki družbi je lahko izvor njene nestabilnosti, zato je glavni namen projekta prispevati k odpravi situacij, ki so povezane z diskriminacijo ljudi na podlagi njihove rase, etnične pripadnosti in vere, in s tem prispevati k stabilnosti Slovenije ter

k njeni afirmaciji v novem evropskem okolju in v svetu nasploh. V okviru tega ima Projekt naslednje posebne namene:

- Podpreti obstoječa prizadevanja v Republiki Sloveniji - komisije za enake možnosti, varuha za človekove pravice in drugih - za implementacijo Direktiv EU o diskriminaciji (2000) in za odpravljanje kakršnih koli oblik diskriminacije na podlagi rase in etnične ter verske pripadnosti.
- Povečati razumevanje prebivalcev Slovenije o namenih in ciljnih Direktiv EU in dvigniti njihovo zavedanje o nujnosti boja proti rasizmu in rasni diskriminaciji.
- Povečati usposobljenost pravosodnih organov in članov drugih ciljnih skupin vključenih v projekt za učinkovito izvajanje (in nadaljnje razvijanje) Direktiv EU.
- Izdelati analizo mnenj in stališč oseb, vključenih v projektne dejavnosti o vprašanih diskriminacije, in zlasti o poteh za izboljšanje stanja v Sloveniji.
- Opozoriti na pomanjkljivosti in predlagati dopolnitev sredstev za boj proti diskriminaciji v Sloveniji, predvsem z odpravljanjem vzrokov za njen nastanek.
- Zagotoviti trajanje dejavnosti tudi po koncu projekta, med drugim tudi z ustanovitvijo nacionalne mreže in z njeno vključitvijo v ustrezne evropske mreže.

Posebno pozornost namenja projekt tistim skupinam, ki so najverjetnejše in najpogostejše žrtve diskriminiranega obravnavanja. To so Romi, pripadniki madžarske in italijanske manjšine ter ustavno nepriznane etnične skupine, kot so Hrvati, Srbi, Bošnjaki, Albanci, Makedonci, Črnogorci, muslimani idr. Nosilci projekta pa računajo tudi na situacije, ki bodo nastajale kot rezultat prostega gibanja ljudi znotraj bodočega skupnega prostora EU.

PROGRAM DEJAVNOSTI

V okviru projekta so v letu 2005 potekale tudi naslednje dejavnosti:

- Priprava spletne strani na internetu z vsemi podatki o projektu in njegovih rezultatih. Na voljo so tudi informacije o mednarodnih in nacionalnih standardih, ki zadevajo boj proti diskriminaciji, ter možnosti za pravno varstvo žrtev diskriminacije (glej: www.iscomet.org).
- Priprava štirih tematskih seminarjev, in sicer za pripadnike ustavno nepriznanih manjšinskih skupnosti, za predstavnike relevantnih lokalnih skupnosti, civilnih združenj, nevladnih organizacij idr., za ustavno priznane etnične skupnosti, za sodnike, tožilce in odvetnike ter za policiste, carinike in za izbrane pripadnike slovenske vojske.
- Priprava in realizacija raziskave o mnenjih in stališčih v letu 2005 sodelujočih v projektu o vprašanih, ki se nanašajo na vsebino projekta.
- Priprava in tiskanje informativne brošure »Ali vas obravnavajo enakopravno, ne glede na vašo narodnost ali vero?«. Brošuro smo prevedli v osem jezikov etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji, in sicer v albanski,

bosanski, hrvaški, italijanski, madžarski, makedonski, nemški in srbski jezik. Na žalost, kljub našim iskrenim prizadevanjem, ni bilo mogoče najti primernega načina, da bi brošuro prevedli v eno od variant romskega jezika, ki je v rabi v Sloveniji.

- Priprava in tiskanje, v slovenščini in angleščini, knjige »Diskriminacija na etnični in verski osnovi v Sloveniji«.
- Širjenje informacij o vsebinskih vprašanjih, povezanih s projektom, preko sredstev javnega obveščanja, predavanj za izbrano publiko in v elektronski obliki.

V letu 2006 pa bodo v okviru projekta potekali seminarji in okrogle mize za delavce v javni upravi in v drugih relevantnih institucijah in organizacijah, o preprečevanju diskriminacije na osnovi vere in verskega prepričanja in o vzgoji in izobraževanju za boj proti diskriminaciji na osnovnih in drugih šolah. V tem letu bo izšla, v slovenščini in angleščini, knjiga o domačih in mednarodnih postopkih, ki jih lahko žrtve diskriminacije uporabijo v boju za svoje pravice oz. za odpravo krivic, v kateri bodo tudi nekateri predlogi za izboljšanje stanja na tem področju v Sloveniji.

Ob koncu leta bomo tiskali, v slovenščini in angleščini, tematsko publikacijo o vsebini projekta v obliki nekakšnega priročnika za boj proti diskriminaciji v Sloveniji. V obeh prej omenjenih jezikih bo objavljena tudi končna analiza raziskave mnenj in stališč udeležencev projektnih dejavnosti o vprašanjih, ki zadevajo pojav diskriminacije na etnični in verski osnovi v Sloveniji. In končno, v slovenščini in angleščini, bo pripravljeno vsebinsko poročilo o projektu, ki smo ga dolžni poslati Evropski komisiji.

Projekt se bo formalno končal ob koncu leta 2006 s sklicem sklepne konference, ki bo predstavila in ovrednotila rezultate, oblikovala priporočila in predloge ter začrtala nadaljnje dejavnosti. Mreža, ki jo bomo ustanovili v okviru projekta, bo zagotovila nadaljnje dejavnosti na tem področju ter omogočala tudi izmenjavo znanj in informacij o boju proti diskriminacij v evropskem okviru. V okviru projekta zbrana baza podatkov bo še naprej vir aktualnih informacij na tem področju.

PREDSTAVITEV ISCOMET - a – KOORDINATORJA PROJEKTA

Nosilec in koordinator projekta je ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije iz Maribora, Slovenija. Glavna področja delovanja in strokovnega zanimanja ISCOMET-a so:

- politični, institucionalni, etnični, kulturni in jezikovni vidiki evropske integracije, tudi v kontekstu širjenja EU,
- skupna zunanja in varnostna politika EU in njeno izvrševanje v JV Evropi in v Zakavkazju,
- vloga verskih skupnosti v procesih sprave in razvoja demokracije ter sodelovanja med narodi v JV Evropi,
- čezmejno sodelovanje med državami EU na sedanjih ter bodočih zunanjih mejah EU,
- regionalizem v okviru evropskih integracijskih procesov s poudarkom na regionalnem sodelovanju Slovenije s sosednjimi državami,
- nacionalizem, rasizem, ksenofobija,
- diskriminacija na etnični in verski osnovi, človekove pravice in zaščita manjšin ter drugih ranljivih socialnih skupin,
- zaščita in ohranjanje kulturne dediščine etničnih in verskih skupin,
- preprečevanje in mirno reševanje medetničnih in medverskih konfliktov ter urejanje razmer v postkonfliktnih situacijah,
- problematika urejanja statusa in pravic migrantov in azilantov ter njihove integracije,
- status posameznika v mednarodnem pravu.

ISCOMET-Inštitut predstavlja tudi pravni in organizacijsko-administrativni okvir za delovanje mednarodne nevladne organizacije z imenom ISCOMET - International Scientific Conference Minorities for Europe of Tomorrow/ ISCOMET - Mednarodna znanstvena konferenca manjšine za jutrišnjo Evropo (ISCOMET - MNO), ki je ena od oblik delovanja inštituta. Korenine nastanka ISCOMET - MNO segajo v leto 1989, ko je skupina slovenskih strokovnjakov, ob podpori Sveta Evrope, sklicala ustanovno konferenco, na kateri so sprejeli njen prvi statut in program dela.

ISCOMET - MNO ima od leta 1992 posvetovalni status pri Svetu Evrope. Leta 1998 je postala ena od 35 nevladnih organizacij, ki imajo pravico vlagati kolektivne pritožbe v primeru kršenja Evropske socialne listine. Danes je ISCOMET - MNO široka mednarodna organizacija, ki povezuje okoli 250

individualnih in kolektivnih članov, med katerimi so ugledni strokovnjaki, profesorji, aktivisti in funkcionarji, ki prihajajo iz vseh evropskih in tudi drugih držav. Druži jih njihova predanost ohranjanju mira, demokratičnemu razvoju, človeškemu dostojanstvu in prijateljsko sodelovanje med narodi, državami in regijami Evrope.

ISCOMET-Inštitut koordinira in izvaja različne mednarodne projekte, organizira mednarodna znanstvena in strokovna srečanja, spodbuja izmenjavo informacij, znanj in izkušenj, razvija raziskovalno delo ter sodeluje s tistimi vladnimi in nevladnimi organizacijami, ki si zastavljajo podobne cilje.

ISCOMET - MNO posveča posebno pozornost organizaciji številnih mednarodnih strokovnih srečanj, kot so znanstvene konference, sestanki, okrogle mize, seminarji ipd. Do leta 2005 je organizirala 20 vseevropskih mednarodnih konferenc, ki so obravnavale splošne aktualne družbenopolitične spremembe v Evropi. Med najbolj odmevnimi so bile konference v Mariboru (1992 in 1995), Brnu (1993), Odesi (1997), Temišvaru (2001), Kopenhagenu (1994 in 1998) in Sankt Petersburgu (2003).

Ob koncu devetdesetih let je nastala tudi ISCOMET-Mreža za demokracijo, človekove pravice, zaščito manjšin, sodelovanje in razvoj v JV Evropi. Člani te ISCOMET-Mreže so posvečali posebno pozornost spodbujanju prispevka cerkva in verskih skupnosti v JV Evropi k spravi, demokraciji, spoštovanju človekovih pravic in pravic manjšin ter sodelovanju in razvoju. To so cilji mednarodnega projekta z naslovom "Mariborska pobuda". V okviru tega projekta je ISCOMET sklical odmevne konference v Beogradu, Temišvaru, Mariboru in Kišinjevu. Predsednik ISCOMET-a, prof. dr. Silvo Devetak, je bil leta 2005 povabljen, da o rezultatih tega projekta poroča na študijskih dnevih Sveta Evrope v Strasbourgu.

ISCOMET-Inštitut razvija tudi založniško dejavnost. Izdal je številne znanstvene publikacije (Pravica do različnosti, 1999; Položaj posameznika v mednarodnem pravu, 2003 idr.) in zbornike (Small Nations and Ethnic Minorities in an Emerging Europe, 1992; Ohraniti sanje, 1997; Legal Position of Churches and Religious Communities in South - Eastern Europe, 2004, Religion and Democracy in Moldova, v angleščini in romunščini, 2005 idr.). Od leta 1995 je ISCOMET tudi soizdajatelj in založnik revije "Regional Contact", ki je namenjena izmenjavi izkušenj in idej na področju regionalizma, čezmejnega sodelovanja, ohranjanja kulturne dediščine regij in etničnih skupin ter varovanja manjšin v Evropi.

za DODATNE INFORMACIJE SO VAM NA VOLJO:

ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije

H. Tomšiča 4, SI-2000 Maribor, Slovenija

Tel.: +386 2 250 04 40, Faks: +386 2 250 04 41

E-pošta: iscomet@siol.net www.iscomet.org

KONZORCIJ IN VODENJE projekta

Člani konzorcija

ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

Pravna fakulteta, Evropska Univerza Viadrina, Frankfurt na Odri, Nemčija

Avstrijski inštitut za človekove pravice, Salzburg, Avstrija

Ekumenski inštitut, Fakulteta za katoliško teologijo, Univerza v Münstru, Nemčija

Pravna fakulteta, Erasmus Univerza Rotterdam, Nizozemska

ECERS - Evropski center za etnične, regionalne in sociološke študije Univerze v Mariboru, Slovenija

Koordinator

ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

VODENJE projekta

Koordinator

Prof. dr. Silvo Devetak, direktor, ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

Namestnik koordinatorja

Prof. dr. Gerard Rowe, Pravna fakulteta, Evropska Univerza Viadrina, Frankfurt na Odri, Nemčija

Mednarodni programski svet

Prof. dr. Thomas Bremer, direktor Ekumenskega inštituta, Univerza v Münstru, Nemčija

Prof. dr. Sergej Flere, ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

Prof. dr. Wolfram Karl, Avstrijski inštitut za človekove pravice, Salzburg, Avstrija

Dr. Vera Klopčič, zunanja sodelavka ISCOMET-a - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor, Slovenija

Prof. dr. Math Northmann, Pravna fakulteta, Erasmus Univerza Rotterdam, Nizozemska

Upravljanje projekta

Jasmina Klotjčnik, uni. dipl. oec., in mag. Franc Mlinar

IZBOR KORISTNIH NASLOVOV

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

- <http://www.unog.ch/IntInstr/uninstr.exe?language=en> - konvencije in drugi dokumenti
- <http://www.unhchr.ch/html/menu2/issracis.htm> - Visoki komisar OZN za človekove pravice
- <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm> - Odbor OZN za človekove pravice
- <http://www.ohchr.org/english/bodies/cescr/index.htm> - Odbor OZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice
- <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/cerd.htm> - Odbor za odpravo rasne diskriminacije (CERD)
- <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/committee.htm> - Odbor OZN za odpravo diskriminacije žensk
- <http://www.unhchr.ch/html/racism/index.htm> - Svetovna konferenca proti diskriminaciji, ksenofobiji in drugim oblikam netolerantnosti

SVET EVROPE

- http://www.coe.int/t/E/human_rights - Generalni direktorat Sveta Evrope za človekove pravice
- <http://conventions.coe.int/> - konvencije Sveta Evrope
- <http://www.echr.coe.int/echr> - Evropsko sodišče za človekove pravice
- http://www.coe.int/T/E/human_rights/minorities/ - Sekretariat Sveta Evrope za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin
- http://www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/ - Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti

EVROPSKA UNIJA

- <http://www.stop-discrimination.info/> - portal EU za boj proti diskriminaciji
- http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm - enake možnosti, nediskriminacija, civilna družba
- <http://www.eumc.eu.int/eumc/index.php> - Evropski center za nadzor nad rasizmom in ksenofobijo (EUMC)

REPUBLIKA SLOVENIJA

- <http://www.dz-rs.si/> - Državni zbor RS (zakonodaja, Komisija za narodni skupnosti, Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti ipd.)
- <http://www.varuh-rs.si/> - Varuh človekovih pravic v RS
- <http://www.uem-rs.si/> - Urad Vlade RS za enake možnosti
- <http://www.gov.si/uvs/> - Urad Vlade RS za verske skupnosti
- <http://www.uvi.si/slo/vlada/naslovi/narodnosti/> - Urad Vlade RS za narodnosti
- <http://www.iscomet.org> - Inštitut za etnične in regionalne študije, Maribor
- <http://www.mirovni-institut.si/> - Mirovni inštitut, Ljubljana
- <http://www.inv.si/> - Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana

Seminar za ustavno
nepriznane manjšine v
Sloveniji, Rogaška Slatina,
12. in 13. maj 2005

*Seminar for constitu-
tionally non-recognised
minorities in Slovenia,
Rogaška Slatina, 12 - 13
May 2005*

Prof. Silvo Devetak
(ISCOMET, Maribor), Jas-
mina Klotčnik (ISCOMET,
Maribor), prof. Jan Berting
(Univerza v Rotterdamu)
in Adebiola Bayer (ZARA,
Dunaj) (od leve proti
desni)

*Prof. Silvo Devetak
(ISCOMET, Maribor), Jas-
mina Klotčnik (ISCOMET,
Maribor), Prof. Jan Bert-
ing (University of Rotter-
dam) and Adebiola Bayer
(ZARA, Vienna) (from left
to right).*

Sproščeno vzdušje na seminarju za ustavno priznane manjšine v Sloveniji, Rogaška Slatina, 1. in 2. julij 2005: Mambera Kamberi (Ministrstvo za delo, Skopje), Dr. Vera Klopčič (Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana), prof. Silvo Devetak (ISCOMET, Maribor), prof. Wolfram Karl (Avstrijski inštitut za človekove pravice, Salzburg) (od leve proti desni).

Relaxed atmosphere at the seminar for constitutionally recognised minorities in Slovenia, Rogaška Slatina, 1 - 2. July 2005. Mambera Kamberi (Ministry for Work, Skopje), Dr. Vera Klopčič (Institute for Ethnic Studies, Ljubljana), Prof. Silvo Devetak (ISCOMET, Maribor), Prof. Wolfram Karl (Austrian Institute for Human Rights, Salzburg) (from left to right)

Mag. Majda Potrata (desno), predsednica Komisije Državnega zbora za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti, predstavlja delo komisije.

Majda Potrata, MA (right), Chair of the National Assembly Commission for Petitions, Human Rights and Equal Opportunities, presents the work of the Commission

Bojan Avbar (vodja Okrožnega državnega tožilstva v Novem mestu) predstavlja problematiko Romov na Dolenjskem na seminarju za sodnike, državne tožilce in odvetnike, Rogaška Slatina, 20. in 21. oktober 2005.

Bojan Avbar (head of the District Public Prosecutor's Office in Novo mesto) presents the situation of Roma population in Dolenjska region at the seminar for judges, public prosecutors and attorneys-at-law, Rogaška Slatina, 20 - 21 October 2005

Prof. Gerard C. Rowe sredi predavanja udeležencem seminarja za sodnike, državne tožilce in odvetnike, Rogaška Slatina, 20. in 21. oktober 2005.

Prof. Gerard C. Rowe is giving a lecture at the seminar for judges, public prosecutors and attorneys-at-law, Rogaška Slatina, 20 - 21 October 2005

Dr. Istvan Szikinger (ustavni pravnik, Budimpešta) je nagovoril udeležence seminarja za policijo, paznike v zaporih, carino in pripadnike Slovenske vojske, Rogaška Slatina, 17. in 18. november 2005.

Dr. Istvan Szikinger (constitutional lawyer, Budapest) is addressing the participants of the seminar for policemen, prison warders, customs officers and members of the Slovenian army units, Rogaška Slatina, 17 - 18 November 2005

Generalpolkovnik Albin Gutman v pogovoru z drugimi predstavnicami Slovenske vojske (Rogaška Slatina, 17. in 18. november 2005)

General-colonel Albin Gutman chatting with other representatives of Slovenian army (Rogaška Slatina, 17 - 18 November 2005)

